

Skärlandet

**- Neuvoteltu, asuttu ja arvostettu
maisemanhoitoalue**

Matti Riihimäki
Pro gradu – tutkielma
Turun yliopisto
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma
Maisemantutkimus
Toukokuu 2011

SISÄLLYS

1.0	SKÄRLANDET – SUOMENLAHDEN SISÄSAARISTON KULTTUURIMAISEMA.....	1
1.1	JOHDANTO.....	1
1.2	TUTKIMUSKOHDTE, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	3
1.3	LÄHDEKIRJALLISUUS JA KESKEISET KÄSITTEET.....	5
1.4	TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄ JA TUTKIMUSAINEISTO.....	11
2.0	METODOLOGISET JA METODISET LÄHTÖKOHDAT	13
2.1	KONSTRUKTIONISTINEN TIETOTEORIA JA TRIANGULAATIO	13
2.2	TUTKIMUSSTRATEGIANA KVALITATIIVINEN TAPAUSTUTKIMUS	16
2.3	TEEMAHAASTATTELU AINEISTON KERÄÄMISEN METODINA.....	18
2.4	ANALYYSIMENETELMINÄ SISÄLLÖN- JA DISKURSSIANALYYSI.....	21
2.5	TUTKIJAPOSITIO JA HAASTATTELU TUTKIMUKSEN REFLEKTIO	25
3.0	NEUVOTeltu ALUE	28
3.1	PERUSTAMISPROSESSI	28
3.2	MAISEMA – SILMIN HAVAITTAVA, VAIKEASTI RAJATTAVA.....	32
3.3	KULTTUURIMAISEMAN SOSIAALINEN MERKITYKSENANTO.....	39
3.4	OSA SUOJELUALUEIDEN JATKUMOA JA UUDENLAISTA SUOJELUPOLITIikkaa?	45
4.0	ASUTTU SAARI.....	49
4.1	TIETOISUUS MAISEMANHOITOALUEESTA	49
4.2	ASUINYMPÄRISTÖN ARVOSTETUT OMINAISUUDET	52
4.3	MAISEMAN KOHTAAMINEN	60
5.0	ARVOSTETTU MAISEMA	66
5.1	YHTEISESTI JA YKSITYISESTI ARVOSTETUT MAISEMA-ALUEET	66
5.2	GREVÖN JA NABBENIN PERINTEISET MAATALOUSMAISEMAT	68
5.3	SOMMARÖTRÄSKETIN JA SUNDTRÄSKETIN VAPAA-AJAN ALUE	73
5.4	SKÄRLANDETIN MONIARVOINEN MAISEMA	76
6.0	YHTEENVETO	80
	TUTKIMUSAINEISTO.....	89
	LÄHDELUETTELO.....	93
	LIITTEET:	
	Liite 1. Teemahaastattelun kysymyslomake.	

1.0 SKÄRLANDET – SUOMENLAHDEN SISÄSAARISTON KULTTUURIMAISEMA

1.1 Johdanto

Huhtikuun 23. päivä vuonna 1992. Lunnit ja pikkukajavat ohittavat rantajyrkänteeseen, jonka edustan aallokossa harmaahylje syö kirkaskylkistä kalaa. Kosteaa merituuli tuntuu kylmältä Walesin rannikolla sijaitsevan Pembrokeshiren kansallispuiston maisemassa, jossa meri, rantajyrkänteet, kiviaidat, laitumet ja rakennukset muodostavat erottamattoman kokonaisuuden. Merilintujen ja hylkeiden sijaan huomio kiinnittyy siihen, että ihmiset asuvat, ajavat autoilla, viljelevät maata ja laiduntavat lampaita alueella, jota kutsutaan kansallispuistoksi. Suomessa luonnonsuojelualueiden ja näihin kuuluvien kansallispuistojen tehtävänä on ollut niin sanotun alkuperäisluonnon suojeleminen. Yhdistyneen kuningaskunnan pitkän historian aikana ihmisen ja luonnon yhteisvaikutus on yhdistynyt osin erottamattomaksi kokonaisuudeksi ja muokannut maisemaa meidän nykyisin tuntemaan ja arvostamaan muotoon. Pembrokeshiren kulttuurimaiseman kokonaisuus vaikuttaakin hyvin luonnolliselta ja on hienoa havaita, että rannikolla sijaitseva asuttu ja laidunnettu maaseudun kulttuurimaisema voi hyvin toteuttaa kansallispuistolle asetetut tavoitteet.

Viisitoista vuotta myöhemmin luen uutisen, joka palauttaa mieleeni nuo muistot Walesin rannikolta. "Skärlandetin maisema-alueen perustaminen merkitsee askelta kohti uudenlaista ympäristö- ja luonnonsuojelupolitiikkaa, jossa maaseudun kulttuurimaisemat otetaan huomioon ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntyneinä aluekokonaisuuksina", luonnehti ympäristöministeri Paula Lehtomäki Suomen ensimmäisen luonnonsuojelulain mukaisen valtakunnallisen maisemanhoitoalueen perustamistilaisuudessa Tammissaarella 26.6.2007¹. Skärlandet on esimerkki Suomenlahden sisäsaariston perinteisestä maatalousalueesta. Alueella on harjoitettu viljelyä ja laidunnusta useiden vuosikatojen ajan. Asutushistoria ulottuu varhaiselle keskiajalle, kirjallisten dokumenttien mukaan ainakin 1500-luvulle. Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustamisen tavoitteena on edistää alueen maaseutuelinkeinoja kestävästi sekä säilyttää, kehittää ja hoitaa Skär-

---

¹ Ympäristöministeriö 2007a. Ympäristöministeriö 2009a.

landetin luonnon- ja kulttuurimaiseman kauneutta, historiallisia ominaispiirteitä ja maatalous- ja kylämaisemaan liittyviä muita erityisiä arvoja.²

Tulevaisuudessa Skärlandetin maisemanhoitoalue saa seurakseen eri puolelta maata myös muita vastaavan statuksen omaavia alueita. Ympäristöministeriön ympäristöneuvos Tapio Heikkilä arvioi, että sopiva tavoite vuodeksi 2050 voisi olla 50 luonnonsuojelulain mukaista maisemanhoitoaluetta. Sopivia maisemanhoitoalueita etsitään ensisijaisesti valtioneuvoston vuonna 1995 hyväksymästä listasta, jossa on nimetty 156 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.³ Skärlandetin jälkeen seuraavat valtakunnalliset maisemanhoitoalueet on perustettu 5.8.2009 Kauhajoen Hyypänjokilaaksoon sekä 20.4.2010 Pelkosenniemen Kairalan ja Luiron kylien alueelle⁴.

Tutkimuksen lähtökohtana on ensimmäiseen luonnonsuojelulain mukaiseen maisemanhoitoalueeseen liitetty yleinen ja valitun käyttäjäryhmän eli asukkaiden kiinnostus kulttuurisesti ja maisemallisesti merkittävän alueen arvoja kohtaan. Vastaavien alueiden perustaminen muualle Suomeen liittyy ensimmäiseen kohteeseen valtakunnallisen esimerkkitapauksen näkökulman, jonka kokemuksia todennäköisesti huomioidaan myös myöhemmin perustettavien alueiden kohdalla. Tutkimuksessa Skärlandetin maisemanhoitoaluetta tarkastellaan sen perustamisprosessin ja alueen asukkaiden näkökulmasta. Suurin osa Suomessa tehdyistä maisemiin kohdistuvista selvityksistä ja tarkasteluista on toteutettu viranomaisten ja asiantuntijoiden näkökulmasta⁵ ja maiseman kokemuksellisuuden arviointia on Suomessa tehty melko vähän⁶. Tässä tutkimuksessa paikalliset asukkaat arvioivat asuinympäristönsä, Skärlandetin maisemanhoitoalueen maisemaa, joka on kontekstin ja lähestymistavan näkökulmasta kiinnostavaa sekä paikallisesti että valtakunnallisesti. Aiheeseen liittyy myös henkilökohtainen intressi. Maisemanhoitoalue sijaitsee lähellä asuinpaikkaamme ja vaikuttaa näin osaltaan asuinympäristön kautta rakentuvan identiteetin muodostumiseen.

---

² Tammissaaren kaupunki 2005, 8.

³ Savolainen 2007.

⁴ Ympäristöministeriö 2009c., Ympäristöministeriö 2010.

⁵ Heikkilä 2007, 3.

⁶ Tyrväinen ym. 2007, 8.

1.2 Tutkimuskohde, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Maisema-aluetyöryhmän tekemän maisemamaakuntajaon perusteella Skärlandetin saari on osa Suomenlahden rannikkoseutua ⁷. Maisemanhoitoalue sijaitsee Suomenlahden sisäsaaristossa, läntisellä Uudellamaalla Raaseporin kaupungissa, Tammisaaren kaupunginosan sisäsaaristossa Skärlandetin saaren alueella. Etäisyys Skärlandetista maanteitse Tammisaaren keskustaan on noin 13 kilometriä. Maisemanhoitoalue käsittää Skärlandetin saaren keskeiset mannerosat sekä saaren pohjoisia ja eteläisiä rantavyöhykkeitä. Alueen pinta-ala on vesialueineen noin 1200 hehtaaria. Alueeseen kuuluu Skåldön, Nabbenin, Backan, Grevön, Kopparön, Sommarön ja Sundomin kylien alueita.⁸ Skärlandetin saaren yhdistää mantereeseen Grobbfjärdenin salmen ylittävä Skåldön lossi. Saaren halki kulkee asfalttipäällysteinen tie Sommarön ja Baggön kyliin. Raaseporin kaupunki omistaa alueelta virkistys- ja suojelualueita, mutta maisemanhoitoalue on pääosin yksityisessä omistuksessa ⁹.

Kuva 1. Skärlandetin päätien ympärillä avautuu saaren monimuotoinen kulttuurimaisema.

⁷ Ympäristöministeriö 1993, 72.

⁸ Tammisaaren kaupunki 2005, 14.

⁹ Tammisaaren kaupunki 2005, 8.

Tammisaaren saaristo on erityisen laaja ja moni-ilmeinen ja juuri täällä on kehitetty saariston vyöhykejako: avomeri - ulkosaaristo - sisäsaaristo - mannerrannikko¹⁰. Skärlandet sijaitsee tämän vyöhykejaon mukaisesti sisäsaaristossa ollen samalla kyseisen vyöhykkeen esimerkillinen edustaja. Maisemanhoitoalueen pienipiirteisessä ja vaihtelevassa maisemassa on nähtävissä maankohoamisen vaikutukset. Rannat ovat laajaa fladaja kluuvialueiden mosaiikkia. Maankohoamisen vuoksi luonnonmaisema on pysyvässä vaikkakin hitaassa muutostilassa. Alue kuuluu hemiboreaaliseen tammivyöhykkeeseen. Luonnon ja ihmistoiminnan pitkäaikainen yhteisvaikutus on muokannut alueen maisemaa ja sen nykyistä arvoperustaa. Alueella on lähes neljäsosa Uudenmaan laidunnetuista perinnebiotoopeista.¹¹

Skärlandetia koskevan empiirisen tutkimuksen kohteena ovat institutionalisoitu maisemanhoitoalue ja paikallisten asukkaiden siihen liittämät subjektiiviset näkemykset ja arvostukset. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa alueen perustamisprosessista, asukkaiden asuinympäristönsä maisema-arvostuksista ja heidän suhtautumisestaan maisemanhoitoalueeseen. Tutkimuksessa Skärlandetin maisemanhoitoalueen arvoja lähestytään kahden eri aineiston kautta. Maisemanhoitoalueen perustamiskriteerit, suunnitelmat, selvitykset, rajaukset ja medianäkyvyys kuvaavat alueen perustamisprosessia. Paikallisten asukkaiden haastatteluaineisto taas kuvaa ihmisten suhdetta omaan asuin- ympäristöönsä, ensimmäiseen valtakunnalliseen maisemanhoitoalueeseen.

Tutkimuksen lähtökohdista ja tavoitteista voidaan johtaa tutkimuskysymykset: Mitkä tekijät vaikuttivat eniten siihen, että maisemanhoitoalue perustettiin nimenomaan Skärlandettiin? Mitä ominaisuuksia saaren asukkaat asuinympäristössään eniten arvostavat ja mitkä maisemakohteet alueella ovat heidän näkökulmastaan erityisen arvokkaita? Näiden kysymysten perusteella voidaan arvioida myös sitä, miten hyvin Skärlandetissa on onnistuttu luomaan ympäristöministeri Lehtomäen alueen avaustilaisuudessa kuvaamaa uudenlaista ympäristö- ja luonnonsuojelupolitiikkaa.

Tutkimus on myös osa Raaseporin ja Hangon kaupunkien alueella tehtävää COAST–MAN (Coastal management) -projektia, joka kuuluu YK:n Millennium Ecosystem Assessment seurantasihteeristön Sub–Global Assessment -verkostoon. Millennium Ecosystem on tieteellinen ja kokonaisvaltainen maailman ekosysteemien arviointihanke.

---

¹⁰ Ympäristöministeriö 1993, 19.

¹¹ Tammisaaren kaupunki 2005, 8.

Sen yhteydessä toimeenpantiin useita alueellisia arviointiohjelmia (Sub-Global Assessment eli SGA). SGA:n tarkoitus on saattaa yhteen tutkijoita ja paikallisia ihmisiä arvioimaan ekosysteemipalveluiden ja ihmisten hyvinvoinnin suhdetta omalla alueellaan. Suomen ensimmäinen SGA -arviointihanke, COAST-MAN SGA -projekti pyrkii selvittämään ekosysteemipalvelujen ja ihmisten hyvinvoinnin välistä yhteyttä erityisesti maataloudessa, turismissa ja teollisuudessa. Erityishuomion kohteena ovat maatalouden perinnemaisemat ja perinteiset elinkeinot kuten maatalous ja kalastus. Hankkeessa tutkitaan myös turismin, perinteisten elinkeinojen ja teollisuuden vaikutuksia toisiinsa ja niihin ekosysteemipalveluihin, joista elinkeinot ovat riippuvaisia.¹²

1.3 Lähdekirjallisuus ja keskeiset käsitteet

Alueen perustamisprosessissa ja asukkaiden maisemasuhteessa mielenkiinnonkohteena ovat eri tahojen näkökulmat suhtautua maisemaan alueena. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat maisema, maisema-alue, maisemanhoitoalue. Lähdekirjallisuutena on hyödynnetty yhteiskuntatieteiden ja maantieteen piirissä esitettyjä todellisuuskäsityksen ja paikkasuhteen näkökulmia, laadullista tutkimusta kuvaavaa menetelmäkirjallisuutta, asukkaiden asuinympäristön suhdetta selittävää kirjallisuutta sekä tutkimusalueesta tehtyjä selvityksiä, suunnitelmia ja lausuntoja.

Viitekehyksenä todellisuuden sosiaalisesta, historiallisesta ja kielellisestä rakentumisesta toimii Berger & Luckman teos ”*Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*”¹³, joka edustaa fenomenologisesti suuntautunutta tiedonsosiologiaa ja jota pidetään konstruktionistisen tarkastelutavan edelläkävijänä yhteiskuntatieteissä¹⁴. Lähtökohtana Bergerin ja Luckmannin kirjassa on se, että kaikki minkä ajattelemme arkielämässämme olevan ”tietoa”, on käytännössä kielen avulla luotua sosiaalista konstruktia, joka näyttäytyy yksilölle itsestään selvänä arkitodellisuutena. Tutkimuksessa Bergerin & Luckmanin ajatuksia on hyödynnetty erityisesti instituution perusominaisuuksien sekä yksilön ja instituution välisten suhteiden ymmärtämiseksi. Näiden lisäksi teos on osaltaan vaikuttanut tutkimuksen tietoteorian, näkökulmien ja tutkimuskysymysten valintoihin. Sosiaalisen konstruktionismin toinen tärkeä lähde teos on ollut Ian Hackingin kirja ”*Mitä*

¹² Tutkimus- ja kehitysinstituutti ARONIA 2010.

¹³ Berger & Luckman 1966/2009.

¹⁴ Aittola & Raiskila 2009, 226., vertaa myös Hacking 2009 44-46.

*sosiaalinen konstruktioismi on?”*¹⁵. Kun Berger ja Luckman ikään kuin avasivat oven konstruktioismiin, niin Hackingin moderni tieteenfilosofinen teos teki vaikutuksen erityisesti laaja-alaisuutensa ja eri näkökulmiensa ansiosta. Selittävä, kiinnostava ja monilta osin myös ajankohtainen teos tuki erinomaisesti sosiaalisen konstruktioismin yleiskuvan rakentumista sekä lähestymistavan vahvuuksien ja heikkouksien ymmärtämistä.

Tutkimuksen kolmas tärkeä lähde on ollut Doreen Massey'n ”*Samanaikainen tila*”, joka yhdistää empiirisen tutkimuksen tilan ja paikan teoreettiseen käsittämiseen. Massey on painottanut, että tilan tai paikan käsitteellistämisen tavoilla on väliä; tapamme ymmärtää tila ja paikka vaikuttavat perustavalla tavalla siihen, kuinka käsitämme ja koemme maailman, kehityksen ja globalisaation¹⁶. Massey määritelmän mukainen tila ei ole staattista ja neutraalia, ajasta riippumatonta vaan muodostuu ajassa ja on kauttaaltaan sosiaalista. Hänen mukaansa tilaa tulisi ajatella sosiaalisten suhteiden rakentamana ja yhteiskuntaa puolestaan tulisi tarkastella tilallisesti konstruoituna.¹⁷ Massey'n ajattelun kulmakivenä on siis ajatus tilasta, paikasta ja yhteiskunnasta relationaalisina ja toisiinsa kietoutuneina käsitteinä.¹⁸ Massey, Hacking ja Berger & Luckmann ovat olleet tärkeitä ennen kaikkea laaja-alaisuutensa sekä erityisesti paikan luonnetta ja sen konstruktioismia koskevien pohdintojen kautta. Tarkoituksena ei ole rakentaa tutkimusta niiden testaamisen varaan, mutta näissä kirjoissa esitetyt ajatukset ovat vaikuttaneet selittävilä ja näkökulmat sopivat erinomaisesti humanistiseen tapaan lähestyä asukkaiden maisemasuhdetta.

Tutkimuksen metodologinen perusta on rakennettu muun muassa Alasuutarin ja Metsämuurosen laadullista tutkimusta kuvaavien menetelmien ja käsitteistön¹⁹ sekä erityisesti Laineen, Bambergin ja Jokisen ”*Tapaustutkimuksen taito* - teoksen”²⁰ menetelmäkuvausten lähtökohdista. Analyysimenetelmien osalta tärkeimmät lähteet ovat Suonisen, Jokisen & Juhilan, Remeksen sekä Tuomen & Sarajärven sisällön- ja diskurssianalyysia koskevat kuvaukset²¹. Tutkimusmenetelmien osalta yhdenmukaisuuksia on löydettävissä laitokselta jo valmistuneista pro gradu -töistä. Ilona Hankosen pro gradu-

¹⁵ Hacking 2009.

¹⁶ Lehtonen, Rantanen & Valkonen 2008, 7 ja 8.

¹⁷ Lehtonen, Rantanen & Valkonen 2008, 8., Massey 2008, 14-15, sekä 29-30 ja 36 ja 57-58 ja 123.

¹⁸ Massey 2008, 14-15, sekä 29-30 ja 36 ja 57-58 ja 123.

¹⁹ Metsämuuronen 2006a ja 2006b sekä Alasuutari 2007.

²⁰ Laine, Bamberg, & Jokinen 2007.

²¹ Suoninen 1999, 17-36., Jokinen 1999, 37-53., Jokinen & Juhila 1999, 54-100., Juhila 1999, 160-200., Remes 2006 288-373., Tuomi & Sarajärvi 2002, 93-163.

työssä ”Luonto polulla”²² ja Katri Tellan pro gradussa ”Valituksen maisema”²³ on aineiston tarkastelut toteutettu sisällön- ja diskurssianalyysin avulla eli vastaavalla tavalla tämän tutkimuksen kanssa. Elina Luotosen pro gradussa ”Ouran karit”²⁴ on hyödynnetty myös tässä tutkimuksessa käytettyä teemahaastattelua. Metodologisia keskusteluja on käyty myös COAST–MAN SGA -projektissa työskentelevän tutkija Traci Birgen kanssa. Hänen tavoitteena on tehdä väitöskirja perinnebiotooppien ekosysteemipalveluista Raaseporin kunnan alueella.

Suhtautumisessa asuinympäristön maisemaan tärkein vertailulähde on ollut Tyrväisen ym. teos *Maisema asukkaiden silmin – Tapaustutkimus Koskenkylässä ja Pernajanlahdella*²⁵. Myös siinä on tutkimuksen keskiössä paikallisten asukkaiden suhde lähiympäristöönsä, joka on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja jonka maisemakuva on monelta osin yhdenmukainen Skärlandetin alueen kanssa. Toinen tärkeä vertailututkimus on ollut Katriina Siivosen *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina. Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa*²⁶. Väitöskirjassaan Siivonen tarkastelee Varsinais-Suomen saaristolaisten identiteettiä ja luo kulttuurista kokonaiskuvaa alueen asukkaiden arjen ja aluekehitystyön näkökulmasta. Siivosen teemahaastatteluihin perustuva tutkimus tarjoaa mielenkiintoisen vertailukohdan saaristossa asuvien ihmisen ja heitä ympäröivän luonnon välisen suhteen tarkasteluun. Vertailututkimusten osalta on tärkeää todeta, että tutustuin niiden sisältöön vasta sen jälkeen kun olin analysoinut oman aineistoni. Pidin tätä työjärjestystä merkityksellisenä ennen kaikkea siksi, että näin muut tutkimustulokset eivät ohjanneet minua löytämään yhdenmukaisuuksia omasta aineistostani vaan järjestys mahdollisti aidon vertailun eri tutkimustulosten kesken.

Maisemaa voidaan tarkastella objektiivisesta, subjektiivisesta ja representatiivisesta näkökulmasta, joista ensimmäisessä tarkastellaan fyysistä maisemaa, toisessa yksilön kokemaa maisemaa sisältöineen ja kolmannessa maiseman erilaisia kuvaustapoja ja annettuja kulttuurisia merkityksiä²⁷. Humanistisesta näkökulmasta maisemaa tarkastellaan kulttuurisesti määrittyneenä. Maisemaa ei ole olemassa havainnoitsijasta irrallaan

---

²² Hankonen 2007.

²³ Tella 2008.

²⁴ Luotonen 2007.

²⁵ Tyrväinen ym. 2005.

²⁶ Siivonen 2008.

²⁷ Hietala-Koivu ym. 2006, 6.

vaan vasta ihmisen kokemus ”synnyttää” sen²⁸. Tutkimuksessa maisemalla tarkoitetaan subjektiivista, ihmisten luomaa ja kokemaa käsitteellistä kokonaisuutta, konstruktiota. Maisema on luonnonympäristön, maankäytön ja mielen maiseman muodostama erottamaton kokonaisuus. Kyseessä ei ole tarkkarajainen kokonaisuus vaan rajat määräytyvät sen mukaan, kuka ja mistä näkökulmasta sitä tarkastelee.²⁹ Maisemakokemus syntyy, kun ihminen havainnoi ympäristöä ja muodostaa sen perusteella mielikuvia. Ympäristöä havainnoidaan pääasiassa näköaistilla, minkä vuoksi maiseman visuaalisella ilmiällä on suuri merkitys ympäristön laatuun³⁰. Erilaiset tavat tarkastella, nähdä ja hyödyntää maisemaa on sidottu tarkastelijan arvoihin ja käsityksiin. Tällä tavoin syntyy erilaisia suhteita maisemaan³¹. Suhde maisemaan on subjektiivinen, sidoksissa yksilön omaan historiaan, mutta samalla sitä ohjaavat yhteisöille yhteiset sosiaaliset ja kulttuuriset arvot³².

Maisemakäsitteen abstraktiotaso ja siihen sisältyvä laaja tulkinnan vapausaste tukevat hyvin erilaisia tapoja nähdä, kuvata ja arvottaa maisemaa. Toisaalta se tarkoittaa samalla myös sitä, että eri tahot ymmärtävät maisemakäsitteen eri tavoilla, jolloin käsitteen merkityssisältö ja ilmaisuvoima eivät ole yksiselitteisiä ja edellyttävät sen tapauskohtaista tarkentamista. Eurooppalainen maisemayleissopimus määrittelee maiseman tarkoittavan aluetta sellaisena kuin ihmiset sen mieltävät ja jonka ominaisuudet johtuvat luonnon ja/tai ihmisen toiminnasta ja niiden vuorovaikutuksesta³³. Määritelmä vastaa hyvin myös maisemakäsitteen arkikielen käyttöä. Siinä maisemalla tarkoitetaan näköaistilla havaittavaa ympäristöä, usein kauempana näkyvää maisemaa, näköalaa tai maisemakuvaa, maiseman silmin havaittavaa ilmiä³⁴.

Maisemien keskeiset tunnuspiirteet ja näihin liittyvät arvostuksen perustat toimivat osaltaan maisematyyppien ryhmittelyn lähtökohtana ja tämä määritelty tunnusomaisuus liitetään usein myös itse maisemakäsitteeseen. Maisemat jaetaan luonnon- ja kulttuurimaisemaan sen mukaan, ovatko luonnon vai ihmisen toiminnan tuloksena syntyneet elementit hallitsevia. Luonnonmaisemia ovat alueet, joiden kehitykseen ovat vaikuttaneet pääasiassa vain luonnon prosessit, kun taas kulttuurimaisemat ovat ihmisen ja luon-

²⁸ Häyrynen 2004, 57.

²⁹ Häyrynen 2006, 8., vertaa myös Raivo 1999, 104.

³⁰ Tyrväinen ym. 2007, 8.

³¹ Vertaa Rannikko 1995, 78.

³² Raivo 1999, 104.

³³ Finlex: Eurooppalainen maisemayleissopimus 2006, 1. luvun artikla 1. Vertaa myös Clark ym. 2003, 7-8.

³⁴ Ympäristöministeriö 1995., Hietala-Koivu ym. 2006, 6. Vertaa myös Clark ym. 2003, 7-8.

non yhteisvaikutuksena syntyneitä kokonaisuuksia³⁵. Kulttuurimaisema on ihmisen käyttämä, hoitama, muuttama tai rakentama fyysinen ympäristö, jonka maisemakuvassa on näkyvissä tämän toiminnan jälkiä³⁶. Kulttuurimaisemasta voidaan erottaa ihmisen ja luonnon pitkäaikaisen vuorovaikutuksen myötä muovautunut maaseudun kulttuurimaisema ja ääritapauksena lähes yksinomaan ihmistyön tuloksena syntynyt kaupunkimaisema eli urbaani maisema. Kulttuurimaisemassa voidaan havaita luonnonpiirteisiin ja ihmisen muovaamiin kulttuuripiirteisiin liittyvät tekijät ja niiden perusteella syntyneen maisemakuvan esteettisiin arvoihin liittyvät tekijät. Maisema-aluetyöryhmän mukaan laajimmin ja syvällisimmin nämä tekijät yhdistyvät perinteisten maankäyttötapojen muovaamassa kulttuurimaisemassa, maaseudun viljely- ja asumusmaisemassa.³⁷ Skärlandetin saari, jossa maanviljelyllä on noin 400-vuotinen historia, on esimerkki luonnon ja perinteisten maankäyttötapojen yhteisvaikutuksesta syntyneestä kulttuurimaisemasta.

Valtioneuvoston vuonna 1995 tekemän periaatepäätöksen mukaan Suomessa on 156 valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita³⁸. Päätöksen perusteena on maisema-aluetyöryhmän selvitys, jossa maisema ymmärretään alueelliseksi käsitteeksi, ei siis pelkäksi näkymäksi³⁹. Maisema-alue on fyysinen kokonaisuus, joka yhden tai useamman perustekijän osalta on yhtenäinen ja toimii yhtenäisenä⁴⁰. Arvokkaat maisema-alueet on jaoteltu kahteen tyyppiin: arvokkaisiin maisemakokonaisuuksiin ja maisemanähtävyyksiin. Arvokkaat maisemakokonaisuudet ovat alkutuotannon tai muiden varhaisten elinkeinojen muovaamia, yhtenäisiä, pinta-alaltaan suurehkoja, maisemakultaan ehjiä ja sopusointuisia sekä usein myös vaihtelevia alueita. Ne ovat yleensä laajoja viljelymaisemia kuten jokilaaksojen, rantojen ja vaarojen viljelyksiä. Myös reunametsät, vesistöt ja muut luonnonalueet samoin kuin historialliset kohteet sekä yksittäiset talot ja kokonaiset kylät kuuluvat arvokkaisiin maisemakokonaisuuksiin. Arvokkaille maisemakokonaisuuksille on yhteistä se, että ne ovat näytteitä parhaiten säilyneistä ja tyyppillisimmistä kulttuurimaisemistamme ilmentäen samalla kulttuurisen identiteettimme perustaa. Maisemanähtävyydet ovat pääasiassa luonnonalueita ja lopullisessa arvokkaiden alueiden luettelossa ne yhdistettiin maisemakokonaisuuksien kanssa arvokkaiksi

³⁵ Ympäristöministeriö 1993a, 10.

³⁶ Hämeen ympäristökeskus 2009.

³⁷ Ympäristöministeriö 1993a, 10 ja 164.

³⁸ Ympäristöministeriö 1995.

³⁹ Ympäristöministeriö 1993a, 10.

⁴⁰ Hämeen ympäristökeskus 2009, vertaa myös Heikkilä 2007, 16.

maisema-alueiksi ⁴¹. Tämän selvityksen mukaisesti Skärlandetin saaren kulttuurihistoriallisesti vanhin osa on yksi Suomen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista.

Skärlandetissa on siis valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja ensimmäinen luonnonsuojelulain nojalla perustettu maisema-alue tai maisemanhoitoalue ja nämä alueet liittyvät toisiinsa osittain yhteisen aluerajauksen ja käsitteistönsä kautta. Luonnonsuojelulaissa maisema-alueen ja maisemanhoitoalueen käsitteet on otettu käyttöön tarkoittamaan laissa säädetyllä tavalla perustettavaa aluetta, jolla kulttuurimaiseman piirteitä suojellaan ja hoidetaan ⁴². Kahden eri käsitteen tausta liittyy luonnonsuojelulain eri kieliversioissa käytettäviin termeihin. Luonnonsuojelulain suomenkielisessä versiossa käytetään käsitettä maisema-alue ja ruotsinkielisessä landskapsvårdsområde, joka tarkoittaa maisemanhoitoaluetta ⁴³. Lain valmistelun yhteydessä maisemanhoidon vaihtoehtona oli myös termi maisemansuojelu, mutta sitä ei haluttu käyttää johtuen suojelukäsitteeseen yleisesti liitetystä ristiriitaisesta suhtautumisesta ⁴⁴. Tulevaisuudessa käsitteet tullaan yhdenmukaistamaan siten, että myös viralliseksi suomenkieliseksi nimeksi tulee maisemanhoitoalue, joka korostaa maiseman säilyttämiseen liittyvän hoidon merkitystä ⁴⁵. Samalla voidaan myös käsitteellisesti erottaa maisemanhoitoalueiksi perustetut alueet jo olemassa olevista valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisista valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista sekä maisema-arkkitehtien ammattiterminologiassa käytettävästä maisema-alueesta ⁴⁶. Tutkimuskohteen suomenkielisessä versiossa alueen virallinen nimi on ”valtakunnallinen maisema-alue, Skärlandetin maisemanhoitoalue”. Siinä eri kieliversioiden nykytilanteen erot on ratkaistu perustamalla maisema-alue, jonka erisnimeen on liitetty käsite maisemanhoitoalue ⁴⁷. Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä maisemanhoitoalue, kun viitataan luonnonsuojelulailla perustettuun suojelualueeseen. Samalla huomioidaan käsitteistön tuleva harmonisointi ja kunnioitetaan alueen perustamispäätöksessä käytettyä alueen nimeämistä, joka on hakemuksen mukaisesti annettu ruotsiksi eli ”landskapsvårdsområde” ⁴⁸.

Lakiin perustuva ja sitä kautta institutionalisoitu maisemanhoitoalue edustaa jatkumoa jo olemassa oleville maisemajohdannaisille käsitteille. Kulttuuri-, perinne- ja kansallis-

⁴¹ Ympäristöministeriö 1993a, 10 ja 164.

⁴² Hämeen ympäristökeskus 2009

⁴³ Heikkilän haastattelu 20.11.2009.

⁴⁴ Heikkilä 2000, 83, 86 ja 99.

⁴⁵ Heikkilän haastattelu 20.11.2009.

⁴⁶ Heikkilä 2000, 100., Heikkilän haastattelu 20.11.2009.

⁴⁷ Heikkilän haastattelu 20.11.2009.

⁴⁸ Miljöministeriets beslut 26.6.2007.

maiseman arvostus ja status perustuu niiden paikallisiin ja kansallisiin kulttuurisiin merkityksiin. Luonnonsuojelulain 32 §:n mukainen maisemanhoitoalue voidaan perustaa luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi ⁴⁹. Maisemanhoitoalue eroaa muista luonnonsuojelualueista muun muassa siten, että maisemanhoitoalueella ei ole tavoitteena suojella alkuperäistä luontoa vaan esimerkiksi ihmisen viljelemällä ja rakentamalla muokkaamaa ympäristöä. Maisemansuojelulla pyritään säilyttämään muun muassa maiseman kauneusarvoja, joihin ihminen usein on jo vuosikymmeniä, jopa vuosisatoja vaikuttanut. Maisemanhoitoalueella maiseman suojelua ja hoitoa koskeva sääntely on olennaisesti lievempää kuin luonnonsuojelualueilla. ⁵⁰

Maisema-aluetyöryhmän selvityksessä valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet esitellään alueen maisemakuvan sekä luonnon- ja kulttuuripiirteiden kuvaamiseen kautta, jolloin lopputuloksena on tietynlainen arvokkaiden maisema-alueiden alueellinen objektikokoelma. Lähestymistapa on yhdenmukainen perinteisten luonnonsuojelualueiden objektilähtöisten luonnonarvojen esittämisen kanssa. Maisemanhoitoalueen arvojen syntymisessä ja säilymisessä on keskeisessä roolissa ihmistoiminnan ja luonnon ominaispiirteiden dialektinen ja vuorovaikutteinen suhde. Tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena oleva uudenlainen ympäristö- ja luonnonsuojelupolitiikka voisi siis tarkoittaa yksittäisen maisemanhoitoalueen, kuten Skärlandetin perustamisprosessin yhteydessä korostetusti huomioitua prosessuaalista ja yhteisöllistä lähestymistapaa kulttuurimaiseman arvokkaiden ominaisuuksien säilyttämiseksi.

1.4 Tutkimuksen kohderyhmä ja tutkimusaineisto

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Skärlandetin saaren asukkaat ja siellä työssä käyvät henkilöt. Tutkimusaineisto muodostuu henkilöhaastattelujen kautta kerätystä materiaalista sekä virallisista asiakirjoista ja maisemanhoitoalueen perustamista käsittelevistä artikkeleista. Tutkimuksessa paikallisilla asukkailla tarkoitetaan niitä henkilöitä, jotka asuvat tai työskentelevät maantieteellisen rajauksen mukaisesti Skärlandetin saarella, mutta eivät välttämättä itse maisemanhoitoalueella. Näin lähtökohtana on ajatus, että asuminen tai työpaikka saarella määrittelee paikallisuuden vahvemmin kuin asuminen

⁴⁹ Finlex: Luonnonsuojelulaki 1996.

⁵⁰ Tammisaaren kaupunki 2005, 19.

saarella sijaitsevalla maisemanhoitoalueella. Toisaalta saaren maisemanhoitoalueen ajatellaan vaikuttavan myös niiden saarella työssä käyvien tai asuvien henkilöiden elämään, jotka eivät itse asu varsinaisella maisemanhoitoalueella.

Kohderyhmän valintaperusteena on tutkimuskysymysten asettelu ja lähtökohtana taustaoletus, jossa asukkaiden havainnointi ja kognitiivinen jäsentäminen on ainakin osittain erilainen alueella vieraileviin nähden. Ajankäyttö, käyntitiheys, käyttö-/käyntitarkoitus sekä henkilö- ja aluehistorian epäyhtenäisyys selittänevät osaltaan alueen asukkaiden ja vierailijoiden erilaisia kokemuksia⁵¹. Alueen vierailijoiden ja mökkiläisten rajaaminen tutkimuksen ulkopuolelle mahdollisti myös sen, että samalla haastattelujen lukumäärällä katetaan edustavampi otos valitusta kohderyhmästä. Lisäksi olin henkilökohtaisesti kiinnostunut teemahaastattelun metodista, joka osaltaan edellytti haastateltavien pientä lukumäärää.

Paikallisen asukkaiden ja siellä työssäkäyvien näkökulman muodostivat valitun käyttäjäryhmän haastatteluista rakentuva aineisto. Alueella asuvien henkilöiden lukumäärän, kohderyhmän ja valitun tutkimusmenetelmän vuoksi haastatteluun valittiin henkilöt harkinnanvaraisen otannan avulla⁵². Tutkimuksessa haastateltiin kahdeksaa alueella asuvaa tai siellä työskentelevää henkilöä. Haastatellut henkilöt olivat iältään 42 -73 -vuotiaita, joista viisi henkilöä oli työelämässä ja kolme eläkkeellä. Haastattelut tehtiin maaliskuun ja kesäkuun välillä vuonna 2010. Koska haastateltavien lukumäärä on pieni, ei voida olettaa että he edustaisivat tässä tutkimuksessa myös laajempia sosio-ekonomisia ryhmiä alueen sisällä. Näin yksi yrittäjä ei edusta kaikkia alueen yrittäjiä vaan yhtä alueella toimivaa yrittäjää. Tutkimuksen kannalta olennaista oli, että kaikilla kahdeksalla haastateltavalla oli asuin- tai työpaikkansa puolesta kiinnostusta, motivatiota ja näkemystä alueen maisemaa koskevien tutkimuskysymysten pohtimiseen. Heidän suhtautumistapansa Skärlandetin maisemaan eivät voi olla ainoita eivätkä sen totuudellisempia kuin muidenkaan alueen asukkaiden tai näiden muodostamien sosiaalisten ryhmien käsitykset, mutta alueella käytännössä päivittäin toimivina tahoina he ovat saaren asuinympäristön ja sen maisemakokemusten sosiaalisiin käytäntöihin vaikuttavia ja niitä heijastavia henkilöitä⁵³.

⁵¹ Esim. Korpela & Kyttä 1991, 106., Rannikko 2006, 145 -158.

⁵² Vertaa Ilmonen 2007, 130., Taideteollinen korkeakoulu 2010a., Jyväskylän yliopisto 2010., Taideteollinen korkeakoulu 2010c.

⁵³ Vertaa Ilmonen 2007, 134.

Skärlandetin maisemanhoitoalueen syntyhistoriaa kuvaavan keskeisen tutkimus- ja lähdemateriaalin muodostavat alueen hoito- ja käyttösuunnitelma sekä maisemaselvitys, maisema-alue työryhmän mietinnöt⁵⁴, alueen perustamisprosessiin liittyvät lausunnot ja selvitykset sekä alueen avaustilaisuuteen liittyvät lehtiartikkelit. Lisäksi on haastateltu maisema- ja maisemanhoitoalueista vastaavaa ympäristöministeriön ympäristöneuvosta Tapio Heikkilää sekä alueen maisemanhoitosuunnitelman laatimista ohjanneen ohjausryhmän jäsentä ja perustamisprosessissa aktiivisesti mukana ollutta luontokartoittaja Esko Vuorista.

2.0 METODOLOGISET JA METODISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Konstruktionistinen tietoteoria ja triangulaatio

Skärlandetin maisemanhoitoaluetta lähestytään tutkimuksessa humanistisen maisematutkimuksen näkökulmasta, jossa pyritään löytämään yhteys toisaalta maisemaa objektina tarkkailevalle ja toisaalta maisemassa elävälle, tuntevalle, muistavalle ja arvottavalle ihmiselle⁵⁵. Asukkaiden näkemykset edustavat oletusarvoisesti subjektiivista, läheistä, kokemusperäistä, alueella elävien, sitä tuntevien ja muistelevien tulkintaa ja kokemusta alueesta. Maiseman tarkastelukonteksti on oletettavasti erilainen viranomaisilla ja maisemanhoitoalueen perustamiseen asiantuntijoiden roolissa osallistuneilla toimijoilla. Etäisyys, suhde paikkaan ja arvostuksen konteksti painottavat heidän kohdallaan yleistä, ylipaikallista tarkastelunäkökulmaa. Tutkimusasetelman tietoteoreettisena lähtökohtana on humanistiseen maisematutkimukseen hyvin sopiva konstruktionistinen malli. Ontologisena viitekehyksenä on organisminen malli, jonka tässä yhteydessä oletetaan vaikuttavan tapaan kokea asuin ympäristön maisema tavalla, joka mahdollistaa sen tarkastelun kokonaisuutena. Näiden taustaoletusten myötä tutkimuskysymyksiä lähestytään laajalaisesti triangulaation avulla.

Tutkimuksen taustalla on ajatus siitä, että ei ole mahdollista antaa mitään asian ”todellisen olemuksen” tavoittavaa määritelmää maisemasta vaan että maisema on erilaisten

⁵⁴ Tammissaaren kaupunki 2005., Jolkkonen 1998., Ympäristöministeriö 1993., Ympäristöministeriö 1993b.

⁵⁵ Vertaa Granö 2006, 242.

puhetapojen tuottama sosiaalinen konstruktio ⁵⁶. Hacking tarkoittaa (sosiaalisella) konstruktionismilla erilaisia sosiaalisia, historiallisia ja filosofisia projekteja, jotka pyrkivät esittelemään tai analysoimaan todellisia, historiallisesti paikannettavia sosiaalisia vuorovaikutuksia tai kausaalisia reittejä, jotka johtivat tai olivat osallisina jonkin nykyisen olion tai tosiasian syntymiseen.⁵⁷ Konstruktionistisessa näkökulmassa luonnollisina pidettyjä asioita ja totuuksia lähestytään yhteisöllisesti tuotettuina ⁵⁸. Konstruktionismissä ymmärryksemme, tuntemuksemme ja kokemuksemme arkipäiväisestä todellisuudesta ja luottamuksemme siihen on sosiaalisesti rakentunut tavalla, jossa todellisuus on eri henkilöiden suhteellista todellisuutta, vaikkakin osa todellisuudesta saattaa olla yhteistä monien yksilöiden kanssa ⁵⁹. Tulkintakehyksenä sosiaalinen konstruktionismi näkyy tutkimuskohteen valinnassa, tutkimuskysymysten muotoilussa, analyttisten työkalujen käytössä sekä tutkijan ja tutkimuskohteen välisen suhteen ymmärtämisessä ⁶⁰.

Konstruktionistinen näkökulma on tieteenfilosofinen todellisuuskäsityksen malli, johon sitoutuminen vaikuttaa siihen, millainen ilmiö tutkimuskohteesta muodostuu ja millaisia tuloksia voidaan saavuttaa ⁶¹. Taustaoletukset ja todellisuuskäsitykset määräytyvät ensisijaisesti tutkijan lähtökohtaisen sitoumuksen perusteella, mutta niiden tunnistaminen ja esittäminen on tärkeää, jotta tutkimuksen tekijä ja lukija pystyvät huomioimaan niiden vaikutukset ⁶². Tutkijan ja tutkimuskohteen välinen suhde on luonteeltaan myös konstruktiiivinen. Tutkija kuvaa tutkimustulostensa kautta sosiaalista todellisuutta ja samalla myös luo sitä ⁶³.

Toisena taustaoletuksena eli ontologisena ratkaisuna on organisminen näkökulma. Sen mukaan psykologiset ja ympäristölliset tekijät ovat monimutkaisissa ja molemmansuuntaisissa suhteissa keskenään. Näistä muodostuvalla yhtenäisellä järjestelmällä on pyrkimys tasapainoon. Yksittäinen muutos heijastuu kokonaisuuden toimintaan, mutta on alisteinen kokonaisuudelle, joka on enemmän kuin osiensa summa ⁶⁴. Berger & Luckmannin mukaan tämä näkyy ihmisten tavoissa tarkastella suorituksia ja kokemuksia. Vaikka suoritukset voivat olla erillisiä, niiden merkitykset pyrkivät ainakin jonkinlai-

⁵⁶ Vertaa Jokinen 1999, 38., Alasuutari 2007, 60 ja 186., Aittola & Raiskila 2009, 226.

⁵⁷ Hacking 2009, 77.

⁵⁸ Häikiö & Niemenmaa 2007, 45., Aittola & Raiskila 2009, 226.

⁵⁹ Metsämuuronen 2006b, 206., vertaa myös Hacking 2009, 45.

⁶⁰ Vertaa Jokinen 1999, 40-41.

⁶¹ Häikiö & Niemenmaa 2007, 45.

⁶² Vertaa Peltola 2007, 123-124.

⁶³ Vertaa Jokinen 1999, 41.

⁶⁴ Vrt. Aura, Horelli, & Korpela 1997, 19 -20.

seen johdonmukaisuuteen. Yksilön ajatellessa menneitä kokemuksiaan hän yrittää sovittaa niiden merkitykset yhdenmukaiseen elämänhistorialliseen viitekehykseen. Tämä pyrkimys voimistuu yksilön jakaessa tällä tavoin integroidut merkityksensä toisten kanssa.⁶⁵ Organisminen näkökulma on perustana ajatukselle alueen kokonaisvaltaisesta kohtaamisesta, jossa erilaiset rakenteelliset ominaisuudet sekä ihmisten odotukset ja kokemukset vaikuttavat toisiinsa täydentävästi eli tavalla, jossa havainnoija pyrkii rakentamaan alueen mielessään yhtenäiseksi riippumatta ominaisuuksien mahdollisista ristiriidoista.

Maisemantutkimukselle luonteenomainen poikkitieteellinen näkökulma tutkittavana olevaan ilmiöön toteutuu tutkimuksessa triangulaation kautta. Triangulaatio tarkoittaa erilaisten aineistojen, tutkijoiden, teorioiden, tutkimusmenetelmien, analyysien tai tieteenalojen yhdistämistä samassa tutkimuksessa⁶⁶. Tässä tutkimuksessa on käytetty kolmea triangulaatiotyyppiä eli tutkimusaineiston, metodien sekä tieteiden- tai teorioiden välistä triangulaatiota⁶⁷. Tutkimusaineistoon liittyvä triangulaatio tarkoittaa eri aineistojen keräämistä eri lähteistä⁶⁸, joka tässä tutkimuksessa toteutuu virallisten asiakirjojen ja haastattelujen kautta. Metodinen triangulaatio tarkoittaa sitä, että käytetään monia tiedonhankinnan tekniikoita⁶⁹, joka tässä yhteydessä konkretisoituu sisällön- ja diskurssianalyysimenetelmien käytöllä. Tieteidenvälinen tai teorioiden välinen triangulaatio tarkoittaa eri tieteenalojen ja toisiaan täydentävien näkökulmien soveltamista samassa tutkimuksessa.⁷⁰ Tässä työssä tulkintaa ohjaavat ainakin ympäristöpsykologiassa, estetiikassa ja maantieteessä esitetyt näkökulmat. Etuna triangulaation käytössä on saadun tutkimustiedon monipuolisuus. Vaarana voi olla eri metodeilla saatujen tulosten ristiriitaisuuden aiheuttama toisen tutkimustyyppin preferointi tai tilanne, jossa todellisuudessa onkin tutkittu kahta eri asiaa, mikä vääristää tulosten tulkintaa⁷¹.

⁶⁵ Berger & Luckmann 1966/2009, 77.

⁶⁶ Laine, Bamberg, & Jokinen 2007, 24.

⁶⁷ Kokko 1999, 63., Laine, Bamberg, & Jokinen 2007, 24.

⁶⁸ Laine, Bamberg, & Jokinen 2007, 24.

⁶⁹ Kokko 1999, 63., Metsämuuronen 2006b, 254., Laine, Bamberg, & Jokinen 2007, 24 - 25.

⁷⁰ Kokko 1999, 63., Laine, Bamberg, & Jokinen 2007, 25.

⁷¹ Vertaa Kokko 1999, 63.

2.2 Tutkimusstrategiana kvalitatiivinen tapaustutkimus

Tutkimuksen kohteena on Skärlandetin saaren ja sen maisemanhoitoalueen arvostus alueen asukkaiden näkökulmasta eli yksittäisen kohteen syvälinen kuvaus valituista näkökulmista. Tutkimuksessa tätä tapauskohtaista kokonaisvaltaisen ymmärryksen tavoitetta lähestytään tapaustutkimukseksi kutsutun tutkimusstrategian kautta.

Metodikirjallisuudessa tapaustutkimusta kuvataan erilaisilla määritelmillä. Yin määrittelee tapaustutkimuksen olevan empiiristä tutkimusta, missä jotain nykyajassa tapahtuvaa ilmiötä tarkastellaan sen todellisessa tapahtumakontekstissa, ilmiön ja kontekstin väliset rajat eivät ole selvästi erotettavissa ja jolloin käytetään monia evidenssin lähteitä.⁷² Silius & Tervakarin mukaan tapaustutkimus on empiiristä tutkimusta, jonka tutkimuskohdeena voi olla nykyinen tapahtuma tai tietyssä ympäristössä toimiva ihminen.⁷³ Syrjälän mukaan se voidaan kiteyttää toiminnassa olevan tapahtuman tutkimukseksi.⁷⁴ Jokisen & Kurosen mukaan tällaiset määrittelyt voidaan problematisoida toteamalla, että tapaustutkimuksen kohteena voi olla myös historiallinen tapaus, jota lähestytään vaikkapa kirjallisten dokumenttien avulla. Heidän mukaansa tapaustutkimukselle on luonteenomaista pyrkiä antamaan tilaa ilmiöiden monimuotoisuudelle ja kompleksisuudelle yrittämättä liiaksi yksinkertaistaa niitä.⁷⁵ Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan tapaustutkimus tarkoittaa yksityiskohtaista ja intensiivistä tiedonhankintaa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa liittyviä tapauksia. Tällä lähestymistavalla voidaan tutkia yksilöitä, ryhmiä tai yhteisöjä, joista huomio kohdistetaan usein prosesseihin ja toimintaympäristön yhteyksiin. Tutkimus tapahtuu luonnollisessa tilanteessa ja aineistoa voidaan kerätä useilla menetelmillä.⁷⁶ Stoecker onkin määritellyt tapaustutkimuksen tutkimukseksi, jossa pyritään selittämään kokonaisvaltaisesti tietyn sosiaalisen yksikön tietyn historiallisen vaiheen dynamiikkaa.⁷⁷ Useissa metodioppaissa tapaustutkimus todetaan olevan kontekstuaalista sekä aika- ja paikkasidonnaista, joka rakentuu paikallisten tapahtumien, ilmiöiden ja erityispiirteiden sekä niitä ympäröivän maailman väliselle suhteelle.⁷⁸ Hammarsleyn & Fosterin mukaan yhteistä erilaiselle tapaustutkimukselle näyttää olevan sen pyrkimys tuottaa intensiivistä ja yksityiskohtais-

---

⁷² Yin 2003, 13.

⁷³ Silius & Tervakari 2006.

⁷⁴ Syrjälä ym. 1994.

⁷⁵ Jokinen & Kuronen 2010.

⁷⁶ Hirsjärvi ym. 1997, 131.

⁷⁷ Pohjola 2008.

⁷⁸ Häkli 1999, 141, Yin 2003 11-15, Metsämuuronen 2006b, 210., Peltola 2007 111 - 112., Alasuutari 2007, 263., Malmsten 2007, 63.

ta tietoa tutkittavasta tapauksesta ⁷⁹. Eriksson & Koistinen näkevätkin, että eräs ja ehkä ainoa yhdenmukaisuus eri määritelmien kesken on se, että tapaustutkimuksessa nimensä mukaisesti tarkastellaan yhtä tai useampaa tapausta, joiden määrittely, analysointi ja ratkaisu on tapaustutkimuksen keskeisin tavoite. ⁸⁰ Yhteenvetona voisi siis todeta, että tapaustutkimus soveltuu ensisijaiseksi tutkimusstrategiaksi tilanteissa, joissa tutkimuksen mielenkiinnon kohteena on yksittäisen kohteen syvälinen kuvaus ⁸¹.

Tapaustutkimus sopii erinomaisesti tapaan, jolla halusin lähestyä aluetta, alueen asukkaita ja siellä työssä käyviä henkilöitä. Tutkimuksessa toteutuu myös tapaustutkimukselle tyypilliset ominaisuudet kuten tietyillä rajauksilla ainutkertaiseksi määrittyvä tutkimuskohde, haastattelujen kautta rakentuvan kokonaisvaltaisen näkemyksen lähtökoh- ta, kiinnostus sosiaalisiin prosesseihin, erilaisten aineistojen ja menetelmien käyttö, aikaisempien tutkimusten hyödyntäminen sekä tapauksen ja kontekstin rajan epäselvyys ⁸². Tapaustutkimuksella saavutetaan useita etuja kuten perusteellisuus, arjen tavoittami- nen, vaihtoehtoiset tulkinnat, toiminnallisuus, ympäristökytkeytyvyys ja mahdollisuus tarkastella tutkimuskysymystä holistiseen tapaan omassa ympäristössään ⁸³. Kokemus- ten perusteella arvioisin, että tutkijan kannalta tapaustutkimuksen suurimpia etuja on tutkimuskysymysten tarkastelu ja ymmärtäminen siinä kontekstissa, johon tutkimuksen kohderyhmä ne liittävät. Tavoitteet ja menetelmät rajaavat haastateltavien määrää, mutta laajentavat samalla heidän kanssaan käytyjen keskustelun laajuutta. Tämän ansiosta voidaan ainakin periaatteessa ymmärtää paremmin sosiaalisen todellisuuden monimu- toista rakentumista sekä tehdä siihen liittyen erilaisia ja vaihtoehtoisia tulkintoja. Tut- kimuksessa paikallisten asukkaiden kanssa käytyjen keskustelujen perustana olivat tut- kimuskirjallisuus sekä institutionaalisen aineiston kuvaamat alueen erityis- ja ominais- piirteet. Niitä kuitenkin hyödynnettiin väljästi eli haastatteluissa esiin nousseet teemat perustuvat asukkaiden merkityksellisiksi kokemiin näkökulmiin tässä nimenomaisessa tapauksessa.

⁷⁹ Hammarsley & Foster 2000, 2-3.

⁸⁰ Eriksson & Koistinen 2005, 4.

⁸¹ Metsämuuronen 2006b, 212., Hammarsley & Foster 2000, 2-3., Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

⁸² Vertaa Eriksson & Koistinen 2005, 4., Laine, Bamberg, & Jokinen 2007, 10., Routio 2007.

⁸³ Vertaa Metsämuuronen 2001, 17., Eriksson & Koistinen 2005, 3., Routio 2005.

2.3 Teemahaastattelu aineiston keräämisen metodina

Asukkaiden näkökulmia kuvaava keskeinen tutkimusaineisto on kerätty puolistrukturoidun teemahaastattelun metodilla. Teemahaastattelun toteutuksella on pyritty mahdollisimman lähelle luonnollista keskustelutilaisuutta. Haastattelurungon muodostivat etukäteen määrittelemäni pääteemat, mutta kysymysten muoto ja sisältö sovitettiin haastattelutilanteessa haastateltavan ja keskustelun kulun mukaiseksi ⁸⁴. Teemahaastattelua (focused interview, avoin tai vapaamuotoinen haastattelu) pidetään sopivana metodina tilanteissa, joissa tutkittavaa asiaa ei tunneta kovin hyvin eikä tutkimusasetelmaa ole tarkoin määrätty vaan sitä täsmennetään hankkeen edetessä ja saatujen vastausten johdosta halutaan esittää lisäkysymyksiä. Teemahaastattelu sopii myös tutkimuksiin, joissa kysytään laatua kuvailtavia asioita, hankalasti sanoin esitettäviä psyykkisiä tuntemuksia taikka kokemustietoa, josta ei ole totuttu puhumaan ääneen. ⁸⁵ Konstruktionismin mukaisesti tutkittaessa merkitysrakenteita eli sitä miten ihmiset hahmottavat ja jäsentävät erilaisia asioita, aineistona tulee olla tekstiä, jossa vastaajat kertovat asioista omin sanoin, eivätkä näin valitse tutkijan valmiiksi jäsentämistä vastausvaihtoehtoista ⁸⁶. Kun haastateltava voi suurelta osin määrätä keskustelun suunnan, tästä on se hyöty, että tutkijan ennakkokäsitysten vaikutus jää pieneksi ja hän saa haastateltavien kuvausten kokonaisuudesta monipuolisen kuvan, joka edistää vastausten ymmärtämistä. Haittapuolella on se, että syntyvä aineisto voi jäädä sekavaksi, aineistoa on työlästä jäsentää ja analysoida, jolloin tulosten kertyminen on hidasta ja epävarmaa ja tutkija saattaa joutua haastattelemaan samaa henkilöä useita kertoja. Metodi onkin parhaimmillaan kohdistettuna vain yhteen tai muutamaankin henkilöön ja soveltuu siis erityisesti tapaustutkimukseen. ⁸⁷

Haastattelujen kokonaiskesto vaihteli yhdestä kahteen tuntiin. Varsinaisen haastattelun lisäksi niihin sisältyi yleistä keskustelua ja tutustumista haastateltujen asuinympäristön tärkeäksi kokemiin paikkoihin. Kaksi haastattelua toteutui tavalla, jossa haastateltavana oli samanaikaisesti kaksi henkilöä ja loput olivat yhden henkilön haastatteluja. Haastattelut tallennettiin nauhalle, joiden kesto vaihtelee 46 minuutista tuntiin ja 15 minuuttiin. Tallenteiden yhteenlaskettu pituus on viisi tuntia. Analyysiä varten tallenteet litteroitiin. Yksittäisten haastattelujen tekstimuotoinen pituus vaihtelee kahdeksan ja 23 sivun välil-

⁸⁴ Vertaa Kokko 1999, 63., Siivonen 2008, 134.

⁸⁵ Kokko 1999, 63., Siivonen 2008, 134., Taideteollinen korkeakoulu 2010b.

⁸⁶ Alasuutari 2007, 83.

⁸⁷ Taideteollinen korkeakoulu 2010b.

lä. Litteroitujen tallenteiden yhteenlaskettu pituus on 85 sivua. Litteroiduista keskusteluista voidaan laskea, että kysymysten määrä vaihteli eri haastatteluissa 37 ja 89 kysymyksen välillä, mikä osaltaan kuvaa haastattelutilanteiden erilaisuutta. Asukkaiden maisemasuhteen kuvaamisen yhteydessä on käytetty myös autenttisia lainauksia keskusteluista. Sitaattien tarkoituksena on kuvata haastatteluaineistoa, toimia johdantona tehdyille tulkinnoille sekä tekstin elävöittäminen.

Aikaisemmat kokemukseni kyselylomakkeiden avulla tehdyistä tutkimuksista herättivät kysymyksen, olivatko lomakkeiden valmiiksi annetut vaihtoehdot oikeita käsitteitä vastaajien näkökulmasta tai käsitteitä, joita ymmärretään yhdenmukaisella tavalla. Mahdollisuus vapaamuotoisiin kirjallisiin vastauksiin ei ratkaissut käsitteiden ymmärtämisen problematiikkaa ja niiden kirjaaminen koettiin usein liian vaikeaksi tai työlääksi.⁸⁸ Jos omia tuntemuksia, näkökulmia ja kokemuksia ei ole totuttu analysoimaan ja jakamaan vieraiden kanssa, saattaa niiden kirjallisen kuvaamisen vaatimus vaikeuttaa asiaa entisestään. Nämä kokemukset osaltaan vaikuttivat siihen, että tässä tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelun metodologiaa aineiston keräämisessä. Käsitteiden subjektiivisuudesta ei päästä eroon haastattelujen avulla, mutta vastaajien mahdollisuus valita itse haluamansa käsitteet sekä tarvittaessa tarkentaa ja kuvata niitä sanallisesti, ovat yksi keino ymmärtää kohderyhmän suhdetta Skärlandetin tutkimusalueeseen mahdollisimman syvällisesti.

Kaikilta haastatelluilta kysyttiin samat asiat, mutta keskustelujen luonteeseen oli sisäänrakennettu joustavuus, joka mahdollisti niiden painotusten tai aihealueiden käsittelyn joita haastateltavat pitivät tärkeinä. Haastattelijana pidin mallia hyvin toimivana. Kyselypohja loi rakenteen keskustelulle ja mahdollisti luontevan palaamiseen aiheeseen jos siitä oli ajautettu kovin etäälle. Liikkumavapaus mahdollisti myös luontevan keskustelun ja tapauskohtaisen variaation. Itse koin teemahaastattelun hyvin luontevana ja mukavana tapana kerätä tutkimusaineistoa. Työläin vaihe oli nauhoitteiden litterointi, joka oli ajallisesti arviolta viisinkertainen suhteessa alkuperäisen nauhoituksen pituuteen.

Haastattelut rakentuivat keskustelua taustoittavan asuinhistorian kautta nykyisen asuin ympäristön yleisiin ominaispiirteisiin, niistä johdettuihin arvokkaiksi koettuihin paikkoihin ja maisemasuhteeseen (kts. liite 1). Keskustelun alkuosassa selvitettiin henkilöiden asumishistoriaa ja asuin ympäristön koettua merkityksellisyyttä. Toisen osan teemat

---

⁸⁸ Riihimäki 2009.

liittyivät alueen arvostettujen ominaisuuksien kartoittamiseen, esimerkkinä Skärlandetin luonteenomaiset tai tunnusomaiset piirteet. Kolmannessa osassa selvitettiin maisemanhoitoalueen tunnettavuutta, arvostusta, rajausta, alueella liikkumista ja sen mahdollisia uhkia. Tässä yhteydessä haastateltavia pyydettiin kertomaan tai näyttämään kartalta maisemallisesti arvostetuimmat kohteet. Taustoittavan ja laajan näkökulman tarkoituksena oli muodostaa se konteksti, jossa maisemaa arvioidaan ja jota kautta selittyy ainakin osa maiseman arvostuksesta. Lähestymistapa ei siis johdattanut haastateltavia puhumaan ensimmäisenä alueen maisemasta, vaan halusin katsoa mitkä asiat ovat heille asuinympäristössään tärkeitä, mistä he alkavat minulle haastatteluissa kertoa ja kuuluvatko alueen maisemat ja saariston paikalliset piirteet niiden joukkoon. Tällä tavalla halusin tavoittaa Skärlandetissa asuvien ja toimivien ihmisten asioille antamia merkityksiä eli paikallisten arvojen ilmenemisen oman lähiympäristön kontekstissa.

Vastaajia ei erikseen pyydetty valmistautumaan haastatteluun eli heillä oli tiedossa aihe, mutta ei esimerkiksi kysymysrunkoa. Tämän tietoisien valinnan tarkoituksena oli pyrkiä spontaaniin keskusteluun, jossa lopputuloksena on välittömästi ja ensisijaisesti mieleen tulevat vastaukset. Haastattelujen perusteella voidaan arvioida, että vastaajien persoonallisuus, suhtautuminen haastattelutilanteeseen ja käytettävissä ollut aika vaikuttivat eniten siihen, miten pitkiä ja luontevia keskusteluista tuli. Suoran vertailukohdan puuttuminen estää arvioimista sitä, olisivatko vastaukset olleet erilaisia, jos kysymysrunko oli ollut haastateltavilla etukäteen ja toisaalta tällaisen vertailutilanteen jälkeenkin voi olla vaikea arvioida, kummat vastaukset olisivat olleet oikeampia, jos niissä olisi ollut eroa.

Kaksi keskustelutilannetta toteutettiin pienryhmähaastattelujen muodossa eli haastateltavina oli samanaikaisesti kaksi henkilöä. Henkilöiden samanaikainen osallistuminen vaikutti osaltaan heidän vastauksiin. Toinen haastateltava saattoi pitää jo esitettyä näkökulmaa riittävänä tilanteissa, joissa hän oli samaa mieltä tai silloin, jos omakohtainen näkemys puuttui tai jos aihe ei hänestä ylipäättään ollut kiinnostava. Toisaalta tapauskohtaisesti kaksi haastateltavaa myös täydentävät toisiaan tavalla, jossa lopputulos on oletettavasti monipuolisempi ja syvempi kuin tilanteissa, joissa heitä olisi haastateltu erikseen. Kokonaisuudessaan arvioisin, että aineistoni kuvastaa kohderyhmän asuinympäristön ja sen maiseman arvostuksen keskeisiä piirteitä ja on riittävä, jotta sen avulla voi analysoida kokonaisuutta kysymyksenasetteluni mukaan, vaikka aineisto ei ole, eikä voikaan olla asiaa tyhjentävästi valaiseva.

2.4 Analyysimenetelminä sisällön- ja diskurssianalyysi

Tutkimuksen tietoteoreettinen lähtökohta, kysymyksenasettelu ja aineistolähtöinen tarkastelunäkökulma tukevat analyysimenetelmien lähtökohdiksi sisällön- ja diskurssianalyysiä ⁸⁹. Sisällön- ja diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita asioiden ja ilmiöiden inhimillisistä merkityksistä. Menetelmiä erottaa se, että sisällönanalyysi etsii tekstin merkityksiä, kun taas diskurssianalyysi keskittyy siihen, miten näitä merkityksiä tekstissä tuotetaan ⁹⁰. Haastatteluaineiston tulkinnassa noudatin Ilmosen kuvaamaa periaatetta, jonka mukaan teksteissä tulee kiinnittää huomiota yhtäläisyyksiin eli samojen merkityssysteemien osiin. Merkityssysteemit esiintyvät aineistoissa paloina, joiden sisällöllinen yhtäläisyys voidaan tunnistaa vasta aineiston kontekstisidonnaisessa tulkintaprosessissa. Analyysissä edettiin osista kokonaisuuksiin, merkityksistä merkityssysteemeihin eli diskursseihin. ⁹¹ Sosiaalisen konstruktion yksi vaatimus on sen kirjaimellisessa merkityksessä eli se rakentuu tai kootaan osista ⁹². Sosiaalisen konstruktionismin periaatteet sekä sisällön- ja diskurssianalyysin lähtökohdat limittyvät näin monilta osin päällekkäiksi ja toisiaan tukeviksi tavoiksi jäsentää tutkimusaineistoa.

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen väline, jonka avulla erilaisia dokumentteja voidaan analysoida systemaattisesti ja luoda siten tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa oleva kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin ⁹³. Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysia on hyödynnetty aineiston analyysissä laadullisen ja määrällisen erittelyn välineenä. Sisällönanalyysin avulla tunnistettiin haastatteluaineistosta tutkimuskysymyksiin vastaavia teemoja ja ominaispiirteitä. Tutkimuksessa sisällönanalyysiprosessi on toteutettu metodikirjallisuuden mukaisesti neljänä eri vaiheena. Ensimmäisessä vaiheessa on tehty päätökset siitä, mitä aineistosta haluan tutkia. Analyysin toinen vaihe jakautui useampaan alavaiheeseen, jossa ensin merkittiin ylös aineistosta kysymyksenasettelua tässä tutkimuksessa kiinnostavat asiat ja jätettiin kaikki muun tarkastelun ulkopuolelle. Sen jälkeen kerättiin merkityt asiat yhteen ja erilleen muusta aineistosta. Analyysin kolman-

---

⁸⁹ Vertaa Jokinen, 1999, 38., Metsämuuronen 2006b, 73. Remes 2006, 316.

⁹⁰ Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.

⁹¹ Vertaa Ilmonen 2007, 135.

⁹² Hacking 2009, 77.

⁹³ Tuomi & Sarajärvi 2002, 105 ja 163.

nessa vaiheessa tapahtui aineiston luokittelu tai teemoittelu ja viimeisessä, eli neljännessä vaiheessa tehtiin näihin pohjautuva yhteenveto.⁹⁴

Diskurssianalyysin avulla on jatkettu sisällönanalyysin esiin nostamien tulosten analyysiä pyrkimällä ymmärtämään näiden merkitysten toistuvia ilmaisutapoja eli diskursseja. Diskurssianalyysin sisällä toteutetaan paljon erilaisia metodisia variaatioita ja painotuksia, jotka tuottavat myös erilaisia lopputuloksia. Tutkimuksen läpinäkyvyyden ja metodisten painotusten merkitysten vuoksi pidän tärkeänä tuoda esiin myös tässä yhteydessä valittu diskurssianalyysin toteutustapa. Diskurssianalyysissä eri painotuksia voidaan tehdä esimerkiksi tutkimuskysymysten perusteella, jotka asettuvat filosofisesti empiristisiin, rationalistisiin ja pragmaattisiin luokkiin. Empiristinen diskurssianalyysi paljastaa jotakin olemassa olevista diskursseista. Rationalistinen linjaus puolestaan selittää, miten tämä on mahdollista ja pragmatistinen painotus on kiinnostunut toiminnan muutosten mahdollisuuksista. Yhteistä kaikille diskurssianalyyttisille lähestymistavoille on se, että niiden mukaan ihmiset ja etenkin ihmisryhmät omaksuvat tiettyjä kulttuurisia käytänteitä ja tuottavat näitä sosiaalisella osallistumisellaan.⁹⁵

Tutkimuskysymysten ja tutkimusaineiston mukaisesti tässä tutkimuksessa käytettiin diskurssianalyysin empirististä tutkimusotetta. Asukkaiden monimuotoinen suhde asuinympäristöönsä ja siihen liittyvät monet diskurssit edellyttäisivät selittävän eli rationaalisen tai pragmaattisen diskurssianalyysin perustaksi merkittävästi laajempaa ja monimuotoisempaa lähdeaineistoa, lähdemateriaalin erilaista painotusta sekä erilaista kysymyksenasettelua. Lisäksi tiedossa tulisi olla vastaukset empiristisen lähestymiskulman tutkimuskysymyksiin⁹⁶. Empiristinen tapa on kiinnostunut ilmiöstä ajallisesti ja paikallisesti, se pitäytyy ilmitulevan tarkastelussa ja selittää löydöt paradigman syvempien tasojen havainnoilla. Valitut tutkimuskysymykset etsivät vastausta, jotka ovat laadullisia, selittämiseen pyrkiviä. Tutkimus kysyy, mitä diskursseja haastatteluissa toistuu ja miten ne näkyvät tilanteissa, joihin ihmiset osallistuvat omalla toiminnallaan. Mitä ja miten -kysymyksiä lähestytään diskurssianalyysin traditiossa empiristisellä tutkimusotteella, joka on myös kaikkein eniten käytetty diskurssianalyysin muoto. Tähän lähestymistapaan sopii myös käytetty, pääsääntöisesti keskustelutilanteiden kautta kerätty tutkimusaineisto.⁹⁷

⁹⁴ Vertaa Tuomi & Sarajärvi 2002, 93-95.

⁹⁵ Remes 2006, 289, 317-319 ja 357.

⁹⁶ Remes 2006, 319, 322 ja 357.

⁹⁷ Remes 2006, 318, 322 ja 357.

Diskurssianalyysissa lähtökohdaksi otetaan sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti kieli ja sen seurauksia tuottava luonne. Konteksti, jossa kieltä käytetään antaa sanoille ja virkkeille oman merkityksensä eli kielen avulla tuotetut merkityssysteemit ovat parhaiten ymmärrettävissä niiden asiayhteyksien kautta, jossa ne esiintyvät.⁹⁸ Diskurssianalyysi on aina vahvasti kontekstisidonnaista ja se korostaa todellisuuden tulkinnallista luonnetta. Tähän kytkeytyy ajatus siitä, että myöskään tutkija ei voi tuottaa puhdasta ”todellisuuden kuvausta” vaan tutkijan esittämät tutkimustulokset ovat nekin aina väistämätöntä tulkintaa.⁹⁹ Diskurssin käsite viittaa sanojen ja todellisuuden alati uudistuvaan yhteyteen: puhe ja kieli paitsi paljastavat merkityksiä myös tuottavat asiantiloja ja konstruoivat subjekteja ja identiteettejä. Todellisuuden ollessa diskursiivisesti määritelty myös kaikki identiteetit ovat suhteellisia. Kun joku näistä tekijöistä muuttuu, muuttuvat myös muut tekijät.¹⁰⁰ Tässä yhteydessä tullaan myös hyvin lähelle poststrukturalismin perusajatusta, jossa merkitykset eivät ole täysin kiinnittyneitä järjestelmiin, vaan kontingentin artikulaation tuotteita. Merkitykset ovat subjektiivisia, suhteellisia ja niiden sisältö rakentuu nimenomaan yhteyksien kautta. Kun viittaussuhteet muuttuvat, myös käsitteen sisältö muuttuu.¹⁰¹ Tähän liittyy myös diskurssinäkökulman kritiikki. Diskurssista itsestään voi tulla perustelu niille päätöksille, joiden avulla kyseistä diskurssia toteutetaan¹⁰².

Haastatteluaineiston analyysin lopputulos on monelta osin yhtenäinen Laclau ja Mouffin artikulaatioteorian perusajatusten kanssa¹⁰³. Artikulaatioteoria on Laclau ja Mouffin kehittänyt ja myöhemmin muun muassa Stuart Hallin soveltama¹⁰⁴ diskurssiteoreettinen lähestymistapa, jossa artikulaatio tarkoittaa käytäntöä, joka perustaa tekstissä olevien elementtien suhteeseen, jonka tuloksena näiden identiteetti muotoutuu uudelleen. Artikuloivan käytännön tuloksena syntyneitä järjestäytyneitä kokonaisuutta kutsutaan diskurssiksi¹⁰⁵. Diskurssi on siis minkä tahansa elementtien kompleksinen merkitysjärjestelmä, jonka väliset suhteet rakentavat sen. Laclau mukaan tälle ei ole olemassa mitään ennalta määriteltyä rakennetta, vaan diskurssi muodostuu sosiaalisten konst-

⁹⁸ van Dijk 1985, 8., Jokinen 1999, 38 ja 54-56., Suoninen 1999, 10 ja 17-19., Metsämuuronen 2006b, 226., Remes 2006, 290., Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006., Jyväskylän yliopisto 2010.

⁹⁹ Jokinen 1999, 44.

¹⁰⁰ Jokinen 1999, 75., Laclau & Mouffe 2001, 106-107., Remes 2006, 316., Alasuutari 2007, 72-73 ja 188.

¹⁰¹ Palonen 2008, 219.

¹⁰² Massey 2008, 115.

¹⁰³ Vertaa Palonen 2008, 211-218. Laclau & Mouffe 2001, 105-107., Laclau 2005, 68.

¹⁰⁴ vertaa Hall 1992a, 335-380. Hall 1992b, 368.

¹⁰⁵ Laclau & Mouffe 2001, 105.

ruoimien erilaisuuksien välisestä pelistä ¹⁰⁶. Hänen mukaansa kaikki diskurssin osaset ovat kontingenteja. Ne ovat olemassa ja muuttuvat tuottamisen kautta. Muutokset diskurssin käsitteissä ja niiden merkityksissä vaikuttavat muihin diskurssin käsitteisiin ja niiden merkityksiin. ¹⁰⁷ Vaikka Laclau ja Mouffe näkevätkin itsensä nimenomaan politiikan teoreetikoina ja heidän teoriaa on käytetty erityisesti erilaisten poliittisten tilanteiden ja kontekstien tutkimuksessa ¹⁰⁸, sopii teoria mielestäni hyvin myös yhdeksi aineistolähtöisen haastatteluaineiston analyysin tiedolliseksi viitekehykseksi.

Diskurssi- ja sisällönanalyysin osalta on noudatettu lähdekirjallisuudessa kuvattujen menetelmien peruseriaatteita. Esimerkistä riippuen menetelmien toteuttamisissa on paljon variaatiota, minkä voidaan ajatella vaikeuttavan niiden suoraviivaista käyttöä ja toisaalta tämä liikkumavapaus mahdollistaa menetelmien tapauskohtaisen soveltamisen. Aikaisempien kokemusteni vähyys menetelmien soveltamisessa vaikuttaa varmasti lopputulokseen. Oikeaoppisten variaatioiden tai painotusten suuri määrä sekä menetelmien käyttöön liittyvä vähäinen kokemus vaikeuttaa osaltaan lopputuloksen omakohtaista arvioimista.

Litteroitua haastatteluaineistoa on tulkittu aluksi sisällön- ja diskurssianalyysin pohjalta huomioiden puhujien ammatit ja asuinpaikat. Lähtökohtana oli, että puheet muodostavat tulkinnan ensisijaisen materiaalin, mutta haastateltavien asema otettiin tulkinnassa huomioon. Teksteistä tehtyjä tulkintoja ohjasivat myös metodologiset ja metodiset käsitteet ja ajattelumallit. Tutkijan on luonnollisesti oltava tulkintatyössä vastuullinen ja tehtävä oikeutta haastateltavalle niin pitkälle kuin mahdollista. Silti on muistettava, että tekstien tulkinta on aina spekulatiivista ja produktiivista, uusia merkityksiä tuottavaa toimintaa. Tekstien ymmärtämisessä sulautuvat yhteen sekä tutkijan että haastateltavan horisontit. Vaatimus lopullisen objektiivisen totuuden löytämisestä on tietyllä tavalla turha, sillä dialogi tekstien kanssa avaa jatkuvasti mahdollisuuden uusille ymmärtämisen tavoille. ¹⁰⁹ Metodikirjallisuuden mukaisesti tulkintojen lähtökohdat, analyysi ja johtopäätökset on pyritty toteuttamaan tavalla, joka huomioi sekä kohteen ainutlaatuisuuden että teorianmuodostuksen yleistettävyyden mahdollisuuden ¹¹⁰. Sosiaalisen konstruktionismin, diskurssianalyysin sekä Laclau ja Mouffen artikulaatioteorian mukaisesti kysymys on myös jatkuvasta uudelleenartikuloinnin prosessista. Maisemakäsité ja

---

¹⁰⁶ Laclau 2005, 68.

¹⁰⁷ Palonen 2008, 215.

¹⁰⁸ Palonen 2008, 211, 231.

¹⁰⁹ Vertaa Ilmonen 2007, 134.

¹¹⁰ Vertaa Varto 1992, 101., Suoninen 1999, 38., Leino 2007, 214.

maisemasuhde ovat kontingenteja diskursseja, artikulaation tuotteita, joita luodaan, käsitteellistetään ja uusinnetaan kullekin ajalle, paikalle ja henkilölle ominaisista lähtökohdista. Tutkimus on yksi osa tuota prosessia.

2.5 Tutkijapositio ja haastattelututkimuksen reflektio

Haastattelujen yhteydessä kirjasin ylös tutkijapositioon, tutkimuksen toteutustapoihin sekä tutkimuksen arviointiin sisältyviä reflektiota eli oman toiminnan kriittiseen analysointiin liittyviä havaintoja ja kokemuksia. Näiden kokemusten esittäminen on tärkeää maisemasuhdetta koskevien lopputulosten arvioinnin kannalta. Lisäksi havainnot ovat myös itsessään yhdenlaisia lopputuloksia.

Tutkijana olen osaltaan samojen sosiaalisten ja kulttuuristen diskurssien ympäröimä, mikä koskee haastateltavia. Pyrkimyksistäni huolimatta en kokenut pystyväni osallistumaan keskusteluihin ja arvioimaan aineistoa kokonaan ”ulkopuolisen” tutkijan ominaisuudessa. Näin keskustelun näkökulmien valinnassa ja vastausten tulkinnassa on lähestytty myös tutkijan roolissa asioita konventionaalisten rakenteiden kautta, sekä uusintettu ja muokattu yleisesti tunnettuja diskursseja.

Tutkimusten haastattelutilanteisiin liittyy usein osallistujien roolien eräänlainen asetelmallisuus. Haastattelutilanteessa haastattelijan roolissa en ollut poissuljettu toimija vaan suhteessa haastateltavaan usein eräänlaisen asiantuntijan roolissa. Kiinnostus aihetta kohtaan, taustakirjallisuuteen perehtyminen sekä haastattelutilanteen ja sen asetelman toteutuminen rakentavat haastattelijalle roolia, jossa keskustelutilanne poikkeaa muista kahdenkeskisen keskustelun tilanteista. Tämä rooli tulee haastattelijalle annettuna ja sen mahdollista negatiivista vaikutusta on yritetty minimoida pyrkimyksillä toteuttaa haastattelut mahdollisimman luontevina keskustelutilanteina.

Luontevaan haastatteluun liittyy tietty responsiivisuus eli vuorovaikutuksellisuus, jossa reagoidaan toisen keskustelijan kommentteihin ja täydennetään vastaajan lausetta niin sanotun sanahaun yhteydessä eli tilanteessa, jossa haastateltava ei löydä mieleistään käsitettä asiaa kuvaamaan. Litteroidusta keskustelusta voidaan todeta sanojen tai näkökulmien tarjoamista tilanteissa, joissa oman käsitykseni mukaan ymmärsin mitä haastateltava halusi sanoa, vaikka hän ei löytänyt juuri niitä sanoja keskustelulle luonteen-

omaisella rytmillä. Haastattelijana osallistuin siis keskusteluun tapauskohtaisesti tavalla, joka saattoi ohjata sen lopputulosta. Toisaalta voidaan ajatella, että responsiivisuus teki myös keskustelusta luonnollisemman, rohkaisi haastateltavaa pohtimaan näkökulmia ja auttoi ilmentämään asioita selkeämmällä tavalla. Tutkijaposition näkökulmasta tähän liittyy luonnollisesti vaikeasti ratkaistava ongelma, jossa haastattelijan ja haastateltavan yhteisen keskustelun kautta syntyvää lopputulosta – tietynlaista yhdessä rakennettua sosiaalista todellisuutta - tulisi arvioida tavalla, jossa haastattelijan rooli ei vaikuttaisi tai tulisi selkeästi huomioitua analyysin yhteydessä.

Alasuutarin mukaan on selvää, että haastatteliija johdattaa keskustelua avoimestikin etenevässä haastattelussa aina jossain määrin omien tavoitteidensa mukaisesti ja valikoi keskustelua rajaavan yleisen aihepiirin. Haastateltavat tunnistavat tutkimushaastattelun omanlaisekseen keskustelun muodoksi ja muodostavat keskustelun kautta ymmärryksensä siitä, mitä haastatteliija haastattelullaan haluaa heiltä tavoittaa. Tähän he vastaavat oman motivaationsa mukaisesti. Kokonaisuudessaan haastattelu syntyy siis avoimuuden, rajaamisen, erilaisten horisonttien kohtaamisen ja mahdollisen kohtaamattomuuden sekä erilaisten tavoitteiden vuorovaikutuksessa.¹¹¹ Tutkijaposition problematiikkaa eli tutkijan mahdollista vaikutusta haastateltavien näkökulmiin on tässä työssä pyritty minimoimaan tiedostamalla asia, kiinnittämällä huomiota haastatteliija – haastateltava asetelman vaikutusten minimoimiseen sekä pyrkimyksellä analysoida vastaajien maisemasuhdetta haastattelutilanteen kontekstissa.

Sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä lähtevässä tutkimuksessa, jossa tieto siis syntyy sosiaalisissa prosesseissa ja jossa ei niinkään ole olemassa absoluuttisia totuuksia vaan pikemminkin erilaisia selitystapoja ja kertomuksia, on tutkimuksen validiteettia vaikea arvioida. Tällaisissa tutkimuksissa kieli ymmärretään suhteelliseksi, käyttäjistään riippuvaiseksi, tilannesidonnaiseksi, seurauksia tuottavaksi ja sosiaalisen elämämme kannalta merkitykselliseksi tekijäksi.¹¹² Toisaalta kun yritetään selvittää, mitä ihmiset ajattelevat asuinympäristönsä maisemasta, voidaan vastauksia sekä tutkimuksen yleistä luotettavuutta ja pätevyyttä arvioida myös haastatteluaineiston keräämisen ja analyysin kriittisen arvioinnin näkökulmasta. Mahdollisia tulkintavirheitä voi syntyä esimerkiksi aineiston keräämiseen liittyvien keskustelujen konventioiden kautta, jolloin valitut näkökulmat voivat selittyä osaksi vakiintuneiden puhetapojen ja yhteisesti jaetun

---

¹¹¹ Alasuutari 2007, 118–119.

¹¹² Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

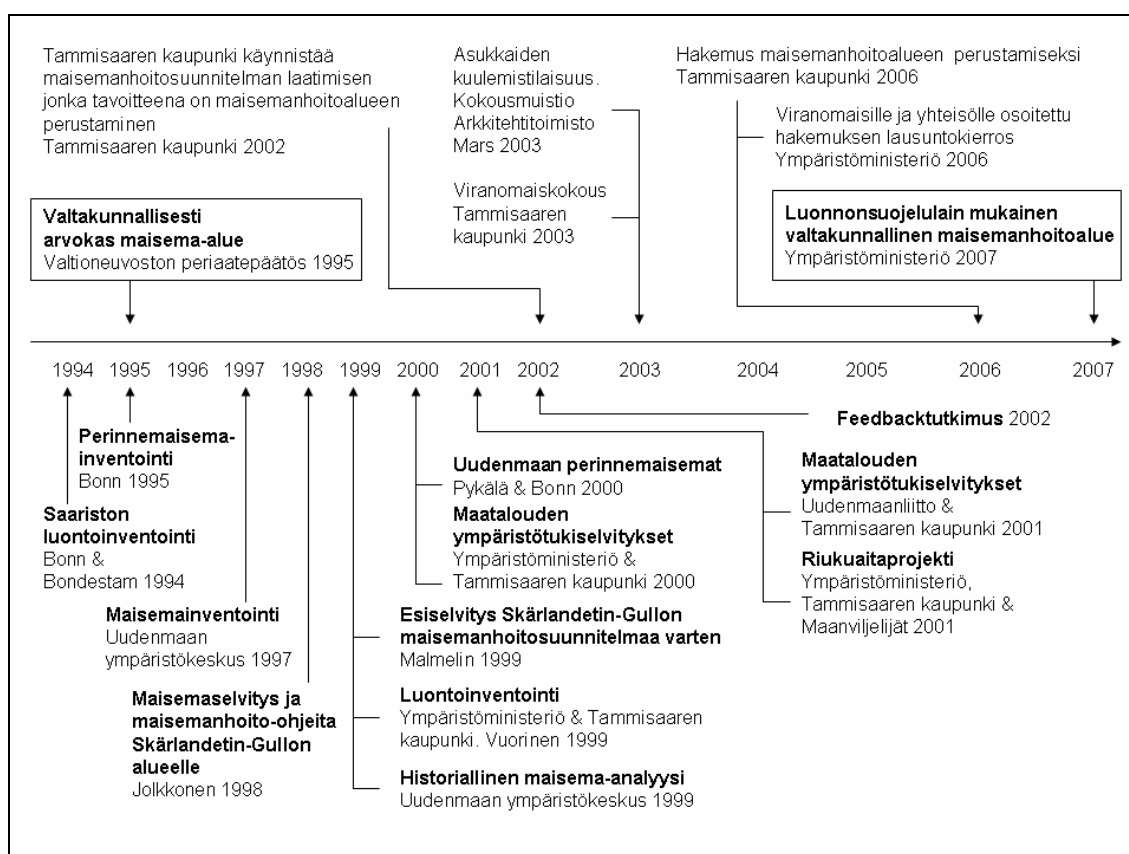
ymmärrettävyyden kautta. Keskustelijat voivat viitata yleisesti tunnettuun näkökulmaan asemoidakseen omat mielipiteensä osaksi yleistä konsensusta tai pyrkiäkseen antamaan vastauksia, joita he olettavat toisten haluavan kuulla tai joita toiset todennäköisesti odottavat. Vastaajien tiedon, mielipiteiden, kokemusten ja mielenkiinnon suhde tutkimuskohteeseen vaihtelee riippuen käsiteltävästä näkökulmasta. Itselle läheisten ja tuttujen aiheiden vastaukset ovat pohditumpia, selkeämmin muotoiltuja ja perusteltuja. Nämä asiat koetaan tärkeäksi ja niihin liittyy usein henkilökohtainen intressi ja pitkä ajallinen suhde. Vastaavasti itselle tuntemattomien tai merkityksettömien aiheiden kohdalla vastaukset voivat olla epätarkempia tai vähemmän pohdittuja, mikä voi aiheuttaa ongelmia myös tutkimuksen analyysille. Tulkinnallisia virheitä saattaa muodostua myös siitä, että ilmaisussa ja ajatuksessa voi olla eroa eli henkilön sanat eivät vastaa hänen ajatuksiaan tai että ne ymmärretään väärin. Ilmaisukyky voi olla puutteellinen tai epätarkka erityisesti itselle vieraiden asiayhteyksien kohdalla, tai pelkästään sitä syystä, että joistakin asioista ei ole totuttu keskustelemaan. Lisäksi näkökulmien subjekti vaihtelee. Välillä kyseessä on yksittäinen henkilö, toisinaan viitataan perheen, tapauskohtaisesti määrittyvän ryhmän tai kaikkien paikkakuntalaisten mielipiteeseen. Tätä monimutkaistuttaa vielä haastattelijan mahdollisuus ymmärtää keskustelun käsitteitä tai painotuksia haasteltavasta poikkeavalla tavalla.

Vastausten lueteltavuutta on pyritty arvioimaan palaamalla keskustelun yhteydessä jo käsiteltyyn asiaan vähän eri tavalla muotoilulla kysymyksellä sekä vertaamalla eri henkilöiden vastauksia keskenään. Osaltaan arviointia on tehty myös vertaamalla käytettyä metodologiaa lähdekirjallisuuden esimerkkeihin sekä vertaamalla tutkimuksessa esiin nousseita maisema-arvostuksen perusteita muun tutkimuskirjallisuuden vastaaviin tuloksiin. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta tärkeintä on kuitenkin ollut se, että kaikki tutkimuksen vaiheet tutkimusongelman määrittelystä ja kysymysten laadinnasta otoksen valinnan ja kyselyn suorittamisen kautta tulosten analysointiin ja raportointiin on pyritty tekemään huolellisesti ja johdonmukaisesti.

3.0 NEUVOTELTU ALUE

3.1 Perustamisprosessi

Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustaminen on saanut alkunsa Tammisaaren kaupungin tekemästä aloitteesta, joka pohjautuu kaupungin, paikallisten maanomistajien ja monien yhteistyötahojen kuten Uudenmaan ympäristökeskuksen, Uudenmaan liiton, Länsi-Uudenmaan museon, maa- ja metsätalousministeriön sekä ympäristöministeriön tekemään valmistelutyöhön ¹¹³. Maisemanhoitoalueen perustamista edelsi noin 10-15 vuoden mittainen ajanjakso, jolloin alueen maisemalliset arvot saivat valtakunnallista ja paikallista tunnustusta ja jonka aikana tehtiin useita maisemälähtöisiä inventointeja (kuva 2). Aikajanalalle on kerätty valikoituja julkaisuja, selvityksiä ja päätöksiä, jotka ovat vaikuttaneet lopputulokseen ja tehneet alueen arvoperustaa tunnetuksi eri tahoille. Näiden lisäksi on tehty myös muita katsauksia ja inventointeja, joita on osaksi hyödynnetty myös kuvan 2 julkaisuissa.

Kuva 2. Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustamisprosessiin liittyviä vaiheita ¹¹⁴.

¹¹³ Ympäristöministeriö 2007a, Savolainen 2007.

¹¹⁴ Kuvan tiedot on yhdistetty lähteistä: Jolkkonen 1988., Ympäristöministeriö 1993b., Tammisaaren kaupunki 1999b., Tammisaaren kaupunki 2002., Ympäristöministeriön muistio 2002., Tammisaaren kaupunki 2003., Ympäristöministeriö 2006., Ympäristöministeriö 2007b.

Merkittävä osa Skärlandetin saaren alueesta on nimetty ympäristöministeriön maisema-alueiden inventoinneissa vuonna 1993 ja niiden pohjalta annetussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä 5.1.1995 valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi ¹¹⁵. 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alkuvuosina toteutettiin useita alueen arvoja täydentäviä inventointeja sekä Skärlandetin maanviljelijöitä maiseman säilyttämiseen sitouttavia hankkeita ¹¹⁶. Osaksi näiden selvitysten perusteella sekä alueen maisemallisten arvojen turvaamiseksi Tammisaaren kaupunki teki päätöksen Skärlandet-Gullön maisemanhoito-ohjelman toteuttamisesta vuonna 1999 ¹¹⁷. Ohjelman päätavoitteeksi mainitaan alueellisen kulttuurimaiseman ja kasvillisuuden säilyttäminen sekä alueen maatalouden toimintaedellytysten turvaaminen ¹¹⁸. Ohjelman toteutus loi vahvan perustan maisemanhoitoalueen tietopohjaksi ja huomioi sekä sitoutti samalla alueen keskeiset maanomistajat eli maanviljelijät hankkeen tukijoiksi.

Varsinaisen luonnonsuojelulain mukaisen maisemanhoitoalueen valmistelutyöt voidaan ajoittaa alkavaksi myös vuodesta 2002, jolloin Tammisaaren kaupungin ympäristösuojelutakunta päätti maisemanhoitoalueen perustamisen edellytyksenä olevan maisemanhoitosuunnitelman laatimisesta ¹¹⁹. Vuonna 2003 pidettiin sekä asukkaille että viranomaisille suunnatut esittely- ja keskustelutilaisuudet ¹²⁰. Tammisaaren kaupungin virallinen hakemus maisemanhoitoalueen perustamiseksi Skärlandetiin lähetettiin ympäristöministeriölle 30.5.2006 ¹²¹.

Ympäristöministeriö lähetti hakemuksesta lausuntopyynnön 26.6.2006 yhteensä 23 eri viranomaistaholle tai yhteisölle, joista 18 vastasi määräaikaan mennessä ¹²². Kaikki lausunnonantajat kannattivat maisemanhoitoalueen perustamista. Maa- ja metsätalousministeriön lausunnossa todetaan, että Skärlandetin perustamispäätökseen ei tule liittää määräyksiä vaan ainoastaan suosituksia, ¹²³ mikä oli samalla merkittävin hankkeen lopputulokseen vaikuttanut kannanotto. Paikallisen väestön positiivista asennetta maisemansuojelua kohtaan kuvaa muun muassa se, ettei hakemuksesta jätetty muistutuksia

¹¹⁵ Ympäristöministeriö 1993b, 13., Ympäristöministeriö 2007b.

¹¹⁶ Ympäristöministeriö 2002., Tammisaaren kaupunki 2005, 16.

¹¹⁷ Ekenäs stad 1999.

¹¹⁸ Tammisaaren kaupunki 1999b.

¹¹⁹ Ympäristöministeriö 2007b.

¹²⁰ Arkkitehtitoimisto Mars 2003b., Tammisaaren kaupunki 2003.

¹²¹ Ekenäs stad 2006

¹²² Ympäristöministeriö 2006., Ympäristöministeriö 2007c.

¹²³ Maa- ja metsätalousministeriö 2006.

¹²⁴. Positiivinen vastaanotto mahdollisti osaltaan alueen perustamispäätöksen tekemisen ja 26.6.2007 ympäristöministeriö julkisti päätöksen, jolla Tammisaaren Skärlandetiin perustettiin ensimmäinen luonnonsuojelulain mukainen valtakunnallinen maisemanhoitoalue ¹²⁵.

Tutkimusaineiston perusteella on tunnistettavissa ainakin seitsemän osittain toisiinsa liittyvää tekijää, jotka vaikuttivat siihen, että maisemanhoitoalue perustettiin nimenomaan Skärlandetiin. Alueen arvoperusta täyttää hyvin maisemanhoitoalueelta vaadittavat kriteerit. Tämä käy ilmi tehdyistä inventoinneista ja niiden tulokset ovat osaltaan kannustaneet lisäselvityksiin. Toiseksi Skärlandetissa maa- ja karjataloutta harjoittavat yrittäjät ovat omalla toiminnallaan osoittaneet arvostuksensa perinteisiä toimintamalleja ja alueen pitkää yhtäjaksoista maataloudenharjoittamista kohtaan. Kyseessä on sukutilojen pitkä historiallinen jatkumo, joka osaltaan vahvistaa näiden toimijoiden suhdetta alueeseen. Kolmas tekijä on se, että alueen maanomistus on keskittynyt saaren maanviljelijöiden omistukseen. Maisemanhoitoalueen keskeisimmät osat ovat viiden maataloutta ja karjanhoitoa harjoittavan tilan (Backa, Nabben, Östergård, Sondsundäng ja Grevö) omistuksessa ¹²⁶, mikä on osaltaan mahdollistanut tiiviin yhteistyön viranomaisten ja maanomistajien välillä.

Maanomistajien suhtautumista alueen arvoihin ja halukkuutta niiden säilyttämiseksi voidaankin pitää kaikkein keskeisimpänä tekijänä maisemanhoitoalueen toteutumiselle ja tavoitteiden saavuttamiselle. Vertailututkimuksessa Koskenkylässä ja Pernajanlahdella myös vakituisten ja kesäasukkaiden mielestä vastuu maisemanhoidosta kuuluu nimenomaan yksittäisille maanomistajille ja viranomaisille. Siellä maanomistajien koulutus ja neuvonta koettiin kaikkein parhaimmaksi tavaksi huolehtia alueen maisemista ¹²⁷. Vastaavia kokemuksia on löydettävissä myös ulkomailta. Unescon World Heritage -listalle kuuluvan Södra Ölands Odlingslandskap (The Cultural Landscape of Shouthern Öland) alueen kokemukset osoittavat, että maanviljelyn ympärille rakentuvan kulttuurimaiseman onnistunut säilyttäminen toteutuu parhaiten kiinnittämällä huomioita paikallisten asukkaiden ja erityisesti maanviljelijöiden sitouttamiseen alueen ominaispiirteiden säilyttämiseksi. ¹²⁸

---

¹²⁴ Suomen ympäristökeskus 2006

¹²⁵ Ympäristöministeriö 2007b.

¹²⁶ Tammisaaren kaupunki 2005.

¹²⁷ Tyrväinen ym. 2005,25 ja 39.

¹²⁸ Saltzman 2001, 266 -267.

Neljänneksi Tammisaaren kaupungin vahva ja pitkäaikainen sitoutuminen hankkeeseen on ollut yksi keskeinen tekijä. Maisemanhoitoalueen perustamisprosessi erilaisine lausuntoineen ja suunnitelmineen kesti useita vuosia. Kaupungin aktiivisen roolin taustalla voidaan ajatella olleen näkemys alueen erityisluonteisista ominaisuuksista ja usko siihen että asukkaat, maanomistajat, maanviljelijät ja valtakunnalliset viranomaiset olisi mahdollista saada kyseisen hankkeen taakse. Eri selvitysten tilaajana ja osapuolten keskeisenä yhteystahona toimi Tammisaaren kaupungin ympäristönsuojelutoimisto. On siis perusteltua sanoa, että Tammisaaren kaupunki ja erityisesti sen ympäristönsuojelutoimisto halusivat statuksen alueelle.

Viidenneksi on syytä huomioda, että maatalouteen liittyen kysymys on osaksi myös rahasta. Maisemanhoitoalueen status ja alueen arvojen säilyttäminen tukee mahdollisuuksia erilaisten ympäristötukien saamiseksi. Esimerkiksi Skärlandet-Gullö - maisemanhoitoalueen hankkeessa Tammisaaren kaupungin edustajat laativat yhteistyössä alueen maanomistajien kanssa tilakohtaisia maisemanhoitosuunnitelmia maatalouden ympäristötuen hakemista varten ¹²⁹. Alueen maatalouden harjoittajat ovatkin ilmaisseet, että saadut ympäristötuet ovat osaltaan mahdollistaneet viljelyn jatkamisen alueella ¹³⁰. Tämä näkyy hyvin myös hoito- ja käyttösuunnitelman hoitokorteissa, joissa annetaan ohjeita maiseman arvojen säilyttämiseksi ja viittauksia näiden hoitotoimenpiteiden rahoittamiseksi ¹³¹. Alueen viranomaisten ja maanomistajien välille oli siis vuosien aikana rakentunut luottamuksellinen ja hyvä yhteistyösuhde. Tästä on osoituksena myös se, että paikalliset maa- ja karjatilat halusi alueitaan maisemanhoitoalueen statuksen piiriin enemmän, mitä lopulliseen rajaukseen sittemmin voitiin ottaa ¹³². Maisema-aluetyöryhmä esitti mietinnössään jo vuonna 1992, että maisemanhoito on otettava osaksi maatalouspolitiikkaa, yhdeksi yhteiskuntamme tavoitteelliseksi toimintamuodoksi. Maanomistajia on kannustettava jatkamaan arvokkaiden alueiden hoitoa neuvonnan ja tarpeen mukaan myös taloudellisen tuen avulla. ¹³³ Skärlandetin maisemanhoitoalue on samalla esimerkki työryhmän kuvaaman maatalouspolitiikan ja maisemansuojelun onnistuneesta yhdistämisestä.

Kuudes tekijä oli se, että ympäristöministeriö piti selkeästi tärkeänä, että Suomeen saadaan maisemanhoitoalueen statuksen omaavia alueita. Seitsemänneksi merkittävä vaiku-

¹²⁹ Tammisaaren kaupunki 2002.

¹³⁰ Ympäristöministeriön muistio 2002.

¹³¹ Tammisaaren kaupunki 2005.

¹³² Vuorisen haastattelu 17.11.2009.

¹³³ Ympäristöministeriö 1993, 8.

tus on todennäköisesti ollut luonnonsuojelulain maisemanhoitoaluetta koskevien sää-
dösten vähäisillä oikeusvaikutuksilla. Skärlandetin maisemanhoitoalue kuuluu lähes
kokonaan oikeusvaikutteisen Tammisaaren eteläisen saariston osayleiskaavan piiriin.
Luonnonsuojelulain 34 pykälän mukaan maisema(nhoito)aluetta koskevia rakennuslain-
säädännön piiriin kuuluvia määräyksiä ei sovelleta alueella, jossa on voimassa vahvis-
tettu yleiskaava¹³⁴. Tämä on Skärlandetin maisemanhoitoalueen ja sen yleisen mallin
heikkous ja vahvuus. Useat lausunnon antajat kiinnittivätkin huomiota siihen, että mai-
semanhoitoaluetta koskien voidaan antaa vain yleiskaavaa täydentäviä suosituksia, jol-
loin maisemanhoitoalueen oikeudellinen status jää varsin heikoksi¹³⁵. Heikkoutena voi-
daan siis pitää lakisääteistä asemaa silloin, jos alueen arvot ovat uhattuina, vahvuutena
voidaan taas pitää sitä, että status on helpompi hyväksyä. Tämä asia tuotiin esiin myös
perustamisprosessiin sisältyneessä asukastilaisuudessa, jossa perustamispäätöksen to-
dettiin tarkoittavan statusta, johon ei liity kaavan kaltaisia juridisia vaikutuksia¹³⁶. Oi-
keusvaikutteisen yleiskaavan alueella luonnonsuojelulain maisemanhoitoaluetta koske-
vien säädösten vähäiset oikeusvaikutukset todennäköisesti helpottivat maisemanhoito-
alueen perustamista. Toisaalta voidaan ajatella, että maisemanhoitoalueilla toteutettavan
lain ja ohjauksen käytännön tulkinnan ja toteutusten ennakkotapausten puuttuminen
saattoi osaltaan aiheuttaa kysymyksiä ja epävarmuutta hanketta kohtaan.

3.2 Maisema – silmin havaittava, vaikeasti rajattava

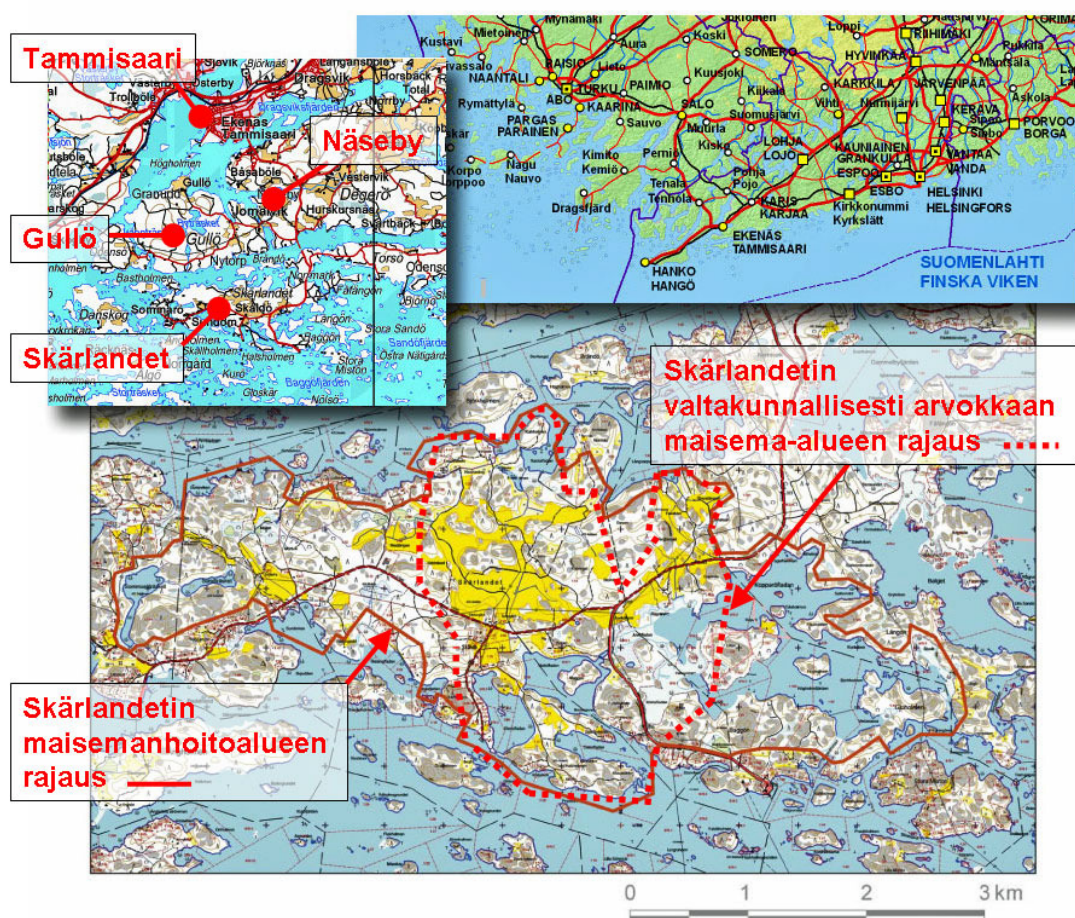
Virallinen maisemanhoitoalue tarvitsee rajat ja tätä itsestäänselvyttä voidaan perustella
monella tavalla. Rajausta erottaa sen ympäröivistä alueista ja vain tällä rajatulla alueella
sovelletaan maisemanhoitoalueeseen liitettyä lainsäädäntöä. Rajauksen kautta tunniste-
taan alueen maanomistajat ja tämän rajauksen sisäpuolella olevat alueet voivat saada
esimerkiksi erillisiä tukia maisemanhoitoalueen arvojen säilyttämiseksi. Maisema on
silmin havaittava, mutta vaikeasti rajattava, joten maisemanhoitoalueenkin rajauksen
tekeminen on monen erilaisen näkökulman kompromissi. Erilaisten luontotyyppien ja
kulttuurimaisemien sekä niiden edustavuuden lisäksi huomioidaan maanomistuksellisia
näkökulmia ja alueen yhtenäisyyttä.

¹³⁴ Uudenmaan ympäristökeskus 2006.

¹³⁵ Maa- ja metsätalousministeriö 2006., Metsähallitus 2006., Suomen luonnonsuojeluliitto 2006., Suo-
men maisema-arkkitehtien liitto MARK 2006., Uudenmaan ympäristökeskus 2006.

¹³⁶ Arkkitehtitoimisto Mars 2003b.

Masseyn mukaan rajoja voidaan vetää joko paikkojen tai kulttuurien ympärille. Edellisessä tapauksessa rajat ovat maantieteellisiä, jälkimmäisessä institutionaalisia.¹³⁷ Masseyn jaottelun mukaisesti Skärlandetin maisemanhoitoalueen rajat ovat kulttuurin ympärille painottuvia eli luonteeltaan institutionaalisia. Toteutunut rajausta pyrkii muodostamaan yhtenäisen, sisäsaaristossa sijaitsevan perinteisen maatalousympäristön maisemakokonaisuuden, jonka perustana ovat rantojensuojeluohjelman alueet, peltojen, perinnemaisemien, tilakeskusten sekä niiden väliset metsäalueet. Alueen ulkopuolelle on rajattu muun muassa loma-asutusta sisältävät alueet (kartta 1)¹³⁸.

Kartta 1. Skärlandetin maisemanhoitoalueen ja valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen¹³⁹ sijainti ja aluerajaukset. Copyright Maanmittauslaitos / Tietopalvelukeskus. Lupa numero 51/MML/10. Ympäristöministeriö. Kirjallinen lupa Tapio Heikkilältä 19.10.2010.

¹³⁷ Massey 2008, 124.

¹³⁸ Vuorisen haastattelu 17.11.2009

¹³⁹ Ympäristöministeriö 1993b, 13.

Vaihtoehtoja erilaisten rajausten perustaksi oli tehtyjen selvitysten perusteella useita. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden julkaisussa tehty määrittely rajautuu tiiviisti Skärlandetin maatilojen, pelto- ja laidunmaiden sekä niihin rajautuvien fladojen ja lahtien ympärille (kartta 1) ¹⁴⁰. Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen listalla on Gullön kartano- ja kulttuurimaisema sekä Skåldön kulttuurimaisema. Uudenmaan ympäristökeskuksen perinnebiotooppien inventoinnit tarjoavat yhden rajausmahdollisuuden, kuten alueelle perustetut Natura-alueet ja voimassa oleva yleiskaava ¹⁴¹.

Vuosien 1999-2002 tutkimusaineistossa käytetään koko ajan käsitettä Gullö-Skärlandetin maisemanhoitoalue, joka sisältää kolmen erillisen alueen eli Skärlandetin, Gullön ja Näsebyn muodostaman kokonaisuuden (vertaa kartta 1) ¹⁴². Vuonna 2002 Gullön kartanon maita oli vielä mukana maisemanhoitoalueen rajaussuunnitelmissa. Statusalueen perustamista edistävässä ohjausryhmässä keskusteltiin, voiko maisemanhoitoalue muodostua useista toisistaan erillään olevista alueista, vai onko sen muodostettava maantieteellisesti yhtenäinen kokonaisuus. Skärlandetin perinnemaiseman muodostamasta ydinalueesta oli tehty runsaasti selvityksiä ja niiden keskeisten maanomistajien eli maanviljelijöiden tiedettiin suhtautuvan myönteisesti maisemanhoitoalueen perustamiseen. Mikäli aluetta olisi laajennettu koskemaan laajemmin rantoja ja niillä sijaitsevaa vapaa-ajan asutusta, sekä muita rakennetun ympäristön alueita ja metsiä, pelättiin selvitettävän työmäärän merkittävää kasvua ja satojen mökkiläisten joukosta mahdollisesti syntyvää vastustusta. ¹⁴³

Se minkälaisena tilana maisemanhoitoalue nähdään, määrittelee osaltaan sen mahdollisia rajauksia. Skärlandetin kohdalla ohjausryhmän eri toimijat painottivat perustamisprosessin yhteydessä erilaisia rajausvaihtoehtoja. Uudenmaan ympäristökeskuksen ja Tammisaaren kaupungin virkamiesten näkemyksen lähtökohtana olivat rajausten tekeminen tavalla, jossa olisi korostunut paikallisten toimijoiden merkitys. Molemmat tahot tuntevat hyvin alueen maanviljelijät, he ovat osallistuneet aktiivisesti perustamisprosessin taustatyöhön ja näkivät alueen pääsääntöisesti toiminnallisena tilana ¹⁴⁴ tai prosessina, joka on vuorovaikutuksessa erilaisten toimintojen, intressien ja lähiympäristönsä

¹⁴⁰ Ympäristöministeriö 1993b, 13.

¹⁴¹ Arkkitehtitoimisto Mars 2002.

¹⁴² Esimerkiksi Tammisaaren kaupunki 1999b., Tammisaaren kaupunki 2002.

¹⁴³ Arkkitehtitoimisto Mars 2002.

¹⁴⁴ Vuorisen haastattelu 17.11.2009.

kanssa ¹⁴⁵. Lisäksi Uudenmaan ympäristökeskuksen ja Tammisaaren kaupungin edustajat olisivat halunneet luonnonsuojelullisten erityisarvojen perusteella aluerajausta, jossa maisemanhoitoalueeseen olisi sisällytetty laajempia tai erillisiä alueita sisä- ja ulkosaa-ristosta. Perinteisen karjatalouden luomia kulttuuriympäristöjä olisi haluttu ottaa mukaan myös nykyisen rajauksen pohjoispuolelta Gullön ja Näsebyn tilojen osalta. Paikallisten maanomistajien kanssa oli asiasta jo keskusteltu ja he olisivat hyväksyneet toteutunutta laajemman rajauksen. Toteutuessaan tämä olisi tarkoittanut joko kokonaisuuden muodostumista usean erillisen alueen kautta tai sitä, että aluerajauksen sisälle olisi kuulunut myös loma-asutusta ja pinta-alaltaan merkittäviä talousmetsiä. ¹⁴⁶

Tutkimusaineiston perusteella ohjausryhmään kuuluneiden maisema-arkkitehtien näkemyksen taustalla oli tietynlainen objektilähtöisyys, tavoite yhtenäisestä maisemakuvas-
ta. Eri näkökulmaa edustavien toimijoiden mielestä maisema-arkkitehtien koettiin ha-
luavan kalustaa maiseman. Maisema-arkkitehtien esteettisesti painottuvan ja näkökul-
maltaan objektilähtöisen suhteen alueeseen koettiin poikkeavan selkeästi ympäristökes-
kuksen ja kaupungin edustajien lähestymistavasta ja ympäristöministeriön edustajien
koettiin olevan lähempänä maisema-arkkitehtien kuin paikallisten viranomaisten näkö-
kulmaa. ¹⁴⁷ Toisaalta aluerajaukseen oli myös helppo sisällyttää kaikkien toimijoiden
arvostamia kohteita. Tietynlainen prosessi- ja objektilähtöisyys yhdistyvät esimerkiksi
maisemanhoitoalueen edustavassa flada-kluuvi -jatkumossa (esiflada, flada, kluuviflada,
kluuvi, sisäjärvi/suo). Alueelle luonteenomaisen luonnonprosessin visuaalinen maise-
makuva on myös esteettisesti kaunis ¹⁴⁸. Vuonna 2003 työryhmän palaverissa todettiin,
että Gullön tila ei halua maitaan maisema-alueeseen, koska tilalla on jo runsaasti alueita
suojelun piirissä ¹⁴⁹. Eri näkökulmien lopputuloksena nykyinen aluerajaus syntyi taval-
la, jossa maisema-arkkitehtien ja ympäristöministeriön linjaus määritteli alueen yleisra-
jauksen ja paikalliset virkamiehet linjasivat rajauksen yksityiskohdat ¹⁵⁰.

Alueen perustamisprosessin lausuntokierroksella muutamat lausunnonantajat kommentoivat alueen rajausta. Suomen luonnonsuojeluliitto piti esitettyä ja toteutunutta rajausta liian pienenä. Sen mukaan alueen ei tarvitsisi olla yhtenäinen ja rajausta tulisi laajentaa Tammisaaren suuntaan huomioiden Gullon kartanon ja Näsbyn alueet. Luonnonsuojelu-

¹⁴⁵ Vuorinen 2011.

¹⁴⁶ Vuorisen haastattelu 17.11.2009.

¹⁴⁷ Vuorisen haastattelu 17.11.2009.

¹⁴⁸ Vuorinen 2011.

¹⁴⁹ Arkkitehtitoimisto Mars 2003a.

¹⁵⁰ Vuorisen haastattelu 17.11.2009., Vuorinen 2011.

liiton mukaan saaristossa osia yhdistävä elementti on meri ja meren kautta alueeseen voisi liittää myöhemmin myös muita kohteita ¹⁵¹. Natur och Miljö painotti omassa lausunnossaan myös meren keskeistä merkitystä saaristomaiseman tekijänä ja toivoi, että myöhemmin alueeseen voitaisiin liittää myös tällä perusteella uusia kohteita ¹⁵². Metsähallitus piti lausunnossaan ehdotettua rajausta tarkoituksenmukaisena, joka muodostaa melko ehyen kokonaisuuden ¹⁵³.

Maisemanhoitoalue muodostettiin Skärlandetin saaren perinteisten maa-, karja- ja metsätilojen omistamin keskeisen alueiden ympärille. Rajausta on laajempi, mitä maisema-alueityöryhmän mietintöön on valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen kohdalle määriteltä, mutta saaren koko pinta-alasta on rajattu pois vakituisten ja vapaa-ajan asutuksen ydinalueet (vertaa kartta 1). Skärlandetin maisemanhoitoalueen rajausta vaikeutti osaltaan se, että vastaavia alueita ei ollut tätä ennen perustettu, joten ensimmäisen alueen kohdalla jouduttiin samalla ottamaan ennakkotapauksen luonteisesti kantaa siihen, tuleeko maisemanhoitoalueen olla maatiiteelliselä rajaukseltaan yhtenäinen vai voiko se muodostua usean erillisen osakokonaisuuden kautta. Ilman tätäkin problematiikkaa rajojen vetäminen on toki erittäin vaikeaa. Alueen perustamisen yhteydessä todettujen arvojen ja niiden säilyttämiseksi asetettujen tavoitteiden tulee luonnollisesti olla yhdenmukaisia aluerajauksen kanssa. Skärlandetissa keskeisessä osassa ovat maa- ja karjatalouden myötä saaristoon syntyneiden rantaniittyjen, hakamaiden ja metsälaitumien muodostama kokonaisuus. Gullön ja Näsebyn erilliset alueet ovat luontoarvoiltaan vastaavia, mutta aluerajauksen laajentaminen esimerkiksi ulkosaariston tai läheisen kansallispuiston suuntaan olisi ainakin edellyttänyt maisemanhoitoalueen tavoitteiden uudelleen määrittelyä.

Pro gradu-työssä tehtyjen haastattelujen yhteydessä haastateltavia pyydettiin kommentoimaan myös kartalta näytettyä maisemanhoitoalueen rajausta. Haastateltavien suhde rajaukseen vaihteli huomattavan paljon. Yksi henkilö ei halunnut ottaa kantaa vedoten alueen heikkoon kokonaistuntemukseensa. Toinen haastateltava kertoi luottavansa siihen, että perustamisen yhteydessä asiantuntijat ovat tehneet perustellun rajauksen. Rajoja kommentoineet henkilöt lähestyivät asiaa eri abstraktiotasoilla. Joidenkin mielessä kyseessä on useamman saaren muodostama kokonaisuus, jossa rajauksen piiriin olisi pitänyt ottaa myös lähialueen saaria. Toisten näkökulmasta Skärlandetin saaren rajat

¹⁵¹ Suomen luonnonsuojeluliitto 2006.

¹⁵² Natur och Miljö 2006.

¹⁵³ Metsähallitus 2006.

olisivat luonnollinen ja looginen tapa rajata nykyisellään lähes koko saaren kattava maisemanhoitoalue.¹⁵⁴ Haastateltavien kommentit tukevat hyvin myös sitä ajatusta, että asukkailleen Skärlandet on ensisijaisesti sosiaalisesti käsitettävä kokonaisuus eikä historiallis-luonnonteellinen alue, jolloin sen määrittäminen ja rajaaminen luonnontieteellisistä lähtökohdista voi olla vaikeaa¹⁵⁵. Vaikka paikka voidaan määritellä kartografisesti, ihmisen olemassaololle tärkeämpää on eletty ja koettu paikka¹⁵⁶.

Havaintokokemuksen näkökulmasta lähes mikä tahansa raja voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Erityisesti avoimilla paikoilla osa silmin havaittavasta maisemasta sijaitsee maisemanhoitoalueen ja usein myös saaren ulkopuolella. Skärlandet on osa laajaa sisäsaaristoa, eikä alue missään kohtaakaan rajaudu selkeäpiirteisesti ulkosaaristoon. Ero mannerrannikkoon on selkeä kartalla, mutta paikan päällä tämäkin raja on vaikeasti hahmotettava. Mantereen ja saaren erottajana toimivan vesialueen molemmilla puolilla on luonnontieteellisesti katsottuna samanlaista biotooppia ja katsojille avautuu yhtenäinen maisemakuva. Samalla tavalla vesialueet erottavat Skärlandetin myös muista lähialueen saarista, joiden rantalehtojen ja havupuiden reunustama maisema on yhdenmukainen erottajana toimivan vesialueen molemmilla puolilla. Toisaalta mahdollinen kontrasti erilaisten ympäristöjen välillä voisi olla peruste myös tämän vastakohtaisuuden säilyttämiselle ja sisällyttämiselle saman rajauksen sisälle. Rajojen kohdalla ollaan siis tilanteessa, jossa valinta voisi perustellusti aina olla myös toinen, eikä havaintokokemuksellisesti yksiselitteisesti oikeaa rajausta liene mahdollista määritellä.

Rajauksen problematiikka ja siihen liittyvät toisistaan poikkeavat näkemykset voivat johtua myös siitä, mitä rajauksen ymmärretään tai koetaan tarkoittavan paikan identiteetille ja sen rakentamiselle. Masseyn mukaan rajattujen yksiköiden rakentamisen yhteydessä merkitykset ja identiteetit halutaan usein lukita paikoilleen ja stabiloida suhteessa aika-tilaan, mikä on kuitenkin mahdotonta¹⁵⁷. Paikoilla ei tarvitse olla rajoja siinä jaksavassa mielessä, että rajat yksinkertaisesti kehystäisivät sulkeumia. ”Rajat” saattavat tietysti olla välttämättömiä esimerkiksi tietynlaisissa tutkimuksissa, mutta ne eivät ole välttämättömiä itse paikan käsitteellistämisessä. Tässä mielessä paikan määritelmän ei tarvitse perustua yksinkertaiselle vastakkaisuudelle ulkopuoleen nähden. Paikan määritelmä voidaan tuottaa osin juuri niiden yhteyksien erityisyyden kautta, joita paikalla on

¹⁵⁴ Liite: Rajaus.

¹⁵⁵ Vertaa Hallikainen 1994, 19.

¹⁵⁶ Relph 1976, 29–30., Haapala 1995, 62.

¹⁵⁷ Massey 2008, 124.

”ulkopuoleen”, eli suhde ulkopuoleen nähdään tärkeäksi osaksi sitä, mistä paikka rakentuu.¹⁵⁸ Mouffen mukaan taas jokainen identiteetti perustuu ulossulkemiselle ja täten rajojen vetäminen on perustavanlaatuinen osa identiteettejä¹⁵⁹. Sosiaalisen merkityksen antoprosessin näkökulmasta maisemanhoitoalue rakentui myös diskurssien ja nimeämisen kautta. Laclaun artikulaatioteoriassa diskurssi on joukko osasia, esimerkiksi käsitteitä, jotka ovat liittyneet yhteen ja joilla on raja. Diskurssia voidaan siis tuottaa sisällön ja sen rajojen kautta, ilman rajoja mikä tahansa lojaliteetti tai ykseys haihtuu¹⁶⁰. Laclaun mukaan toiseuden kautta rakennetun diskurssin sisältö voi jäädä vakaaksi ja epämääräiseksi, kun taas sisällön kautta tuotetun diskurssin rajat eivät ole selkeitä. Lisäksi annetut sisällöt ja rajat sekä prosessit, joilla niitä tuotetaan voivat hyvinkin olla ristiriitaisia. Nimeäminen synnyttää aina uuden ja uudistuvan konstellation, yhteenliittymän, joka on tai pyrkii olemaan hegemoninen.¹⁶¹ Maisemanhoitoalueen paikan käsitteissä ja niitä luovissa diskursseissa on kysymys useista samanaikaisesti rajaavista ja sisältöä tuottavista prosesseista. Näille on tyypillistä elävä ja jatkuvasti muuttuva suhde rajauksen ulkopuolella oleviin alueisiin ja toimintoihin, jolloin mikä tahansa pysyvä tai kiinteä raja on lähtökohtaisesti ainakin osittain ristiriitainen paikan ja niitä rakentavien ja ilmentävien diskurssien kanssa. Tätä tukevan näkökulman tarjoaa myös Siivosen tutkimus, jossa todetaan saaren, saariston ja saaristolaisuuden rajojen olevan suhteellisia ja tilannesidonnaisia käsitteitä, jotka ovat jatkuvasti liikkeessä ja tietynlaisen uudelleen määrittelyn alaisia¹⁶².

Ensimmäisen maisemanhoitoalueen kohdalla kysymys oli myös esimerkkitapauksesta, joka toimii periaatteellisena mallina seuraaville aluerajauksille. Oman tulkintani mukaan alueen perustamisprosessin ohjausryhmän eri näkemysten taustalla oli yleiseen ja paikalliseen näkökulmiin perustuvat, toisistaan poikkeavat painotukset. Vaikka hyviä rajausvaihtoehtoja oli useita, toteutunutta rajausta voi pitää perusteltuna. Skärlandetin maisemanhoitoalueesta haluttiin yhtenäinen ja rajausta kattaa keskeisten arvojen havaintokokemuksellisesti yhtenäisen alueen.

---

¹⁵⁸ Massey 2008, 30, 143-144.

¹⁵⁹ Mouffe 2005, 72-75.

¹⁶⁰ Palonen 2008, 215.

¹⁶¹ Palonen 2008, 218.

¹⁶² Siivonen 2008, 206, 208-209.

3.3 Kulttuurimaiseman sosiaalinen merkityksenanto

Saltzman kuvaa kirjassaan ”Inget landskap är en ö” paikan käsitettä ja sen merkitystä suhteessa tilan käsitteeseen. Hänen mukaansa toisin kuin tilalla, paikalla on nimi, merkitys ja historia, sillä on sosiaalinen merkityssisältö ¹⁶³. Vastaavasti myös maisemanhoitoalue on sosiaalinen konstruktio. Hackingin käsitteitä lainaten kyseessä on konstruktioitu idea, joka on syntynyt ja jota ylläpitää vuorovaikutteisen sosiaalisen ympäristön matriisi, ja jonka luokituksen mukainen edustaja on Skärlandetin maisemanhoitoalue ¹⁶⁴. Maisemanhoitoalueen matriisi muodostuu ainakin ympäristöhallinnon, maisema-alue työryhmän, lainsäädännön, perustamisprosessin ohjausryhmän, ympäristöjärjestöjen, median, maataloustukien, maanomistajien ja markkinointitoimenpiteiden kokonaisuudesta. Sillä on rakennushistoria, joka perustuu ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen pitkään historialliseen jatkumoon ja sen seurauksena syntyneiden ominaisuuksien valittuun arvostamiseen tässä matriisissa. Maisemanhoitoalue on struktuuri eli systemaattinen asetelma, joka on aina enemmän kuin osiensa summa. Sosiaalisesti rakennettu idea on myös vuorovaikutteinen. Kontingenti luokitus voi muuttua yleisten arvostusten mukaan. Se voi myös muuttaa statuksesta tietoisten ihmisten suhtautumista alueeseen, ja heidän suhtautumisensa voi vastavuoroisesti muuttaa myös itse luokan sisältöä ja merkitystä. ¹⁶⁵

Skärlandetin maisemanhoitoalueen rakentumisen ja säilymisen perustana on sosiaalinen merkityksenantoprosessi, joka näkyi alueen perustamisen viestinnässä tavalla, jossa yleiset, alueelliset sekä maanomistajien eli maataloudenharjoittajien näkökulmat tukivat toisiaan. Eri toimijoiden kiinnostus Skärlandetin kulttuurimaiseman säilyttämiseksi selittyikin osaltaan mahdollisuuksista liittää maisemanhoitoalueeseen useita eri kohde-ryhmien ja asianosaisten arvostamia ominaisuuksia, arvoja ja hyötyjä. Laajaa hyväksyntää hakeva sosiaalinen merkityksenantoprosessi on samalla esimerkki modernista, osallistumiseen ja yhteiseen tavoitteeseen pyrkivästä suojelukonseptista.

Maisema-alue työryhmän mukaan kulttuurimaiseman arvot koostuvat muun muassa kulttuuriperinnöstä, rakennustaiteesta, kansanperinteestä, elinkeinohistoriasta, kasvi- ja eläinlajistosta sekä luontotyypeistä. Kulttuurimaisemien hoito on tullut sitä tärkeäm-

---

¹⁶³ Saltzman 2001, 29-30.

¹⁶⁴ Hacking 2009, 26, 57.

¹⁶⁵ Vertaa Hacking 2009, 48-49, 53-54, 77-79.

mäksi mitä enemmän niihin liittyviä arvoja on menetetty ja mitä suurempi uhka niihin perustuu. Hoidettujen ja monimuotoisten kulttuurimaisemien esteettisiä arvoja on niin ikään opittu pitämään korkeina. Työryhmän mukaan onkin selvää, että kulttuurimaisemien suojelu on kulttuurihistoriallisesti ja biologisesti tärkeää, sekä useampia kansalaisryhmiä kiinnostava asia. Kulttuurimaisemien suojelun tärkein perusta on hoito, jonka edellytyksiä ovat maaseudun säilyminen elinvoimaisena sekä monet yhteiskuntapolitiiset ja viime kädessä myös henkilökohtaiset päätökset. Hoitoa vaativien kulttuurimaisemien arvojen säilymisen keskeisimpänä edellytyksenä on maanomistajien kiinnostus perinteiden säilyttämiseen sekä sitoutuminen suunniteltujen toimenpiteiden toteuttamiseen. Alueellisella ja valtakunnallisella tasolla maanomistajien kiinnostusta ja mahdollisuuksia hoitotoimenpiteitä kohtaan voidaan tukea osoittamalla työlle sekä arvostusta että toimentuloa tukevia toimenpiteitä. Käytännön maisemanhoidon jatkaminen on laajojen maisema-alueiden säilymisen perusta, mutta hyvän maisemakuvan ylläpitäminen edellyttää näillä alueilla muitakin toimia. Mikäli maiseman halutaan säilyvän perinteisen tyyppisenä tai jopa kohenevan, tulee huolehtia paitsi vanhan säilyttämisestä myös siitä, että kaikki uudet hankkeet, kuten rakentaminen ja muu maankäyttö sopivat maisemaan.¹⁶⁶ Kulttuurimaiseman yleisiin arvoihin ja maisemanhoidon keskeiseen rooliin näiden arvojen säilymiseksi vedotaankin toistuvasti myös Skärlandetin maisemanhoitoalueen kohdalla.

Maisema-aluetyöryhmän kokoamat ajatukset näkyvät hyvin nykyisessä lainsäädännössä ja sen tapauskohtaisessa soveltamisessa Skärlandetin maisemanhoitoalueen kohdalla. Luonnonsuojelulain 32 pykälän mukaan ”luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi voidaan perustaa maisema-alue”¹⁶⁷. Nämä perusteet ja tavoitteet on kirjattu myös Tammisaaren kaupungin 30.5.2006 lähettämään maisemanhoitoalueen perustamishakemukseen¹⁶⁸. Samoilla sanoilla perustamistavoitetta kuvataan myös ympäristöministeriön päätöksessä¹⁶⁹ sekä alueen perustamisen yhteydessä julkaistussa ympäristöministeriön tiedotteessa¹⁷⁰. Julkisuudessa nämä perustelut tulivat tutuiksi erilaisten tiedotusvälineiden uutisoinnin kautta¹⁷¹. On tietysti luonnollista, että lakia sovelletaan niissä kohteissa ja tilanteissa, jotka täyttävät lain käyttötarkoituksen

¹⁶⁶ Ympäristöministeriö 1993, 8.

¹⁶⁷ Finlex: Luonnonsuojelulaki 1996, 32§.

¹⁶⁸ Ekenäs stad 2006.

¹⁶⁹ Ympäristöministeriö 2007b.

¹⁷⁰ Heikkilä 2007 b.

¹⁷¹ Esimerkiksi Savolainen, 2007.

kriteerit ja jotka näkyvät siten hakemuksessa ja päätöskriteereissä. Arvojen ja tavoitteiden korkea abstraktiotaso jättää samalla myös runsaasti tilaa tapauskohtaiselle arvioinnille ja erilaisille, eri kohderyhmälle suunnatuille perusteluille.

Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustamisprosessi oli samalla merkityksenantoprosessi, jossa asiayhteydestä ja esittäjästä riippuen alueen tavoitteita perusteltiin kyseisen toimijan tai oletetun kohderyhmän näkökulmasta. Osittain limittäisten arvojen perusteella voidaan tutkimusaineistosta tunnistaa ainakin yleiset, alueelliset ja maanviljelijöille suunnatut tavoitteet ja niiden perustelut. Laajemmalle kohderyhmälle eli lähtökohtaisesti kaikille suunnattu ja retorisesti yleiseksi eduksi muotoiltu argumentaatio sisältää perusteluja, jotka oikeuttavat, sitouttavat ja asettavat velvollisuuksia alueen säilyttämiseksi. Esimerkkinä tästä ovat valtioneuvoston tiedote, joka edustaa hallinnon ja viranomaistahon virallista näkemystä, ja jossa viitataan luonnonsuojelulaissa mainittuihin yleisiin perusteluihin ¹⁷². Alueen avajaistilaisuudessa ympäristöministeri Paula Lehtomäki esitti useita eri abstraktiotason näkökulmia maisemanhoitoalueen perustamiselle ja sen tavoitteiksi. Ympäristöministerin puheen ensimmäinen osa painotti yleistä etua, jossa maisemanhoitoalueen perustamisen päätarkoitus on auttaa vaalimaan Skärlandetin kulttuurimaisemiin liittyviä monenlaisia erityispiirteitä niin, että myös jälkipolvet saavat tilaisuuden nauttia näistä maisemista joko turvallisena asuinympäristönä tai mielenkiintoisena vierailukohteena ¹⁷³. Kokonaisuudessaan puheesta voidaan tunnistaa kaikille suunnatut perustelut, jotka rakentuvat vuosisatojen aikana syntyneelle kulttuurimaiseman kansallisille arvoille sekä yhteiselle ja yleiselle velvollisuudelle näiden arvojen säilyttämiseksi ¹⁷⁴. Myös Tammisaaren kaupunginjohtaja Mårten Johansson kuvaili runollisesti aluetta kansalliseksi aarteeksi ¹⁷⁵. Alueen perustamista aktiivisesti tukeneelle viranomais taholle onkin loogista liittää valtakunnallisen maisemanhoitoalueen perusteet kansallisen kulttuurin kautta syntyneeseen maisemaan, jolloin arvostuksen perustan voidaan olettaa olevan kansallisella tasolla jaettava ja yhteisesti arvostettava. Toisaalta muun muassa perustamisprosessi sekä rajauksen haasteellisuus kuvaavat yksittäiseen kohteeseen liittyvää tiettyä sattumanvaraisuutta, jolloin perusteluissa on kyse aina myös statusalueen legitimoinnista. Institutionalisoitun alueen valinta- ja perustamisprosessi on samalla vuorovaikutusprosessi, jossa valittu alue paitsi kuvastaa niin myös tuottaa ja rakentaa kansallisia arvoja.

¹⁷² Ympäristöministeriö 2009a

¹⁷³ Ympäristöministeriö 2007a.

¹⁷⁴ Liite: Sisältöanalyysi alueen avauspuheesta.

¹⁷⁵ Ilpala-Klemm 2007.

Alueellinen näkökulma näkyy alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa, Tammisaaren kaupungin asettamissa tavoitteissa ja ympäristöministeriön edustajan lausunnoissa. Hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustamisen tavoitteena on edistää alueen maaseutuelinkeinoja kestävästi sekä säilyttää, kehittää ja hoitaa Skärlandetin luonnon- ja kulttuurimaiseman kauneutta, historiallisia ominaispiirteitä sekä maatalous- ja kylämaisemaan liittyviä muita erityisiä arvoja ¹⁷⁶. Tammisaaren kaupunki esitti alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa kuvattujen tavoitteiden lisäksi maisemanhoitoaluehakemuksessaan alueen elinvoimaisuutta tukevia tavoitteita: Saaris-tomaatalouden toimintaedellytysten säilyminen, tulevaisuuden elinkeinomahdollisuuksien lisääminen kestävällä tavalla, luonnonlaitumien hoidon jatkuminen laiduntamalla, uuden rakennuskannan sopeuttaminen olemassa olevaan, lisäksi alueen hoidon tulee olla sen arvoja ja ominaispiirteitä tukevaa ja paikallisten asukkaiden sekä viranomaisten tulee sitoutua näihin tavoitteisiin. ¹⁷⁷

Alueellisia etuja toi esiin myös ympäristöministeriön ylitarkastaja Tapio Heikkilän lausunto, jossa hän listaa maisemanhoitoalueen hyödyksi sen, ettei alueelle rakenneta helposti maiseman olennaisia piirteitä heikentäviä suuria rakennelmia kuten voimajohtoja, mastoja tai teitä sekä mahdollisuuden statuksen hyödyntämiseen matkailumarkkinoinnissa ¹⁷⁸. Markkinointiviestinnässä Tammisaaren matkailuun sisällytetyt mielikuvat liittyvät Tammisaaren vanhaan kaupunkiin, veden ja luonnon läheisyyteen sekä pitkään kulttuuriseen jatkumoon. Tähän kokonaisuuteen maisemanhoitoalue sopii erinomaisesti. Sijainnista, saavutettavuudesta ja alueen palveluvarustuksesta johtuen alue ei todennäköisesti ainakaan lähitulevaisuudessa kuitenkaan kilpaile nykyisen Raaseporin kaupungin perinteisten vierailukohteiden kanssa. Paikallisten viranomaisten yksi intressi lie-neekin maisemanhoitoaluetta laajemman maantieteellisen alueen, kuten silloisen Tammisaaren ja nykyisen Raaseporin kaupungin jo olemassa olevia vahvuuksien ja mielikuvien vahvistaminen. Näin yksittäinen kohde, kuten valtakunnallinen maisemanhoito-alue, rakentaa omalla olemassaolollaan osaltaan alueellista mielikuvaa ja lisää sen suosituimpien käyntikohteiden arvoa.

Alueen maanviljelijöille suunnatusta viestinnästä ja tavoitteista esimerkkeinä toimivat ympäristöministeri Lehtomäen avauspuheen toinen osa sekä alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. Avauspuheen jälkimmäisessä osassa aikaperspektiivi muuttui tavalla, jossa

¹⁷⁶ Tammisaaren kaupunki 2005, 6.

¹⁷⁷ Ekenäs stad 2006.

¹⁷⁸ Savolainen 2007.

näkökulma painottui yhteisen historian ja tulevaisuuden sijasta valitun kohderyhmän eli maanviljelijöiden ja maanomistajien nykyhetkeen ja tulevaisuuteen ¹⁷⁹. Keskeisin viesti oli se, että alueen maanviljelijöiden vastuulla on maisemanhoitoalueen arvojen säilyminen. Puheessa korostettiin myös maanviljelijöiden tarvitsevan edellytyksiä kuten tukia maiseman hoitamiseksi sekä maanviljelijöiden omaa tahtoa ja huomion kiinnittämistä alueen arvojen säilymiselle. ¹⁸⁰ Hoito- ja käyttösuunnitelman keskeinen kohderyhmä ovat alueen maanviljelijät, ja suunnitelmassa painottuukin maanviljely sekä tavoiteasetannassa että hoitotoimenpiteiden suosituksissa. Lisäksi dokumentti sisältää lukuisia viittauksia erilaisten tukimahdollisuuksien hakemiseen. Lehdistöhaastattelussa myös ympäristöministeriön ylitarkastaja Tapio Heikkilä viittasi statuksen myötä maanviljelijöiden kasvavaan mahdollisuuteen saada erilaisia tukia ¹⁸¹. Vaikuttaakin siltä, että maisemanhoitoalueen kohdalla on yleisesti ottaen löydetty malli, jonka arvoperusta on laajasti jaettavissa ja joka sisältää paljon eri kohderyhmien erikseen arvostamia mahdollisuuksia.

Erilaisiin suojelu- ja statusalueisiin on myös helppo liittää yksipuolisuuden, sellaisena säilyttämisen tai museoimisen kritiikki. Raivon mukaan kaikki Suomen nykyiset kansallismaisemat ovat viittauksia menneisyyteen. Maisema on muuttunut yhä enemmän synonyymiseksi vanhan maatalouden kulttuurimiljöön kanssa, missä vanhat niityt, laitumet ja hakamaat sekä jäljelle jääneet maaseudun rakennetut perinneympäristöt ovat keskeisiä maisemansuojelun kohteita. Hänen mukaansa tätä tukee muun muassa 150 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta, jotka kaikki edustavat vanhan maatalouden jäljiltä säilyneitä ympäristöjä ¹⁸². Vaikka Skärlandetin alueen arvoperusta rakentuu vanhan maatalouskulttuurin ympärille, ei yksittäisen kohteen kautta ole tässä työssä mahdollista arvioida valittujen maisema-alueiden yhteisesti muodostaman kokonaisuuden tasapuolisuutta kansallisella tasolla. Sen sijaan monissa yksittäisissä suojelukohteissa alueen syntyhistoriaan liittyvän prosessiluonteen loppuminen voi antaa alueelle museoimaisen vaikutelman. Tähän liittyen Inari Arjas on sanonut, että nykyiset ympäristöt ovat muistomerkinomaisia symboleja koko kronologialleen. Alueen fyysiset jäänteet ovat oikeastaan vain muistamisen väline, eivät niinkään itseisarvo ¹⁸³. Kriitikoiden mukaan suojeltu perinnemaisema siirtyy näin pois normaalista ajankierrosta ja siitä tulee jatkuvan manipulaation kohde. Historiallisen maiseman autenttisuutta vaalitaan jatkuvalla

¹⁷⁹ Liite: Sisältöanalyysi alueen avauspuheesta.

¹⁸⁰ Ympäristöministeriö 2007a.

¹⁸¹ Savolainen 2007.

¹⁸² Raivo 1999, 107.

¹⁸³ Arjas 1996, 34.

hoidolla, ylläpitämällä keinotekoisesti asutuksen aikaansaamaa maisemaa asumattomalla paikalla. Näin aidosta ja alkuperäisestä perinnemaisemasta tulee nykyisyyden ehdoilla hoidettu ja puhdistettu tulkinta menneisyydestä.¹⁸⁴

Kriitikin sisältämää problematiikkaa voidaan pyrkiä ratkaisemaan vaihtoehtoisen lähestymistavan kautta. Salzman onkin korostanut, että maisemaa tulisi lähestyä prosessien ja dialektisuuden eikä näkymän tai ominaisuuden kautta, koska viimeksi mainittu lähestymistapa näyttää aiheuttavan ongelmia sen suojelulle. Hänen mukaansa maisemaan tulee suhtautua yhteiskunnan erottamattomana osana mieluummin kuin sosiaalisen elämän taustana.¹⁸⁵ Konstruktionistinen lähestymistapa, Salzmanin ajatukset paikan sosiaalisesta merkityssisällöstä, Hackingin kuvaava sosiaalinen rakentuminen ja Massey'n sosiaalisen vuorovaikutuksen ja prosessien kautta rakentuva käsitys ajan, paikan ja tilan yhteenkuuluvuudesta sopivat hyvin yhteen sellaisen ympäristö- ja luonnonsuojelupolitiikan kanssa, jossa maaseudun kulttuurimaisemat otetaan huomioon ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntyneinä aluekokonaisuuksina, ja jossa alueen arvojen säilyminen perustuu perinteisen maatalouden ja karjatalouden prosessiluontoiseen, eri toimijoiden ja luonnonolosuhteiden jatkuvaan vuorovaikutukseen alueella. Skärlandetin maisemanhoitoalueen vuosisatojen aikana muodostuneiden arvojen prosessiluontoisen syntyhistorian tunnistaminen ja niiden jatkuvuuden tukeminen tekee maisemanhoitoalueesta modernin suojelukonseptin ja elävän mallin arvokkaaksi koettujen alueiden säilyttämiseksi, toimien samalla vastakohtana mahdolliselle museoimisen kritiikille.

Prosessiluonteisuus tarkoittaa samalla myös muutoksen mahdollisuutta. Alueen maisema tulee joka tapauksessa muuttumaan. Luonnon omien muutosprosessien, kuten maankohoamisen tai sukkession lisäksi maatilojen sukupolvenvaihdokset, erilaiset maankäytön intressit ja niiden toteutustavat, taloudellisen tilanteen vaihtelut, maatalouden tukipolitiikka, vaihtuvat arvostukset ja monet muut tekijät muuttavat ja luovat muutospaineita maisemanhoitoalueelle. Toisaalta myös käsityksemme maisemanhoitoalueen arvoista voi muuttua. Aika näyttää, miten vahvasti muutoksia pystytään ohjaamaan sosiaalisen merkityksenannon, luonnonsuojelulain sekä hoito- ja käyttösuunnitelman avulla tavalla, joka huomioi ja säilyttää maisemanhoitoalueen nykyisen tai tulevan arvoperustan.

---

¹⁸⁴ Raivo 2004, 154.

¹⁸⁵ Saltzman 2001, 266 - 268.

3.4 Osa suojelualueiden jatkumoa ja uudenlaista suojelupolitiikkaa?

Yksittäisten suojelukohteiden, laajempien suojelualueiden tai suojelukriteereiltään lievempien statusalueiden perustamiseen liittyy usein erilaisten intressiryhmien ja näkökulmien yhteensovittamisen haaste, joka osaltaan johtuu erilaisista ympäristön käytön intresseistä ja arvoista. Skärlandetin maisemanhoitoalueen syntyprosessin ehkä huomiota herättävin piirre oli alueen suojelustatuksen vastustuksen ja kritiikin puuttuminen. Tätä voidaan selittää edellisessä luvussa kuvatuilla piirteillä, mutta jotta voidaan arvioida, onko kyse ympäristöministeri Lehtomäen kuvaamasta uudenlaisesta ympäristö- ja luonnonsuojelupolitiikasta, tulee toteutusta tarkastella myös suojelualueiden perustamisprosessien yleisessä viitekehyksessä.

Samanaikaisesti Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustamiseen johtaneiden selvitysten ja alueen maanomistajien kanssa toteutettujen hankkeiden kanssa perustettiin Suomeen muun muassa Natura 2000 -suojelualueiden muodostama verkosto, joka on Euroopan unionin keskeisempiä keinoja luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä ¹⁸⁶. Verkoston perustamiseen liittyi merkittäviä ristiriitoja erityisesti maanomistajien ja ympäristöhallinnon välillä. Natura-kiistat alkoivat keväällä 1997, kun ympäristöhallinto julkaisi kansallisen esityksen Natura-verkostoksi, josta tehtiin noin 15 000 valitusta. Lisäksi valtioneuvoston vuonna 1998 tekemästä päätöksestä tehtiin noin 1600 valitusta korkeimpaan hallinto-oikeuteen. ¹⁸⁷ Natura onkin ollut kaikkien aikojen suurin yksittäinen asia korkeimmassa hallinto-oikeudessa ¹⁸⁸ ja voimakkain viljelijöiden ja ympäristöhallinnon välinen kiista 1990-luvulla. Naturan ristiriitoja taas edelsivät aiemmat kansallispuisto- ja rantojensuojeluohjelmien aiheuttamat konfliktit maanomistajien ja ympäristöhallinnon välillä ¹⁸⁹. Onkin todennäköistä, että nämä kokemukset vaikuttivat sekä Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustamisprosessin toteutusmenetelmiin että maanomistajien suhtautumiseen suojeluhanketta kohtaan.

Natura-prosessissa yritettiin soveltaa perinteistä hallintomallia, joka ei kuitenkaan sopinut uudenlaiseen laajaa osallistumista ja neuvottelevaa lähestymistapaa vaativaan yh-

¹⁸⁶ Borg 2008, 333.

¹⁸⁷ Malmsten 2004, 59 ja 67.

¹⁸⁸ Borg 2008, 337.

¹⁸⁹ Malmsten 2004, 72 ja 73., Borg 2008, 338.

teiskunnalliseen ilmapiiriin¹⁹⁰. Ympäristöhallinnon lähestymistapaan vaikuttivat luonnonsuojelulain ohella ympäristöhallinnon puutteelliset voimavarat sekä Natura-ohjelman laajuus, asianomaisten suuri määrä ja toteutuksen tiukka aikataulu. Näiden seurauksena suojelualueet kartoitettiin ja valittiin valtaosin ilman yhteistyötä maanomistajien kanssa.¹⁹¹ Natura-verkoston valmistelua kritisoitiin avoimuuden puuttumisesta sekä tiedotuksen vähäisestä määrästä, puutteellisuudesta, monimutkaisuudesta ja myöhäisestä ajankohdasta¹⁹². Maanomistajien mielestä verkoston valmistelu ei ollut avointa ja oikeudenmukaista, eikä siinä otettu riittävästi huomioon maanomistajia ja heidän intressejään. He olisivat halunneet mahdollisuuden vaikuttaa jo paljon aikaisemmassa vaiheessa suojeluprosessiin tai edes tietää suojeluhankkeen valmistelusta.¹⁹³ Malmstenin mukaan hallinnollisten toimintatapojen lisäksi Natura-problematiikan yksi tekijä oli erilaisten luontokokemusten ja -suhteiden kohtaamisessa syntynyt konflikti. Naturassa maanomistajien ja ympäristöviranomaisten luontokäsitykset ja luonnonsuojeluohjelman tavoitteet olivat vastakkaisia, jolloin myös käsitykset suojelun tarpeellisuudesta ja toteuttamistavoista olivat erilaiset.¹⁹⁴ Maanomistukseen ja vesialueiden käyttöön liittyy ekologisten ja taloudellisten arvojen lisäksi tunnearvoja, yhteisöllisiä arvoja sekä yhteisön päätöksenteko- ja omistusoikeuteen liittyviä periaatekysymyksiä¹⁹⁵. Natura-prosessin analyyseissä todetaankin, että maanomistajien osallistuminen suunnitteluun, erilaisten arvojen huomioiminen ja hankkeiden valmistelun avoimuus ovat luonnonsuojeluohjelmien suunnittelussa keskeisiä ja uudistusta vaativia asioita.¹⁹⁶ Vertailututkimuksessa luonnonsuojeluviranomaiset saivat myös Varsinais-Suomessa kritiikkiä siitä, etteivät he ota riittävästi huomioon saaristossa elävien ihmisten elämää. Vastaajat kokivat, että ympäristöviranomaiset haluaisivat säilyttää saaristossa menneen ajan idyllin, joka ei aina ole nykyasukkaiden elämän kannalta toimiva ratkaisu. Vaikka viranomaisten tavoitteet ja toimet voivat olla hyviäkin, paikallisten olosuhteiden parempaa tuntemusta ja paikallisten asukkaiden kuuntelemista kaivataan esimerkiksi suojelualueiden ja rakentamisen sääntelyssä¹⁹⁷.

Osallistava, erilaisia arvoja huomioiva ja viestintäkulttuuriltaan avoin toimintamalli sisältää vaateen eri osapuolten yhteistyön kasvusta. Eri tutkimuksissa tiedon luotetta-

¹⁹⁰ Laine & Jokinen 2001, 54., Borg 2008, 337.

¹⁹¹ Malmsten 2004, 70-73.

¹⁹² Vehkala & Vainio 2000, 89-91., Malmsten 2004, 67.

¹⁹³ Malmsten 2004, 70 - 73., Borg 2008, 337- 338.

¹⁹⁴ Malmsten 2004, 65, 70 ja 75.

¹⁹⁵ Peuhkuri 2004, 221.

¹⁹⁶ Malmsten 2004, 65, 70 – 72, 75.

¹⁹⁷ Siivonen 2008, 239, 319.

vuoden on todettu olevan sidoksissa sekä tietosisältöön että toimijoiden välisiin luottamussuhteisiin¹⁹⁸. Yhteistyön lisääminen edellyttää luottamusverkostoja, jotka osaltaan vaikuttavat mahdollisuuksiin huomioida erilaisia näkökulmia, lisäävät tiedon jakoa ja vahvistavat välitettävän tiedon luetettavuutta. Tieteentutkimuksen kentällä puhutaankin nyt siirtymisestä prosessin hallinnosta sen hallintaan¹⁹⁹, joka tässä yhteydessä tarkoittaa vuorovaikutuksellisen toimintatavan korostamista. Paikallisesti ja ihmisläheisesti toteutetussa vuorovaikutteisessa suunnittelussa keskustellaan avoimesti asetettujen tavoitteiden mielekkyydestä, jolloin eri osapuolet ovat mukana jo tavoitteiden asettamisessa, keskustelemassa siitä mihin tulisi pyrkiä, miksi ja millä keinoilla.²⁰⁰ Näin suojelualueen perustamisen vaikutukset alueen käyttöön ovat etukäteen kaikkien tiedossa, mikä osaltaan osallistaa ja sitouttaa myös alueen omistajia sekä suojeluprosessiin että sen tavoitteiden saavuttamiseksi. Samalla suojelualueen perustamisen legitimointi tapahtuu avoimen päätöksenteon kautta.

Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustamisprosessi on oppikirjamainen esimerkki vuorovaikutuksellisen toimintamallin toteutuksesta viranomaisten ja maanomistajien välillä. Alueen maanomistajien vähäinen lukumäärä, pitkään jatkunut yhteistyö paikallisten viranomaisten ja maanomistajien välillä sekä alueen suojeluprosessin pitkä kesto mahdollistivat henkilökohtaisten luottamusverkostojen rakentumisen. Kyseessä oli korostetusti paikallinen hanke, jossa viranomaistahot ja eri asiantuntijat pystyivät tarjoamaan maanomistajille tietoa henkilökohtaisesti. Vuorovaikutteisessa perustamisprosessissa huomioitiin erilaisten sidosryhmien näkökulmat, arvot ja toiveet sekä sitoutettiin eri toimijat yhteisen tavoitteeseen. Toisin kuin esimerkiksi Naturassa yleisesti, Skärlandetin kohdalla perustamisprosessin aikana myös suojelualueen oikeusvaikutukset maankäyttöön pystyttiin tunnistamaan ja kommunikoidaan eri toimijoiden kesken jo suunnitteluvaiheen aikana²⁰¹. Yhteistyön rakentamisessa konkreettisena välineenä toimi alueelle jo suunnitteluvaiheessa laadittu hoito- ja käyttösuunnitelma. Yhdessä tehdyt suunnitelmat ja neuvotteluun perustuvat toimintamallit lisäsivät asianosaisten tietoa ja luottamusta, joka helpotti yhteisen tahtotilan rakentamista maisemanhoitoalueen perustamisprosessissa ja loi samalla hyvän perustan tulevien suojelukohteiden perustamiselle.

¹⁹⁸ Peuhkuri 2004, 224.

¹⁹⁹ Ratamäki 2009b.

²⁰⁰ Malmsten 2004, 71- 75., Ratamäki 2009a, 157., Saaristo 2000, 130.

²⁰¹ Vertaa Malmsten 2004, 73., Määttä 1999, 419 ja 513-514.

Maanomistajien tuki ja maisemanhoitoalueen toteutuminen ei ole mitenkään automaattisesti toteutuva asia silloinkaan, kun siihen kiinnitetään erityistä huomiota. Vuonna 2002 aloitettiin selvitys mahdollisuuksista perustaa Pohjanmaan maakunnassa, noin 10 kilometriä Vaasasta etelään sijaitsevalle Söderfjärdenille luonnonsuojelulain mukainen maisemanhoitoalue. Vuodenvaihteessa 2005–2006 pidetyn lausuntokierroksen perusteella hakemuksen jättämiselle ei ollut riittävää paikallista tukea.²⁰² Tuki puuttui muutamien maanomistajien vastustuksesta johtuen²⁰³, joten hakemusta ei jätetty, mutta maisemanhoitoalueen hakemusta varten laadittu maisemanhoitosuunnitelma julkaistiin suositusluonteisena²⁰⁴. Nilsiän kaupungissa Pohjois-Savossa sijaitseva Kinahmin kylä oli myös yksi maisemanhoitoalueen perustamisen edellytyksiä selvittävä pilottialue vuosina 1998–2003. Myöskään tässä hankkeessa ei päädytty viralliseen aloitteeseen maisema-alueen muodostamiseksi. Kinahmilaiset eivät saaneet mielestään selkeitä vastauksia maisemanhoitoalueen perustamisen hyödyistä ja haitoista. Projektin ei tuottanut mallia maisemanhoitoalueen perustamiseksi, mutta antoi arvokasta kokemusta myöhemmin alkaneille hankkeille²⁰⁵.

Lukuisat yksittäiset tekijät voivat estää maisemanhoitoalueen syntymisen alueelle, vaikka alueen ominaisuudet niiden säilymisen edellyttämät toimenpiteet sitä tukisivatkin. Statusalueen perustaminen voi estyä esimerkiksi viranomaisten ja maanomistajien tapauskohtaisesti toimimattoman yhteistyön vuoksi, johtuen erilaisista näkemyksistä maiseman arvoista ja keinoista niiden säilyttämiseksi tai nimenomaisesti maisemanhoitoalueen statukseen liitetystä epäluottamuksesta. Maisemanhoitoalueen päätös voidaan kokea myös ulkopuolisilta tahoilta tulevan ympäristön vaalimisen ja hoitamisen vaatimuksena. Natura-alueiden perustaminen tulehdutti ympäristöhallinnon ja maanomistajien välejä ja joissakin tapauksissa se on voinut olla esteenä myös oikeusvaikutuksiltaan ja vaatimuksiltaan merkittävästi lievemmän yhteistyön tekemiselle. Ensimmäisten maisemanhoitoalueiden kohdalla puuttuvat myös alueita koskevan lainsäädännön käytännön soveltamisen esimerkit. Virallinen status voidaan kokea maanomistusoikeuden tai alueen nykyisten toimintojen uhkana, vaikka sillä ei olisi välittömiä vaikutuksia. Pelkona voi olla näitä erityisalueita tulevaisuudessa koskevat mahdolliset lainsäädäntömuutokset tai muuttuvat nykylain tulkinnat. Riippumatta vastustuksen mahdollisista syistä,

---

²⁰² Molander ja Järvinen 2008 .

²⁰³ Rinkineva-Kantola 2009.

²⁰⁴ Molander ja Järvinen 2008 .

²⁰⁵ Pehkonen 2003.

yhteisesti saavuttu lopputulos alueen arvojen säilyttämiseksi on aina osoitus monen eri osatekijän toimivuudesta.

Maisemanhoitoalueiden perustamisprosessit ja niihin liitetty lainsäädäntö ovat selkeä osoitus ympäristöministeri Lehtomäen kuvaamasta uudenaikaisesta ympäristö- ja luonnonsuojelupolitiikasta. Maisemanhoitoalueita pyritään perustamaan vain muutama alue kerrallaan, hoito- ja käyttösuunnitelma tehdään ennen perustamispäätöstä ja perustaminen edellyttää paikallisten maanomistajien tukea hankkeelle. Osaltaan tämä johtuu maisemanhoitoalueiden luonteesta jossa hoitoa vaativien kulttuurimaisemien arvojen säilymisen edellytyksenä on maanomistajien sitoutuminen suunniteltujen toimenpiteiden toteuttamiseen. Näitä kokemuksia ja käytäntöjä tulisikin vahvistaa ja jakaa tavalla, joka samalla keventäisi suojelualueiden perustamisprosessiin liitettyä historiallista painolastia eri osapuolten vastakkainasettelusta kohti yhteisten tavoitteiden rakentamista. Toisaalta on myös huomioitava suojelualueiden ja -kohteiden erilaisuus, jolloin mikään yksittäinen malli ei ole automaattisesti toimiva konsepti kaikkiin suojelukonflikteihin. Maisemanhoitoalueiden perustamisprosessi on kuitenkin osoittanut toimivuutensa ollen samalla esimerkki modernista, viranomaistahon ja maanomistajien erilaisia arvonäkökulmia huomioivasta, osallistavasta ja vuorovaikutteisesta menetelmästä, jolla voidaan toteuttaa maaseudun kulttuuriympäristöön liittyvien arvojen suojelua.

4.0 Asuttu saari

4.1 Tietoisuus maisemanhoitoalueesta

”Jos kysyy 100 skärlandetilaiselta, niin 99 ei edes tiedä, että se [maisemanhoitoalue] on olemassa. Eli ei se heidän päivittäistä elämää koske millään tavalla. Ainoat jotka siitä tietävät ovat ne maanviljelijät sekä karjanhoitajat, jotka saavat sen perusteella maatalouden tukia, erityistukia itselleen.” ²⁰⁶

Haastatteluaineiston perusteella alueella työskentelevät olivat tietoisia maisemanhoitoalueen olemassaolosta, mutta asukkaille se oli yhtä poikkeusta lukuunottamatta tuntematon asia ²⁰⁷. Tietoisuus alueen olemassaolosta olisi lähtökohtaisesti voinut rakentua

²⁰⁶ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio A, nauhoitteet 2-3. 18.6.2010.

²⁰⁷ Liite: Tietoisuus maisemanhoitoalueen olemassaolosta.

perustamisprosessiin sisältyvän asukkaiden osallistamisen sekä alueen medianäkyvyyden ja markkinoinnin kautta tai siitä olisi voinut kuulla alueen muilta asukkailta.

Alueen asukkaiden vähäinen tietämys maisemanhoitoalueen olemassaolosta voi johtua osaltaan siitä, että haastateltavien mukaan perustamisprosessiin ei riittävästi osallistutettu aluerajauksen ulkopuolella asuvia saaren asukkaita. Tilannetta voidaan ymmärtää perustamisprosessin rajallisilla taloudellisilla, henkilö- ja aikaresursseilla. Taustalla voi myös olla hallintokulttuurinen toimintamalli, jossa luonnonsuojelulla suojeltavien alueiden yhteydessä päähuomio keskittyy hankkeen juridisiin asianosaisiin eli tässä tapauksessa maata omistaviin maanviljelijöihin. Tietoinen tai tiedostamaton keskittymisen maanomistajiin tuotti alueen perustamisen näkökulmasta toivotun lopputuloksen ja saattoi osaltaan olla myös yksi sitä selittävä tekijä. Alueen perustamisen voidaan siis ajatella olleen maanomistajien kannalta hyväksyttävissä osaksi siitäkin syystä, että perustamisprosessi keskittyi heidän näkökulmien ja intressien huomioimiseen. Näin prosessin asetelmallisuus korosti samalla sitä, että kyseessä ei ole alueiden rajausten, hallitsemisen tai niissä toimimisen osalta yleinen asia vaan viranomaistahon ja maanomistajien välinen sopimussuhde.

Julkisuuskynnys ylittyi alueen perustamisen yhteydessä 26.7.2010 maanomistajille ja median edustajille pidetyssä tiedotustilaisuudessa²⁰⁸. Ympäristöministeri Paula Lehtomäen sekä paikallisten maanomistajien kommentit ensimmäisestä maisemanhoitoalueesta näkyivät seuraavina päivinä ainakin Helsingin Sanomissa, Hufudstadbladetissa, Maaseudun tulevaisuudessa, Suomenmaassa, Turun Sanomissa, Västra Nylandissa sekä vähän myöhemmin vielä paikallisessa ilmaisjakelulehti Etelä-Uusimaassa ja uudelleen Turun Sanomissa²⁰⁹. Sanomalehtien lisäksi aihetta käsiteltiin television eri uutislähetyksissä 26.6.2007²¹⁰. Maisemanhoitoalueen perustaminen näkyi siis levikin ja lukijoiden maantieteellisen sijainnin näkökulmasta keskeisissä lehdissä. Toisaalta kysymys oli vain ”päivän” julkisuudesta, joka ajoittui juhannuksen jälkeiselle viikolle. Lisäksi perustamistilaisuudesta on kulunut kolme vuotta aikaa, joten mahdollisesti luettukin artikkeli on voinut jo unohtua. Perustamisen jälkeen maisemanhoitoalue ei ole näkynyt mediassa.

---

²⁰⁸ Salmi 2007.

²⁰⁹ Etelä-Uusimaa 28.6.2007., Ilpala-Klemm 2007., Koljonen 2007., Nöjd 2007, Puttonen 2007., Ranninen 2007., Salmi 2007., Suomenmaa 2007. Västra Nyland 2007.

²¹⁰ Salmi 2007.

Maisemanhoitoalue ei ole tullut tutuksi myöskään alueen markkinoinnin kautta. Alue ei ole osa kunnan virallisten matkailuesitteiden nähtävyyksiä, eikä sitä ole aktiivisesti hyödynnetty alueen markkinoinnissa²¹¹. Markkinoinnin vähyyttä saattaa osaltaan selittää kuntaliitokset ja maisemanhoitoalueen heikko kilpailukyky alueen muiden nähtävyyksien kanssa. Vuonna 2009 Tammisaari, Karjaa ja Pohja yhdistyivät Raaseporin kaupungiksi ja samalla kolmen entisen kaupungin tunnetuimmat nähtävyydet esiteltiin aikaisemmasta poiketen yhden kaupungin esitteissä, nettisivuilla ja muussa markkinointiviestinnässä. Näissä viestimissä juuri perustettu maisemanhoitoalue ei pystynyt kilpaimaan uuden kaupungin perinteisten nähtävyyksien kuten Tammisaaren vanhan kaupungin, Tammisaaren saariston kansallispuiston, Raaseporin ja Mustion linnan sekä useiden palveluja ja tapahtumia tarjoavien ruukkien (Fiskars, Billnäs, Mustio, Antskog ja Åminnefors) kanssa.

*”...eikä tämä [maisemanhoitoalue] ole asettanut minkäänlaisia rajoituksia eli siellä saa olla ihan kuin ennen vanhaan eli kaikki toimii normaalisti. Ja kaikki luvat, mitä haetaan niin saadaan. Käytännössä sitä [maisemanhoitoaluetta] ei kyllä huomaa, jos ei tiedä että se on täällä.”*²¹²

Asukkaat olisivat voineet kuulla maisemanhoitoalueen olemassaolosta myös alueen muilta asukkailta. Maisemanhoitoalueesta tietoisien henkilöiden kommenteissa alue on profiloitunut viranomaistahon ja maanviljelijöiden keskinäiseksi hankkeeksi ja hallinnollinen päätökseksi, jolla ei ole ollut vaikutusta alueella asumiseen tai siellä toimimiseen. Alueen maisemakuvassakaan ei ole koettu tapahtuneen muutosta, joten tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, ettei pinta-alaltaan lähes koko saaren kattava maisemanhoitoalue ole ollut aktiivisesti esillä sosiaalisissa kontakteissa.

Maisemanhoitoalueen tuntemattomuus paikallisten keskuudessa tarkoittaa samalla sitä, että alueen asukkaat eivät liitä tätä statusta osaksi saaren ja asuinympäristönsä identiteettiä. Voidaan ajatella, että Skärlandetin maisemanhoitoalueen virallisen statuksen ja sen perusteena olevien maisema-arvojen ja arvostuksen nykyistä parempi tunteminen alueen asukkaiden piirissä olisi asia, joka osaltaan lisäisi oman asuin- ja harrastusympäristön arvostusta. Tietoisuus statusalueen olemassaolosta kiinnittää huomiota maise-

²¹¹ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio A, nauhoitteet 2-3. 18.6.2010.

²¹² Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoitteet 1-2. 11.6.2010.

maan, oikeuttaa arvostamaan sitä, liittyy siihen yleisen arvostuksen oletuksen ja tarjoaa yhden argumentin arvostuksen perustelemiseen. Toisaalta nykytilanne on myös mielenkiintoinen lähtökohta keskusteluille alueen asukkaiden arvostamista maisemista. Vaikka virallinen, institutionaalinen maisemanhoitoalue ei ole erityisen tuttu, se ei luonnollisesti tarkoita sitä, ettei itse alue ja sen maisema olisi asukkaille tuttu ja eri tavoilla arvostettu. Samalla arvostuksen perusteluissa ei myöskään tietoisesti viitata alueen institutionaalisen arvostuksen kriteereihin ja kohteisiin.

4.2 Asuinympäristön arvostetut ominaisuudet

Maisemanhoitoalueen käsittäessä merkittävän osan koko Skärlandetin pinta-alasta, tutkimuksen yhtenä oletuksena oli ajatus, että paikallisten asukkaiden alueen maisemaa koskevat arvostuksen perusteet ja sen tarkastelunäkökulmat perustuvat osaltaan asuin ympäristön arvostettuihin ominaisuuksiin.

*”Ihan mahdollisuus asua saaristossa. En työn perässä, vaan asuinpaikan”.*²¹³

Asuinympäristön arvostusta selvitettiin puolistrukturoidun teemahaastattelun kysymyksillä, jotka liittyivät asumis- ja työhistoriaan, asuinpaikan valintakriteereihin sekä oman lähiympäristön arvostuksen ja merkitysten tunnistamiseen. Keskusteluissa asuinpaikan käsite rajautui luontevasti kattamaan Skärlandetin saaren alueen. Asuinpaikan perusteluissa nousi esiin kaksi tunnusomaista ryhmää, luonnonläheisyyden korostaminen sekä asumisen ja asuinpaikan tunnuspiirteiden määrittely suhteessa kaupunkiasumiseen.²¹⁴

*”Luonto ennen kaikkea. Se kokonaisuutena, että paikka on siis todella hieno”.*²¹⁵

Luonnonläheisyyttä korostavasta aineistosta olen tunnistanut käytettyjen käsitteiden, niiden esiintymiskontekstin ja abstraktiotason perusteella kaksi keskeistä keskusteluteemaa eli luonnon arvostamisen ja saaristolaisuuden diskurssit. Luonnon arvostamisen diskurssissa luonto tai sen tunnusomainen elementti esiintyy abstraktina yhteisen arvostuksen metaforana. Diskurssille on tyypillistä pelkästään positiivinen arvovaraus ja sisäänrakennettu oletus siitä, että kuulija jakaa ja ymmärtää saman arvostuksen. Luonnon

²¹³ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio A, nauhoitteet 2-3. 18.6.2010.

²¹⁴ Liite: Asuinpaikan valintakriteerit.

²¹⁵ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoitteet 1-2. 11.6.2010.

arvostamisen diskurssissa arvostuksen ominaisuuksia ja kohteita ei erotella. Viittaukset arvostettuihin ominaisuuksiin tapahtuvat yleisellä tasolla eikä niitä sijoiteta yhteen yksittäiseen paikkaan tai kuvata yksityiskohtaisesti. Esimerkkeinä tällaisista oletetusti jaetun arvostuksen kohteista luonnon arvostamisen diskurssissa ovat hiljaisuus, vihreys, puhtaus, vanhat puut, luonnollisuus sekä luonto ei-yksilöitynä metakäsitteenä.²¹⁶ Myös vertailututkimuksena olevassa Varsinais-Suomen saaristolaisia koskevassa väitöskirjassa luonto koettiin yhdeksi keskeiseksi identiteetin rakentumisen tekijäksi²¹⁷.

"Sitte tietysti missä on vettä, niin se on aina vähän spesiaalimpi²¹⁸."

Luonnonläheisyydellä viitattiin useimmiten meren läheisyyteen. Meren läheisyys on ollut asumiseen liittyvä toive ja useilla myös omaan asumis- ja harrastushistoriaan sekä vapaa-ajan viettoon pitkäaikaisesti liittynyt läheinen ja arvostettu ominaisuus. Meren läheisyyden korostuminen asuinympäristön arvostuksen kohteena oli niin merkittävä, että se johdatti tarkastelemaan mereen liitettyjä viittauksia eri asiayhteyksissä koko aineistosta. Merellisyyden voidaan todeta olevan eri muodoissaan kaikkein useimmin käytetty tai viitattu alueen arvostuksen elementti. Merellisyys tai sen tulkitut synonyymit liitettiin positiivisiin asiayhteyksiin 31 kertaa, neutraaleihin 11 ja negatiivisiin viisi kertaa. Merellisyys eri termein kuvattuna on asumispaikan kriteeri, harrastusten ja vapaa-ajan kohde, positiivisen ja negatiivisen kehityksen indikaattori, tarinankerronnan ja historiatiedon konteksti sekä vuodenaikojen tai vuosien ilmentäjä. Siihen sisältyy yleiseksi koettu arvostus ja sen yhtymäkohdassa sijaitsevat alueen palvelut.²¹⁹ Tutkimuksessa merellisyyden arvostusta sekä sen tärkeää ja toistuvaa roolia eri aihepiirien viitekehyksenä kutsutaan saaristolaisuuden diskurssiksi.

Saaristolaisuuden diskurssissa merellisyyttä kuvattiin tapauskohtaisesti meren, saaren, saariston, rannan ja veden käsitteillä. Käsitteenä meri esiintyy lähes pelkästään positiivisessa asiayhteydessä. Meren tila ympäristön saastumisen indikaattorina oli ainoa käsitteeseen negatiivisesti liitetty asiayhteys. Ranta on yleisemmin käytetty käsite arvostettujen ominaisuuksien, toiminnan, kohtaamisen tai muutoksen kuvaamisen ja tapahtumien paikkana. Ranta on sekä positiivisen että negatiivisen tekemisen tapahtumapaikka. Negatiivinen kehitys tapahtuu tai huomioidaan rannoissa ja liittyy siellä havaittuun ei-toivottuun ympäristömuutokseen kuten roskaamiseen tai rehevöitymiseen. Harrastuk-

²¹⁶ Liite: Asuinpaikan valintakriteerit.

²¹⁷ Siivonen 2008, 226-227, 298, 313-315.

²¹⁸ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio C, nauhoite 1. 4.6.2010.

²¹⁹ Liite: Merellisyyden arvostus.

sen ja vapaa-ajan vietto tapahtui meren ja rannan kontekstissa. Rannan suosiota ei selitä pelkkä käsitteellinen sattuma vaan taustalla lieenee sen monimerkityksellisyys. Haastatelluista henkilöistä alueella työssä olevien tekeminen keskittyi rantaan, mutta asukkaista ei kukaan asunut rannassa. Kaikille meri oli kuitenkin tärkeä elementti ja tietoisuus sen läheisyydestä oli merkittävä asumisen, työn tekemisen ja alueen arvostuksen perusta. Erilaisten kohtaamisten paikkana ranta ikään kuin konkretisoi tietoisuuden meren läheisyydestä oikeaksi. Menemällä rantaan nähdään ja koetaan meri, sitä kautta myös siirrytään vesille, saaristoon. Ranta on elämänvyöhyke, kohtaamisen, toiminnan ja palveluiden paikka, raja, liikkumisen rajoittaja tai sen muodon vaihtaja.²²⁰

Asukkaiden mukaan myös vieraiden kommentteillaan ilmentämä arvostus liittyi useimmiten rantaan ja saaristoon. Saaristo onkin kaikista käytetyistä käsiteistä suhteessa eniten positiivista arvovarausta sisältä käsite. Asuinpaikan kriteereinä ja arvostuksen kohteena käytettiin tasaisesti merta, rantaa ja saaristoa. Saaristo käsitteen positiivisuutta selittänee osaltaan sen yleinen mieltäminen vapaa-ajan alueeksi. Saaristossa kohtaavat työ ja vapaa-aika sekä asuminen ja harrastukset. Suomessa saaristo on myös rajavyöhykettä meren ja maan tai valtioiden sekä menneen ja tulevan välillä²²¹. Vesi on termeistä asiayhteyden kontekstin suhteen kaikkein neutraalein ja siihen liitetyt havainnot toimivat useimmin vuodenaikojen tai vuosien ilmentäjänä.²²² Saaristolaisdiskurssiin keskeisesti kuuluva merellisyyden ja vesistöjen arvostus sopii hyvin myös lähdekirjallisuuden kuvaamaan vesistöjen yleiseen arvostamiseen. Eri tutkimusten mukaan vesistöt ovat ympäristön arvostetuimpia elementtejä ja vesi eri muodoissaan on aina liittynyt miellyttäviin näkymiin ja esteettisiin maisemiin²²³. Vertailututkimuksessa avoimen merialueen arvostuksen arvioitiin liittyvän myös kaukomaisemien arvostamiseen, jotka antavat paitsi esteettisiä elämyksiä myös mahdollisuutta kokea tilan- ja vapaudentuntua²²⁴.

*” Mä olen aina sanonut sinulle, että jos vaikka [tulevasta asuinpaikasta] vettä näkyisi. Mahdotonta ne on niin kalliita [mies oli sanonut] ja joka päivä se kuulee siitä. Siinä on vettä ja tuolla on puro, ja se on aina elävä. Et voi olla sillä lailla tuuri . ”*²²⁵

²²⁰ Liite: Merellisyyden arvostus.

²²¹ Häyrynen 2006, 15.

²²² Liite: Merellisyyden arvostus.

²²³ Tyrväinen ym. 2005, 37.

²²⁴ Tyrväinen ym. 2005, 38.

²²⁵ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoite 4. 22.5.2010.

Puhekielen käsitteiden valintaan liittyy luonnollisesti myös sattumanvaraisuutta, minkä vuoksi kannattaa välttää käytettyjen käsitteiden ylitulkintaa. Luonteenomaiseen keskusteluun ei useimmiten kuulu yksittäisten käsitteiden yksiselitteinen, johdonmukainen tai huolellinen valinta. Toisaalta merellisyyden ja siihen liittyvien käsitteiden esiintymisen lukumäärää ja kontekstia ei voida selittää sattumalla, vaan kyseessä oli selkeästi ja säännönmukaisesti aineistosta esiin nouseva diskurssi. Haastateltavien asuinpaikka ja tutkimuskohde huomioiden tuntuukin luonnolliselta liittää sisäsaariston elämään ja tarkasteluelementteihin veden läheisyyden arvostus. Meri käsitteenä asemoi sijainnin rannikolle ja sen eri abstraktiotason viittaukset esiintyvät aineistossa tavalla, jonka voidaan katsoa perustuvan meren, saariston ja rannan oletettuun yleiseen arvostamiseen. Keskusteluisa tätä alueen saaristolaisuuden diskurssia mitataan, todennetaan, välitetään ja uusinnetaan halukkuudella asua ja viettää aikaa alueella sekä näistä johdetuilla aiheilla, kuten vapaa-ajan tonttien kysynnällä ja niiden rahallisella arvolla.

*”Haastattelija: Merellisyys ja tietoisuus siitä että ollaan saarella ovat omaleimaisia tälle alueelle? Haastateltava: Kyllä ja sitä varten just tullaan tänne ja tullaan ostetaan näitä mökkitontteja, että ollaan rannassa ja sit sen hän näkee että nämä rantatontit myydään heti. Jos sellainen tulee myyntiin, niin ne myydään heti.”*²²⁶

Vertailuaineistona oleva tutkimus Varsinais-Suomen saaristolaisten identiteetistä kuvaa vastaavaa merellisyyden arvostusta. Sielläkin merellisyys oli yleisin esille noussut piirre haastateltavien kuvatessa saaristosta itselleen oleellisia piirteitä. Siivosen mukaan suhde mereen ja luontoon on saaristossa asuvilla hyvin henkilökohtainen ja saa kaikkiaan monenlaisia muotoja. Vaikka saaristossa asuvat kiinnittyvät asuinympäristöönsä yksilöllisellä tavalla, meri ja maisema ovat yleisellä tasolla kiinnekohtia, jotka yhdistävät saaristossa asuvia heidän omaan lähiympäristöönsä. Meri, luonto ja ympäristö ovat näin myös Varsinais-Suomen saaristolaisille identiteetin selkeitä symboleita.²²⁷

Haastatteluissa toinen selkeästi esiin nouseva teema oli asumisen ja asuinympäristön arvostettujen ominaisuuksien määrittely suhteessa kaupunkiasumiseen. Kaupunkiasumiseen liittyvät vertailut voidaan jakaa kahteen ryhmään, sitä arvostavaan läheisyyteen sekä kaupunkiin liitettyjen negatiivisten ominaisuuksien vastakohtaisuuteen. Tässä tutkimuksessa kaksijakoista suhtautumista kaupunkiympäristöön kutsutaan dualistisen kaupunkisuhteen diskurssiksi. Asuinpaikan vertailua ja kuvaamista suhteessa kaupun-

²²⁶ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoitteet 1-2. 11.6.2010.

²²⁷ Siivonen 2008, 158, 226, 230-231, 233, 312-313, 343.

kiasumiseen voidaan selittää osaksi yleisellä kaupungistumisella, asukkaiden asumishistorioilla, asumisen ja työpaikan tai pääkaupunkiseudun välisillä suhteilla sekä osaltaan näistä muodostuvilla, asumista koskevien keskustelujen retoriikalla ja konventioilla.

Kaikilla haastatelluilla oli kokemusta kaupunkiasumisesta ja näin perusteluissa kuului myös oman asumishistorian kautta muotoutuneiden valintojen painotukset. Kaupunkiasumiseen liitettyjen negatiivisten ominaisuuksien esimerkkeinä toimivat vastaajien asumishistorioihin kuuluneet suurkaupungit eri puolilta maailmaa sekä kokemukset asumisesta pääkaupunkiseudulla. Haastatelluista kuusi käy säännöllisesti Helsingissä ja useimmissa tapauksissa suhde pääkaupunkiseutuun onkin ajallista ja suhteellista läheisyyttä Helsinkiin. Omien kokemusten tai yleisen retoriikan mukaisesti kaupunkiasumiseen liitettiin negatiivisia ominaispiirteitä kuten ahtaus, ruuhkat, saasteet, lähiöt, betoni-rakentaminen ja erilainen yhteisöllisyys. Aineistossa kaupunkiympäristöä kuvattiin usein toiseuden näkökulmasta, suhteessa omaan asuinympäristöön, maaseudulla tai saaristossa asumiseen. Perinteisen maaseutuympäristön ja siihen liitettyjen kaupunkiasumisen vastakkaisten ominaisuuksien kuten puhtauden, hiljaisuuden, kiireettömyyden tai luonnonmukaisuuden arvostus oli ymmärrettävää asuinpaikan sijoittuessa maaseudulle. Lisäksi keskustelujen perusteella voidaan arvioida, että maaseudulla asumista perustelemaan retoriikkaan kuuluu alueen määrittely suhteessa kaupunkiasumiseen.²²⁸

Dualistisen kaupunkisuhteen diskurssille luonteenomaisen läheisyyden voidaan siis tulkitella olevan hyväksyttyä ja haluttua etäisyyttä talousalueen keskukseen, joka mahdollistaa työssäkäynnin pääkaupunkiseudulla, sen tarjoamien palveluiden ja tapahtumien hyödyntämisen, sekä sukulaisuus- ja ystävyys-suhteiden hoitamisen ilman kaupunkiasumisen koettuja haittoja²²⁹. Tulkinta tukee myös lähdekirjallisuuden tietoja, joiden mukaan erityisesti kaupunkien lähialueilla asukkaita houkuttelevat rauhallisuus, luonnonläheisyys, tila ja väljyys sekä maaseutuympäristön tarjoamat toimintamahdollisuudet²³⁰. Toisaalta on todettava, että vaikka myös Varsinais-Suomen saariston asukkaat katsoivat saariston olevan leimallisesti maaseutua ja pitävät asuinympäristöään lapsille maaseudun tapaan kaupunkia turvallisempaan asuinpaikkana²³¹, eivät alueen arvot tai niiden perustelut rakennu siellä vastaavalla tavalla suhteessa kaupunkiasumiseen. Yksi selitys tähän voisi olla se, että kaupunkien ja niiden talousalueiden koko voisivat korreloida keskenään, jolloin pääkaupungin vaikutus ulottuisi maantieteellisesti laajemmalle

²²⁸ Liite: Asuinpaikan valintakriteerit.

²²⁹ Liite: Asuinpaikan valintakriteerit.

²³⁰ Tyrväinen ym. 2007, 7.

²³¹ Siivonen 2008, 156, 272, 343.

alueelle kuin esimerkiksi Naantalin. Näin Skärlandet olisi joidenkin asukkaittensa näkökulmasta osa pääkaupungin talousaluetta, mutta vastaavalla etäisyydellä kaupungeista olevat saaret Varsinais-Suomessa eivät enää kuuluisi pienten kaupunkien lähi- tai talousalueisiin.

Aineistosta esiin nousevat arvotetut ominaisuudet kuulostavat tutuilta. Maaseutu- ja saaristoasumiseen liitetään yleisesti arvostettuja piirteitä kuten puhtaus, vihreys ja kiireettömyys. Näiden kaikkien tuntemien merkitysten esiintymistä haastattelututkimuksessa voidaan ainakin osaksi selittää diskurssianalyysissä tarkastelun kohteeksi otettavien kuvausten eli selontekojen kautta. Suonisen mukaan selontekojen tavoitteena on tehdä selvä ero lähestymistapaan, jossa aineistoa luetaan yksinkertaisesti kuvauksena siitä millainen todellisuus on. Selonteoillaan ihmiset tekevät toisilleen ymmärrettäväksi omaa itseään ja maailmaa. Selonteot eivät kuitenkaan ole riippumattomia sosiaalisesta maailmasta vaan pohjautuvat niihin asioiden ymmärrettäväksi tekemisen tapoihin, merkityksiin, joita selonteon antaja ammentaa maailmasta. Toisaalta selonteot ovat myös osallisena sen muotoilemisessa, millaiseksi maailma jatkossa ymmärretään eli millainen maailma kulttuurisille toimijoille on. Samalla tavalla kuin toiminta ylipäättään, selontekojen antaminen aloitetaan monissa tilanteissa tutuimmista vaihtoehtoista: laajalti kannatetuista, ideologisesti houkuttelevista ja itsestään selvän tuntuisista diskursiivisistä merkityksistä. Näin toimitaan erityisesti silloin, jos ei tunneta keskustelukumppania kuten haastattelutilanteessa. Tukeutuminen tutuihin merkityksiin ei kuitenkaan tapahdu välttämättä niiden arvostamisen tai sisäistämisen takia vaan pikemminkin siksi, ettei jatkuvasti tarvitsisi ”tarpoa monimutkaisten selontekoverkkojen hyllyvillä soilla”.²³² Foucaultin ajatusmallia soveltaen voidaankin todeta diskursseilla olevan sisäisiä sääntöjä, joiden alaisuudessa haastateltava määrittää objektinsa, muodostaa käsitteensä ja rakentaa teoriansa ilman, että haastateltava olisi aina itse näistä määrittämisistä tietoinen²³³.

Asukkaiden näkökulmat voivat siis selittyä sekä niiden omakohtaisten arvostusten että vakiintuneiden puhetapojen, oletetun yhteisesti jaetun arvostuksen ja ymmärrettävyyden kautta. Keskustelijat voivat viitata yleisesti tunnettuun arvostukseen asemoidakseen omat mielipiteensä osaksi yleistä konsensusta, perustellakseen omia valintoja tai pyrkimykseen antamaan vastauksia, joita he olettavat toisten haluavan kuulla tai joita toiset todennäköisesti odottavat. Alasuutarin ajatuksia mukaillen voisikin todeta, että jokainen ryhmä, kuten paikalliset asukkaat, tuottavat oman käsityksensä ja diskurssinsa asuinym-

²³² Suoninen 1999, 20, 27.

²³³ Ojakangas 2011.

päristöstä ja sen maisemasta. Diskurssi ei ole pyyteetön vaan samalla se perustelee asiansaamisen ryhmän valinnat ja niiden tärkeyden ²³⁴. Omat valinnat ovat helpointa ja johdonmukaista perustella sekä itselle että muille tapauskohtaisesti valittujen ja yleisesti arvostettujen diskurssien kautta.

Skärlandetin asukkaiden arvostamat asuin ympäristöjen koetut ominaisuudet olivat hyvin yhdenmukaisia vertailututkimusten kanssa. Tutkimuksessa Koskenkylän ja Pernajanlahden asukkaiden tärkeimmät asuin ympäristöön liittämät ominaisuudet olivat rauhallisuus ja turvallisuus, luonto ympäristö ja maisemat. Työpaikan läheisyydellä oli vähäisin merkitys. Erikseen mainittuja tärkeitä asioita olivat muun muassa liikenneturvallisuus ja vesistöjen säilyminen avoimena. Koskenkylässä ja Pernajanlahdella vastaajia pyydettiin arvioimaan miten erilaiset maisematekijät vaikuttivat alueen yleisilmeeseen. Selvästi tärkeimmiksi tekijöiksi nousivat vesistöt ja niihin liittyvät ranta-alueet. Myös metsät, pellot, laitumet sekä erilaiset maaseudun perinnebiotopit ja kulttuuriympäristöt koettiin merkittäviksi maiseman yleiskuvassa. Maiseman eri osatekijöiden vaikutus maiseman kokonaiskuvaan oli sidoksissa tarkastelualueeseen. Pernajanlahdella korostui vesistöjen ja metsäalueiden ja Koskenkylässä puolestaan peltoalueiden, teiden, rakennusten ja puutarhojen merkitys. ²³⁵

Ympäristöpsykologiassa ihmisen ja ympäristön yhteensopivuuden (person-environment-fit), on todettu rakentuvan tapauskohtaisesti esimerkiksi luonnonläheisyyden, hyvän ylläpidon, avoimuuden, historiallisen merkityksen ja erilaisten makukulttuurien kautta ²³⁶. Tutkimusten mukaan elinympäristön koetun laadun perusta on yksilöllisten toiveiden ja preferenssien vastaavuudessa ympäristön ominaisuuksiin ²³⁷. Yhteensopivuusteorian mukaan ihmiset pyrkivät maksimoimaan omien persoonallisten pyrkimystensä ja mieltymystensä sekä fyysisen tai sosiaalisen ympäristön välistä koettua yhteensopivuutta ²³⁸, jonka on osoitettu olevan tärkeä esteettisen elämyksen kriteeri suomalaisessa ympäristössä ²³⁹. Luonnonläheisyyden, avoimuuden ja historiallisen jatkuvuuden arvostus sekä tässä tutkimuksessa että vertailuna olevassa lähdekirjallisuudessa vahvistavat tämän tutkimuksen tuloksia. Niiden voidaan olettaa olevan yleisellä tasolla yhteisesti jaettavia tai ainakin yhteisesti ymmärrettäviä asuin ympäristön arvostettavia omi-

---

²³⁴ Vertaa Alasuutari 2007, 186.

²³⁵ Tyrväinen ym. 2005, 16-17.

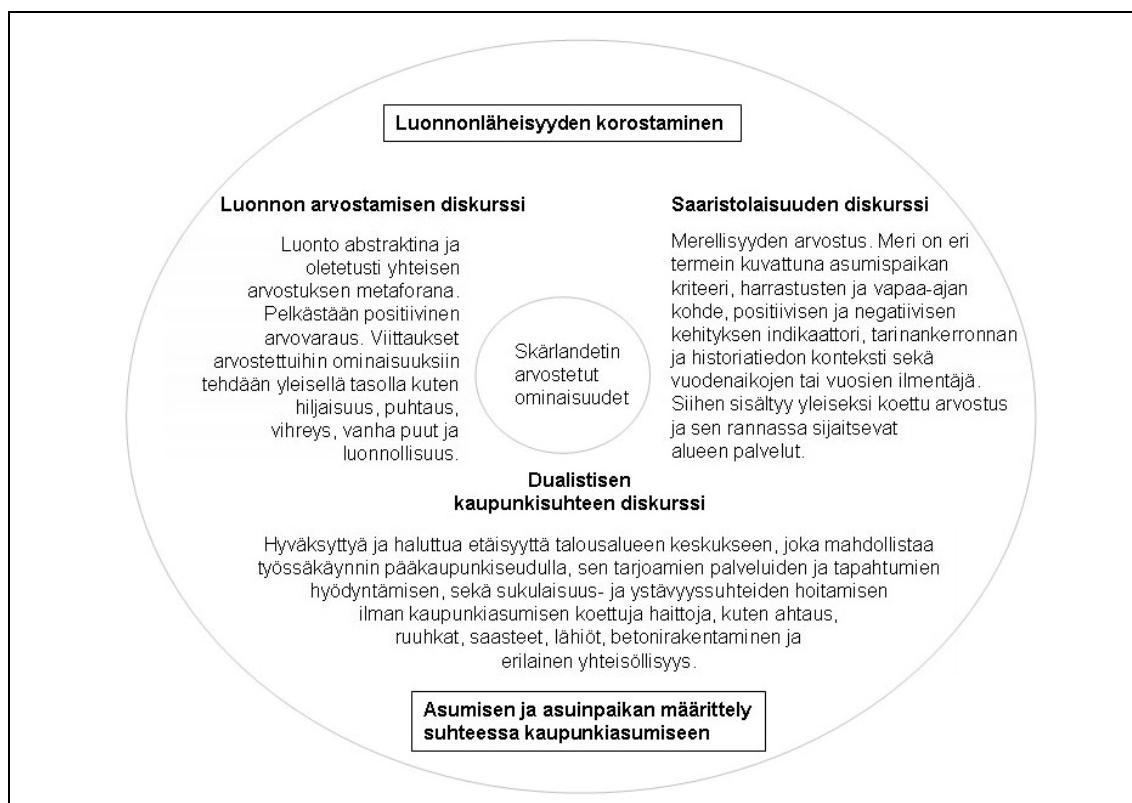
²³⁶ Horelli & Kyttä 2006a, 2-4.

²³⁷ Esimerkiksi Kyttä & Kahila 2006, 13.

²³⁸ Kyttä 2004, 9.

²³⁹ Horelli & Kyttä 2006a, 21.

naisuuksia, jotka osaltaan taas selittävät arvostusten valikoitumista asuinalueita kuvaaviin diskursseihin.

Kuva 3. Skärlandetin asuinympäristöä kuvaavat diskurssit.

Diskurssit (kuva 3) joilla asuinympäristön arvostuksen eri alueita ja ominaisuuksia kuvataan, sopivat hyvin myös Massey'n ajatuksiin siitä, miten paikan identiteetti muodostuu. Hänen mukaan paikan identiteetti koostuu osaltaan keskinäissuhteista toisten paikkojen kanssa. Tämä tulkinta on vastakkainen monille käsityksille paikasta kotina, jonka kuvitellaan olevan rauhoittavien ääriviivojen rajaama turvallisuuden ja vakauden sata-ma. Paikan identiteetti ei ole lähtöisin jostakin sisäiseksi nähdystä historiasta. Se on suurelta osin lähtöisin nimenomaan ”ulkopuolen” kanssa koetun vuorovaikutuksen erityislaadusta.²⁴⁰ Haastattelujen perusteella Skärlandetin asukkaat tarkastelevat, rakentavat ja muokkaavat tätä identiteettiä ja arvoperustaa luonnon arvostamisen, saaristolaisuuden sekä dualistisen kaupunkisuhteen diskursseilla, joissa sosiaalisen kulttuurin hyvin tuntemat asuin- ja vapaa-ajan ympäristöjen keskinäissuhteet muodostavat diskurssien keskeisen ja yleisesti tunnistettavan rakenteen.

²⁴⁰ Massey 2008, 145-146.

4.3 Maiseman kohtaaminen

Asukkaiden ja asuinympäristön suhdetta lähestytään usein fyysisten, sosiaalisten ja toiminnallisten ulottuvuuksien kautta, jotka yhdessä luovat sen merkitysten moninaisuuden, joka jäsentyy erilaisina yksilötason kokemuksina ²⁴¹. Arvostettujen ominaisuuksien lisäksi maisemasuhteeseen vaikuttavat siis kontekstit, joissa maisema kohdataan. Maiseman kohtaamisilla tarkoitetaan tässä suhdetta, joka syntyy fyysisen ympäristön ja siellä tapahtuvan toiminnan, liikkumisen, sosiaaliin kontakteihin liittyvän yhteisöllisyyden sekä alueella asumisen aikaperspektiivin kautta. Näkemyksen tausta on sama kuin Massey'n esityksessä paikkojen keskinäissuhteiden merkityksestä paikan identiteetille, mutta tässä asiaa tarkastellaan yksilön maisemasuhteen näkökulmasta. Teemahaastattelussa asiaa lähestyttiin arkiympäristön erilaisten kohtaamisten näkökulmista.

”Kyllä se mun liikkuminen kohdistuu vain sille isolle tielle ²⁴²”.

”No varsinaisesti täällä Skärlandetin saarella ei tule liikuttua muuten kuin autolla ²⁴³”.

Kun aluetta tarkastellaan koko saaren perspektiivistä, pääteillä liikkuminen auton avulla on ylivoimaisesti yleisin tapa maiseman kohtaamiseen. Oman pihan maisemaa lukuun ottamatta se on asukkaille yleisin tapa liikkua alueella ja haastateltujen, saarella työssäkäyvien henkilöiden liikkuminen Skärlandetissa tapahtuu pelkästään auton avulla saaren päätiellä. Autolla liikkumiseen ja maiseman kohtaamiseen vaikuttaa alueen sisällä olevien paikkojen merkitys sekä näiden keskinäissuhteiden määrittelemät liikkumisen reitit. Maiseman kohtaamisen kannalta aineistosta nousee esiin kaksi eri kohdetta varsinaisen maisemanhoitoalueen ulkopuolelta. Pohjoispuolella sijaitseva, saaren mantereeseen yhdistävä lossiyhteys sekä alueen toiminnallinen keskus, alueen lounaispuolella päätien päässä sijaitseva Sommarön ranta. Molemmat paikat ovat merkityksellisiä sekä itsenäisinä kohteina että niiden kautta ja välillä tapahtuvan liikenteen vuoksi. Lossiliikenne on yhteys mantereelle ja Sommarön rannassa on saaren laajin satamatoiminta, tunnettu vierasvenesatama sekä alueen ainoa kauppa ja ravintola. Palvelujen keskittyminen Sommarön rantaan tarkoittaa samalla lossin ja Sommarön rannan välisen tieosuuden merkityksen korostumista. Lossin ja Sommarön kaupan välinen etäisyys maanteitse on noin 8,5 kilometriä ja autolla tämän itä-länsisuunnassa kulkevan alueen päätien

²⁴¹ Rautiainen 2001, 9.

²⁴² Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoitteet 1-2. 11.6.2010.

²⁴³ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio A, nauhoitteet 2-3. 18.6.2010.

ajaa noin 15 minuutissa.

*” Ja sekin [lossimatka] on jo eksoottista. Kun ne [vieraat] tulee tonne, niin sitten pitää lossillakin nousta autosta. Hengittämään meri-ilmaa ja päivittämään facebookia ”.*²⁴⁴

Tutkimuskohteen sijaintia saaristossa korostaa Skärlandetin ja mantereen välinen lossiyhteys. Vieraille merenläheisyys ja koko ajan harvinaistuva lossiliikenne konkretisoi saapumisen saareen. Paikallisten suhtautuminen lossiin on pääsääntöisesti funktionaalista. Säännöllisen kulkuyhteyden tarjoava lossi on asumisen mahdollistaja ja samalla se täyttää vakituiseen (uudis)asumiseen edellytettävän lakisääteisen yhteyden mantereeseen. Lossia käytetään keskusteluissa myös sijainnin määrityspisteenä ja muita paikkoja kuvataan suhteessa siihen. Haastateltujen arvion mukaan puolet asukkaista toivoo lossin korvaamista siltayhteydellä ja puolet nykymuotoisen yhteyden jatkumista. Siltaa toivotaan erityisesti siksi, että samalla poistuisi lossin saaren ja mantereen välisen liikkumisen aikatauluja rytmittävä vaikutus. Lossin puolustajat taas arvostavat sen kautta syntyvää turvallisuutta, pelkäävät sillan lisäävän liikennettä ja muuttavan alueen luonnetta.²⁴⁵ Skärlandetin asukkaiden suhtautuminen lossiin oli myös hyvin yhdenmukainen Varsinais-Suomen saaristolaisten kanssa. Siellä viitattiin saaristolain määrittämiin saaristotuksesta, jonka ehtona on kiinteän tieyhteyden puuttuminen. Lossilla toteutetun yhteysliikenteen koettiin kuvaavan yleisesti sitä aluetta, jossa saaristo alkaa, jolloin se on myös yksi saaren ja saariston tunnusomainen piirre²⁴⁶. Kulkuyhteydet, kuten lossi voidaan siis nähdä saaristoa määrittävinä keskeisinä elinolosuhteina. Christoffer Taxell on 1900-luvun lopulla määrittänyt saaristoa siellä asuvien ihmisryhmien näkökulmasta. Taxell jakoi saariston yhteisöjen elinolosuhteiden intressien näkökulmasta kolmeen osaan: lossisaaristoon, yhteysalussaaristoon ja ”selviä itse” -saaristoon, jonne pääseminen on oman veneen varassa. Samankaltaisen jaon on varhemmin esittänyt Ilmari Hustich.²⁴⁷ Siivosen tutkimuksessa lossien korvaaminen sillalla on asukkaiden mukaan poistanut aikaisemmat autojonot ja odottamisen, mutta samalla on vähentynyt tunne oman saaren hallinnasta, kontrollimahdollisuus sekä saaren luonne todellisena saarena tai osana saaristoa²⁴⁸.

²⁴⁴ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio B, nauhoite 1. 8.5.2010.

²⁴⁵ Liite: Suhde lossiin.

²⁴⁶ Siivonen 2008, 158-159, 161, 204-205.

²⁴⁷ Taxell 1989, 52; Hustich 1964, 11-12.

²⁴⁸ Siivonen 2008, 240 -241.

Skärlandetin saaren asukkaat kohtaavat maiseman paitsi päätielle aukeavien kohteiden näkökulmasta niin myös arjen erimuotoisen tekemisen ja harrastusten kautta. Haastateltavien harrastuksista tärkeimmät ovat marjastus ja sienestys, joiden arvioitiin olevan yleisimpiä harrastuksia myös kaikille saaren asukkaille. Lisäksi mainittiin hyötyliikunta ja retkeily. Haastateltavat kertoivat alueella yleisesti arvostettavan myös aktiivisen ja avoimen metsästysseuran toimintaa sekä vapaa-ajan kalastusta.²⁴⁹ Yhteistä kaikille liikkuksen tavoille on niihin liitetty funktionaalisuus. Liikkumisella on tarkoitus, joka tapahtuu tietyssä paikassa ja samalla maisema kohdataan osaltaan liikkumisen tarkoituksen ja suoritustavan kontekstissa. Autolla liikkuminen on melko neutraali viitekehys maiseman kohtaamiseen verrattuna harrastusten kautta tapahtuvaan liikkumiseen. Sienestyksen ja marjastuksen sekä liikunnan omaehtoisuus ja arjen vastapaino liittävät helposti myös niiden suoritussympäristöön positiivisen arvovarauksen. Harrastustavasta riippuen sen toteutusympäristöön voidaan liittää esimerkiksi esteettisiä, rentouttavia, uuden löytämisen tai ympäristön erilaisuuden kautta vaikuttavia arvoja.

Liikkumisen vapaus alueella koettiin hyvin toimivaksi ja kaikki haastatellut henkilöt arvioivat alueella toteutuvan hyvin jokamiehenoikeudet. Kyseessä ei ole vain lakisääteinen oikeus liikkua pihapiirin ulkopuolella vaan merkityksellisempää on yleisesti koettu oikeuden käytännön tulkinta. Kaikkien mielestä alueella saattoi liikkua hyvillä mielin ilman pelkoa maanomistajan mahdollisesta kielteisestä suhtautumisesta teillä tai luonnossa liikkumiseen.²⁵⁰ Koettua liikkumisvapautta lisää eri toimijoiden toimivaksi koettu keskinäinen suhde. Alueella on erilaisia elinkeinoja, kuten maa-, karja- ja metsätalouden harjoittajia, pienimuotoista teollisuutta, matkailun ympärille rakennettua elinkeinoja sekä näiden lisäksi paikalliset ja vapaa-ajan asukkaat. Haastateltavat arvioivat, että eri toimijat ja tekemisen muodot ovat hyvin tasapainossa alueella, eikä elinkeinotoiminnan koettu olevan ristiriidassa alueen arvojen tai muiden käyttömuotojen kanssa.²⁵¹ Koettu liikkumisen vapaus ja eri toimijoiden keskinäinen suhde vaikuttaa oletusarvoisesti osaltaan siihen, miten yhteisenä tai yksityisenä aluetta pidetään. Keskustelujen perusteella aluetta ei voida jakaa ainakaan ristiriitojen perusteella eri intressiryhmien omiksi alueiksi tavalla, jotka voisivat vaikuttaa alueella liikkumiseen tai maisemasuhteeseen.

Erityisesti uusille asukkaille saaren monimuotoinen yhdistystoiminta tarjoaa osaltaan väylän ja mahdollisuuden sosiaaliselle kanssakäymiselle. Skärlandetin saaren metsästys-

²⁴⁹ Liite: Liikkuminen ja harrastukset.

²⁵⁰ Liite: Jokamiehenoikeus.

²⁵¹ Liite: Eri elinkeinojen suhde toisiinsa.

seura, vapaapalokunta, martat, kotiseutuyhdistys ja venekerho²⁵² tarjoavat mahdollisuuden erilaiselle yhdessä tekemiselle. Niiden kautta asukkaat tutustuvat toisiinsa ja sosiaalisten suhteiden kautta alueen maisema saa osaltaan erilaisia merkityksiä. Oli mielenkiintoista huomata, että Siivonen oli todennut saman asian Varsinais-Suomen saaristossa. Siellä yhdistyksissä toimiminen on ollut monelle muualta muuttaneelle väylä paikallisen yhteisön jäsenyyteen samoin kuin syntyperäisille saaristolaisille yhteisössä mukana pysymiseen²⁵³. Varsinais-Suomen saarilla, kylissä ja saaristokunnissa elävät paikalliset yhteisöt ovatkin keskeisiä ja kaikissa haastatteluissa mainittuja saaristolaisuuden identiteettien rakentajia²⁵⁴. Sosiaalisten suhteiden merkitys on Massey'n mukaan keskeinen myös paikan käsittämiseksi. Hänelle paikka on huokoisten sosiaalisten suhteiden verkosto, jossa yksittäisen paikan ainutkertaisuus koostuu osaltaan siinä esiintyvien sosiaalisten suhteiden vuorovaikutusten erityisyydestä ja osaltaan siitä, kuinka tuossa paikassa risteävät sosiaaliset suhteet puolestaan tuottavat uusia sosiaalisia suhteita. Erilaisten sosiaalisten suhteiden samanaikainen läsnäolo, josta paikat Massey'n mukaan rakentuvat, on luonteeltaan dynaaminen ja muokkautuva. Tästä seuraa, ettei paikoilla ole selkeää sisä- ja ulkopuolta eikä vain yhdenlaista identiteettiä. Paikkojen identiteetit ovat lukkoon lyömättömiä ja niissä on aina läsnä monenlaisia ryhmiä, joilla on erilaisia suhteita maailmaan.²⁵⁵ Skärlandetin saaren yhdistystoiminnassa ihmiset tapaa-
vat toisiaan, syntyy keskusteluja, joissa paikkoihin liitetään nimiä, taustoja, tapahtumia ja perinteitä, joiden kautta syntyy erilaisia, maisemakokemusta todennäköisesti syventäviä kohtaamisia. Vuorovaikutuksessa muiden asukkaiden kanssa paikat ikään kuin otetaan käsitteellisesti haltuun. Yhdistystoiminta luo hyvän pohjan erilaisten vuorovaikutustilanteiden syntymiselle, mutta sosiaaliselle kanssakäymiselle voi olla myös useita muita rajoitteita kuten kielikysymykset.

Haastatelluista henkilöistä kaikki Skärlandetissa asuvat toivat esiin ruotsinkielen ja vanhojen sukujen vahvan aseman alueella. Haastatellut ovat asuneet alueella 5-10 vuotta eli suurin osa heidän asumishistoriasta sijoittuu muille paikkakunnille. Kaikki arvioivat ruotsinkielen osaamisen vaikuttavan merkittävästi siihen, miten hyvin alueelle muuttavat tutustuvat muihin asukkaisiin ja tulevat osaksi yhteisöä. Omakohtaisesti asiassa ei koettu olevan ongelmaa, mutta jokainen totesi äidinkieleltään suomea puhuvien ja muulta muuttaneiden saattavan kokea yksinäisyyden tunnetta, jonka taustalla on mah-

²⁵² Liite: Yhdessä tekemisen muodot.

²⁵³ Siivonen 2008, 265.

²⁵⁴ Siivonen 2008, 321.

²⁵⁵ Lehtonen, Rantanen & Valkonen 2008, 9., Massey 2008, 29-30, 144-145.

dollisesti heikosti hallitun ruotsinkielen aiheuttama kynnys luoda sosiaalisia kontakteja. Toinen ”uudisasukkaiden” tunnistama sosiaalisen elämän piirre oli yhteisön jäsentäminen vanhojen kulttuurisukujen perusteella. Muutamia vuosia alueella asuneiden kokemukset kanssakäymisestä alueella vuosikymmeniä asuneiden asukkaiden kanssa olivat pääsääntöisesti positiivisia, joten kielikysymys lienee suurin yksittäinen tekijä halukuudelle ja kyvykkyydelle olla mukana alueen sosiaalisessa yhteisössä. Aineiston perusteella on vaikea arvioida näiden huomioiden yleisyyttä, mutta alueella työskentelevät henkilöt eivät korostaneet kieleen tai sukuihin liittyviä näkökulmia.²⁵⁶ Osaltaan tätä selittää heidän erilainen suhde alueeseen ja työtehtävien yhtenä perustana oleva hyvä ruotsinkielen taito. Myös Varsinais-Suomen saaristolaisten vertailututkimuksessa todetaan, ettei kieli ole siellä muodostanut selkeää estettä ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, mutta kielitaidottomuus luo konkreettisia rajoituksia vuorovaikutukselle. Ruotsia ymmärtämätön voi ruotsinkielisessä kunnassa tai saarella tuntea itsensä helposti osattomaksi ja sivulliseksi.²⁵⁷ Skärlandetissäkin yhteisöllisyyttä rakennetaan pääsääntöisesti ruotsinkielisten yhdistysten ja tapahtumien kautta. Esimerkiksi heikkoon kielitaitoon perustuva korkeaksi koettu kynnys tutustua alueen muihin asukkaisiin voi osaltaan vaikuttaa myös maisemasuhteeseen. Muiden asukkaiden jäädessä etäisemmäksi, jäävät samalla monet alueet nimeämättä ja ilman keskustelujen kautta välittyvää historiatietoa. Sosiaalisen kontekstin määrä ja luonne vaikuttavat näin myös siihen, miten eri henkilöt altistuvat ja osallistuvat maisemaan liitettyjen diskurssien uusintamiseen.

*”Et mä niin kuin sellaiset kolme vuotta vain leijuin ilmassa ja sit niin kuin alkoi tottua siihen ja nyt näitä asioita, jos sä et nyt juttelis ja näitä asioita ei joutuis kaivamaan päästä, niin niitä pitää jo niin jokapäiväisinä asioina, joita ei enää arvosta sillä tavalla. Mut kolme vuotta oli niin, että joka aamu mä olin että ihmeellistä.”*²⁵⁸

Useiden vuosien mittainen asumis- tai työhistoria alueella tarkoittaa samalla maiseman kohtaamisen toistuvuutta, havaintokertojen suurta lukumäärää. Kokonaisvaltaisena ja välittömästi havaittavana Skärlandetin maisemaa on mahdollista arvioida ensimmäisestä käynnistä alkaen. Alueella asuttujen vuosien myötä maisema voi muuttua ja asuminen menettää uutuudenviehätyksensä. Kokemusten kautta se saa erilaista merkityssisältöä, samalla maisema tulee tutuksi ja arkipäiväistyy, jolloin aluksi merkitykselliset asiat voivat muuttua itsestäänselvyyksiksi. Tämä näkyy hyvin myös keskusteluissa, joissa saa-

²⁵⁶ Liite: Ruotsinkieli ja suvut.

²⁵⁷ Siivonen 2008, 96 - 97, 166, 173.

²⁵⁸ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoite 4. 22.5.2010.

relle muuttoa seuraa innostus ja aktiivinen kiinnostus sen eri alueita ja asukkaita kohtaan. Maiseman arkipäiväistyminen voi tarkoittaa sen koettujen arvojen muuttumista ja samalla maisemakokemuksen muuttumista. Laclaun mukaan käsitteen alkuperäinen ja erityinen sisältö laimenee, kun sillä kuvataan enemmän eli yhdistettäessä käsitteeseen yhä kasvava joukko erilaisia yksilöitä, ryhmiä ja arvoja, sen sisältö ohenee ²⁵⁹. Myös vertailututkimuksessa nousi esiin joidenkin vastaajien kohdalla maisema- ja luontosuhteen tavanomaistuminen ja arkipäiväistyminen ²⁶⁰. Toisaalta siinäkin on kysymys hyvin yksilöllisestä ilmiöstä, jota ei voi sellaisenaan yleistää koskemaan kaikkia alueen asukkaita. Skärlandetin asukkaille suhde ympäristöön ja maisemaan rakentuu arkielämän viitekehyksen eli kodin, liikkumisen, tieverkoston, palveluiden, alueellisen yhteisön ja harrastusten kautta. Tähän kontekstiin liittyy sisäänrakennettuna myös jatkuva muutos. Asukkaat ja alueen maisema muuttuvat. Näiden rinnalla muuttuvat maiseman kohtaamisen kontekstit, liikkumisen kohteet ja muodot, tiedot alueesta, yksittäisen asukkaan suhde saaren sosiaaliseen yhteisöön ja mielenkiinto aluetta kohtaan.

Kuva 4. Alueen maisema muuttuu luonnonprosessien ja ihmistoiminnan vuorovaikutuksesta.

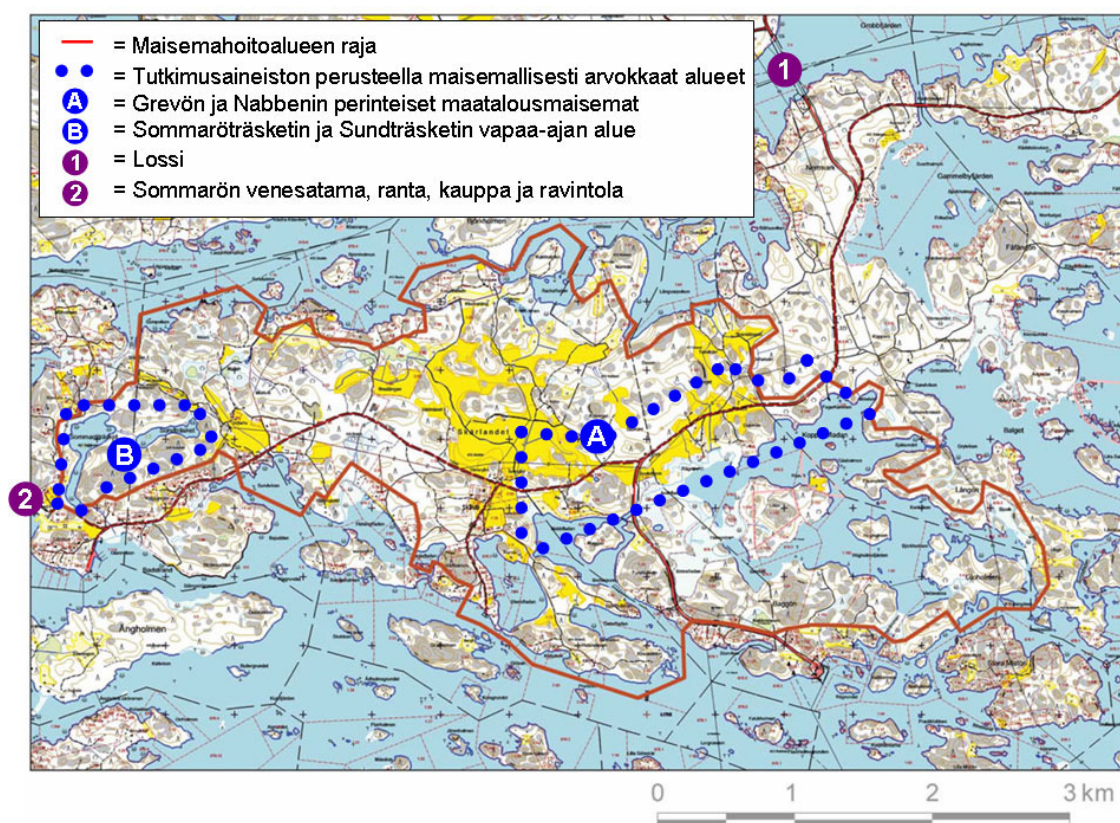
²⁵⁹ Palonen 2008, 217.

²⁶⁰ Siivonen 2008, 312-313.

5.0 Arvostettu maisema

5.1 Yhteisesti ja yksityisesti arvostetut maisema-alueet

Haastatteluissa henkilöitä pyydettiin nimeämään ja näyttämään kartalta itselle tärkeitä sekä erityisen kauniita ja alueelle luonteenomaisia paikkoja. Oheiseen karttaan on merkitty ne alueet, jotka mainittiin useamman kuin yhden henkilön kanssa käydyissä keskusteluissa (kartta 2). Keskusteluissa kaikki olivat hyvin yksimielisiä merkitykseltään erityisistä alueista, vaikka yksittäistä kohdetta saatettiin arvostaa monesta eri syystä. Grevön ja Nabbenin perinteisen maatalousmaiseman alueet esiintyivät kaikkien alueella asuvien ja työskentelevien kommentissa. Sommaröträsketin ja Sundträsketin järvien ympärillä oleva kokonaisuus mainittiin puolestaan kaikkien alueella asuvien kanssa käydyissä keskusteluissa. Kartalle on merkitty myös lossi sekä Sommarön ranta niiden alueella liikkumiselle tärkeän itsenäisen sekä keskinäisen merkityssuhteen vuoksi.

Kartta 2. Tutkimusaineiston perusteella maisemallisesti arvokkaat alueet Skärlandetin saarella. Copyright Ympäristöministeriö. Kirjallinen lupa Tapio Heikkilältä 19.10.2010.

"Mä tykkään että tota tää [kotipihan tai kotipihalta näkyvä maisema] on kaunis. Mä tykkään tästä männiköstä tässä takana. Siinä on hirveen kaunista jäkälää ja se on ihan kuin japanilainen maisema." ²⁶¹

Yhteisesti arvostettujen maisemakohteiden lisäksi aineistosta nousi esiin myös yksityisesti arvostettuja kohteita, joista useimmin mainittiin oma piha ja siitä näkyvä ympäristö sekä useilla myös työ- tai asuinpaikkaa lähimpänä olevan rannan maisema. Näitä ei huomioitu karttakuvassa, koska jokainen niistä esiintyi vain yhden haastateltavan mainitsemana, mutta ne kuvaavat hyvin yksityisesti arvostettuja alueita ja muistuttavat samalla siitä, että alueen arvostusta ei voi kattavasti kuvata vain yhteisesti arvostettujen kohteiden kautta. Vastaukset olivat myös niin yhdenmukaisia, että yksityiseksi luokiteltavan maiseman arvostamisen ilmiö on selkeästi tunnistettavissa. Maisemantutkimuksen professori Maunu Häyrysen mukaan "Maisema on privatisoitunut niin kuin moni muukin asia yhteiskunnassa. Yhteisen kokemuksen sijaan arvostetaan yhä enemmän kokemusta, joka syntyy katsottaessa omaa mielimaismaa." ²⁶².

Oman asuinympäristön, pihan tai lähirannan mainitsemisen voidaan katsoa kuvaavan korostetun yksityistä tai henkilökohtaista näkemystä arvostusta maisemasta. Haastatte-
luissa syntyneen tulkinnan mukaan kyseessä on usein omistusoikeudellisesti oma, asu-
misen kautta tutuksi tullut maisema, johon muiden suhde määrittyy vierailijoiden roolin
kautta. Kotimaismajaan voi vaikuttaa, siihen liittyy toiminnallinen ja toistuva, erilaisten
kokemusten ja kohtaamisten suhde. Asumisen ja vapaa-ajan harrastusten kautta mais-
eman kohtaamisen tavat ja mahdollisuudet ovat korostetun henkilökohtaisia ja niiden
kautta määrittyvät osaksi myös henkilökohtaisesti tärkeät paikat. Lisäksi maiseman ko-
kemuksellisissa tutkimuksissa on myös huomattu, ettei suhteellisen laajan alueen mai-
semallista kokonaiskuvaa ja siihen vaikuttavia ympäristötekijöitä osata havainnoida
kovinkaan objektiivisesti vaan arviointiin vaikuttavat aina enemmän tai vähemmän
oman asuin- tai lomanviettopaikan ja sen lähiympäristön ominaisuudet. Ihmisten on
luonnollisesti helpompaa arvioida tuttuja alueita. Jokaisella meillä on sisäinen mieliku-
vakartta esimerkiksi omasta asuinalueestamme, joka on kuitenkin jotakin muuta kuin
tarkka fyysistä ympäristöä kuvaava maantieteellinen kartta. Tämä vaikuttaa osaltaan
siihen, että tutut kohteet ja niiden ominaisuudet saavat suhteettoman suuren painon

²⁶¹ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio A, nauhoite 1. 7.3.2010.

²⁶² Snellman 2010.

aluetason arvioinneissa.²⁶³ Yksityisesti arvostettujen kohteiden rinnalla Skärlandetissa on myös yhteisesti arvostettuja maisemia. Näiden alueiden valikoituminen ohjaa kysymään, minkälaiset perustelut ja ominaisuudet liittyvät Skärlandetin saaren asukkaiden yhteisesti arvostettuihin maisemiin.

5.2 Grevön ja Nabbenin perinteiset maatalousmaisemat

*”Tässä on oikein klassiset lehmähaat. Ne on luonnon koivikkolaitumella ne lehmät. Se on aivan ainutlaatuinen juttu. Tämä on kaunis tämä merenlahtien puoli, missä on hevostilat. Upeita lehtipuita oli paljon tässä tienvarrella just hevostilallakin.”*²⁶⁴

Tutkimusaineiston perusteella Grevön ja Nabbenin alueiden arvostuksen perustana ovat perinteinen maalaismaisema, lehmien ja hevosten näkyvä rooli maisemakuvassa, laitumet, vanhat puut ja monessa kohdassa veden läheisyys tai näkyminen²⁶⁵. Luonteenomaista näille maisemille on myös pienipiirteisyys ja vaihtelevuus. Laitumet, pellot, rantalehdot, havu- ja lehtimetsät muodostavat mosaiikkimaisen maiseman, jossa eri luontotyypit rajautuvat toisiinsa epäsäännöllisten, ei-geometristen muotojen mukaisesti.

Kuva 5. Grevön tila kuvattuna saaren päätien suunnasta.

²⁶³ Tyrväinen ym. 2005,37.

²⁶⁴ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio B, nauhoite 1. 8.5.2010.

²⁶⁵ Liite: Arvostetuimmat alueet.

*"Mutta se, johon kiinnittää tavallaan huomiota on se, että siellä on sekä lehmät että hevoset, että on vielä ihan oikeaa maatalouskulttuuria ja että sitä ihan oikeasti täällä vielä harjoitetaan. Ettei se kaikki ole mennyt tällaiseen suurtuotannollisuuteen."*²⁶⁶

Asuinympäristön arvostuksen yhteydessä tunnistetut luonnon arvostamisen ja dualistisen kaupunkisuhteen diskurssit konkretisoituivat ja yhdistyivät Grevön ja Nabbenin alueiden perusteluissa perinteisen maaseudun arvostamisen diskurssiksi. Maatalousmaisemaa arvostettiin yleisesti siihen usein liitettyjen ominaisuuksien kautta. Puhtaus, luonnollisuus, kiireettömyys ja historiallinen jatkumo liitettiin maatalouden piirissä oleviin alueisiin tavoilla, jotka samalla esiintyivät vastakohtina teollistumisen ja kaupunkiympäristön koetuille haittapuolille.²⁶⁷

*"Joo ja sitten on tätä normaalia maataloutta siellä, se kuuluu kivaan maisemaan. Siellä on vähän kaikkea. Elävä, se on elävä maaseutu."*²⁶⁸

Parhaiten Grevön ja Nabbenin alueita voisi kuvailla elävän maiseman käsitteellä. Salzmannin mukaan maisema on luonnollinen ja kulttuurillinen prosessi, johon viittaa myös käsite elävä maisema. Hänen mukaansa viljelymaisema on jatkuvasti uudelleen luotu ja prosessissa oleva, samanaikaisesti historiallinen, sosiaalinen ja biologinen maisema. Viljelymaisemaan sisältyy näin monikerroksinen suhde tarkoituksen ja merkityksen, luonnon ja yhteiskunnan välillä.²⁶⁹ Vertailututkimuksessa perinteisten rakennusten ja pihapiirien hoito sekä toive viljelysten ja laidunalueiden säilymisestä viittaavat siihen, että alueiden asukkaat ja lomailijat toivovat maaseudun säilyvän elävänä siihen perinteisesti liittyvine toimintoineen ja ilmiäsuineen. Useissa tutkimuksissa onkin todettu, että viihtyisä maaseutu on puolikulttuuriympäristöä, jossa ihmisen läsnäolo näkyy tai on vähintään aistittavissa.²⁷⁰

Grevön ja Nabbenin alueilla perinteistä, elävää, monimuotoista ja jatkuvasti muuttuvaa maisemaa arvostetaan osaksi myös vuodenaikoihin perinteisesti liitettyjen maatalousmaisemien muutosten kautta. Vuodenkiertoon liitetyt maataloustyöt ja viljelymaiseman

²⁶⁶ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio A, nauhoitteet 2-3. 18.6.2010.

²⁶⁷ Liite: Arvostetuimmat alueet.

²⁶⁸ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoitteet 1-2. 11.6.2010.

²⁶⁹ Saltzman 2001, 214, 221, 259.

²⁷⁰ Tyrväinen ym. 2005, 38-39.

muutokset, kuten keväällä tehtävät peltotyöt, niitä seuraava kasvukauden vaihteleva ilme, sadonkorjuu, sekä syksyiset peltotyöt ovat perinteisiä, hyvin tunnettuja eri ajan-kohtien tunnusomaisia piirteitä. Niiden esiin nostaminen keskusteluissa voidaan ajatella olevan osoitus melko vahvasta, edelleen vaikuttavasta halusta liittää eri ajankohtiin perinteiseen maatalouteen kuuluvia tunnusmerkkejä, jotka teollistumisen ja kaupungistumisen myötä ovat muuttuneet suurimalle osalle vain symboliseksi ja visuaalisesti tarkasteltavaksi merkityskieleksi.²⁷¹ Viljelyalueilla maiseman muutokset suhteessa niitä ympäröiviin alueisiin ovat myös selkeämpiä, nopeammin tapahtuvia ja niitä on enemmän. Kun muutokset arkiympäristön luonnossa muuten tapahtuvat hitaasti, kiinnittävät alueen asukkaat ja säännöllisesti alueella liikkuvat huomiota maatalouden ja erityisesti laidun- ja peltomaiseman kautta havaittaviin konkreettisiin muutoksiin maisemassa.²⁷² Myös Siivosen Varsinais-Suomen saaristolaisia koskevassa tutkimuksessa vuodenaikojen tunnusomaiset piirteet olivat useiden haastattelujen mukaan tärkeää saaristolaisten kokemuksellisessa ja toiminnallisessa suhteessa ympäristöönsä²⁷³.

Skärlandetin saarella maatalouden piirissä olevia alueita ja peltoa on kuitenkin myös muualla kuin kartalle valikoituneiden Grevön ja Nabbenin tilojen läheisyydessä. Mikä tai mitkä ominaisuudet erottavat nämä alueet saaren muista maatalouden hallitsevista maisemista? Grevön ja Nabbenin tilojen maisemia yhdistää ainakin laiduneläinten näkyvä rooli alueiden maisemakuvassa. Laiduneläinten kautta maisema ei määrity pelkästään maaseuduksi vaan samalla ne erottivat nämä kohteet myös niistä maatalouden piirissä olevista saaren alueista, joista laiduneläimet puuttuivat. Eläinten arvostuksen perusteissa näkyi hyvin niiden monimerkityksellinen arvoperusta. Laitumella näkyvät hevoset, lampaat ja lehmät liitettiin perinteisen maatalousmaiseman tunnusomaisiksi piirteiksi. Ne elävöittävät maisemakuvaa kaikkina vuodenaikoina ja korostavat eroa ja vastakohtaisuutta kaupunkikulttuurin ja tehotuotannon kielteiseksi koettuihin ominaispiirteisiin. Eläinten merkitys maiseman muokkaajina oli hyvin tiedostettu ja arvostettu asia. Laitumien myötä tielle avautuivat uudelleen myös ne meri- ja rantamaisemat, jotka kasvillisuus oli jo välillä peittänyt.²⁷⁴ Myös muissa maisema-arvostuksen tutkimuksissa pusikoitumisen ja näkymien umpeen kasvun on todettu huonontaneen voimakkaasti

²⁷¹ Aukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoite 4. 22.5.2010., Liite: Arvostetuimmat alueet.

²⁷² Aukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoite 4. 22.5.2010., Liite: Arvostetuimmat alueet.

²⁷³ Siivonen 2008, 314, 348-349.

²⁷⁴ Liite: Arvostetuimmat alueet.

maiseman laatua²⁷⁵. Laiduneläimet palauttivat siis arvostetun vesielementin osaksi tiellä liikkujien havaitsemaa maisemaa.

Kuva 6. Nabbenin tilan hevosia Skärlandetin päätieta reunustavalla metsälaitumella.

*"No kun [tulee] tänne Gråvööseen niin siinä on tämä rantakaistale joka on nyt siistimpi, kun lehmät kävelee siinä ja ne menee ja putsaa niitä rantoja siellä. Ennen vanhaan se oli aika tiivis. Nyt niinkun se meri näkyy tieltä, ennen vanhaan ei kesäisin näkynyt."*²⁷⁶

Valittuja ja alueen muita maatalousmaisemia erottava piirre on myös vesistöjen näkyminen maisemakuvassa. Perinteisten maa-, hevos- ja karjatilojen taustalla näkyy Nabbladanin ja Kopparöfladanin lahdet. Monin paikoin laitumet myös rajautuvat vesistöihin. Saaristolaisdiskurssista tuttu vesielementin arvostus ja sen näkyminen maisemakuvassa sopii hyvin erikseen valittujen maatalousympäristöjen yhdeksi tunnusomaiseksi piirteeksi. Saaristoasumisen ja vesielementin merkitys näkyi myös useissa kertomuksissa maatalouden ja meren historiallisina suhteina. Maan kohoamisen myötä merenpohjasta maatalouden piiriin otetut alueet liitetään moniin historiallisiin ja nykyisiin tapahtumiin tavalla, jossa tämä muutos itsessään on merkittävä tekijä asian tai tarinan kuvauksessa.

²⁷⁷ Samalla Skärlandetin saaristolaisuuden diskurssin meren läsnäoloon liittyvät katsomisen ja kertomisen tavat vahvistavat alueelle luonteenomaista maaseutukulttuurin ja

²⁷⁵ Tyrväinen ym. 2005, 20-21 ja 37., Siivonen 2008, 238.

²⁷⁶ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonymi haastattelu. Kansio D, nauhoitteet 1-2. 11.6.2010.

²⁷⁷ Liite: Arvostetuimmat alueet.

saaristolaiskulttuurin samanaikaista läsnäoloa, sekä perinteisen maatalouden vuosisatoja vanhaa kuulumista alueelle.

Historiallisella jatkuvuudella ja kerrostuneisuudella tarkoitetaan koettua yhteyttä ja ymmärrettävyyttä menneeseen joko luonnontekijöiden, rakennetun ympäristön tai muistomerkkien kautta²⁷⁸. Lähdekirjallisuudessa historiallinen merkitys on tunnistettu ihmisystävällisen elinympäristön yhdeksi keskeiseksi kriteeriksi kaikissa vertailututkimusten tuloksissa²⁷⁹. Viittaukset paikan omintakeiseen historiaan vahvistavat paikan henkeä²⁸⁰ ja sen yksilöllisyyttä. Omaleimaisuus eli se, että paikalla on identiteetti, mahdollistaa sen erottumisen muista paikoista ja vaikuttaa osaltaan siihen, että alueella asumisen tai vierailun kokemus on mielenkiintoinen ja arvokas. Grevön ja Nabbenin alueet ikään kuin kokoavat ja tiivistävät tämän Skärlandetin alueelle tyypillisen maatalouden ja meren keskinäisen suhteen yhdessä paikassa havaittavaksi visuaaliseksi ja historiallisen jatkuvuuden sisältäväksi kerrostuneeksi maisemaksi. Yhteisesti arvostettujen Grevön ja Nabbenin alueiden yhteinen nimittäjä ja samalla muista erottavana tekijänä on myös kaikkien edellisten ominaisuuksien summa, maiseman monimuotoisuus eli useiden erilaisten yksittäisten arvostettujen ominaisuuksien keskittyminen näille alueille.

*”Kyllähän se on totta kai, että se alue on hyvin kaunis ja se vielä suoranaisesti näkyy siihen tielle. Ja se että mitä muuta paljon kaunista tuolta alueelta löytyy niin se on siten tavallaan, et sinne on sitten mentävä erikseen.”*²⁸¹

Grevön ja Nabbenin alueen arvostuksen yhtenä taustatekijänä voidaan pitää myös alueiden sijainnin mahdollistamaa maiseman kohtaamista. Skärlandetin saarella voi olla myös muita edellä mainitut tunnuspiirteet täyttäviä maisemia, mutta niitä ei mainittu keskusteluissa. Merkittävä yksittäinen selittäjä ominaisuuksiltaan vastaavien, mahdollisesti poisjääneiden alueiden puuttumiselle on niiden sijainti. Grevön ja Nabbenin maatalousmaisemaa yhdistää alueiden keskeinen sijainti saaren päätien ympärille. Molemmat ovat kaikkien havaittavissa ja siten kokemuksellisesti jaettavissa. Havaintokokemuksen jaettavuus näyttäisikin aineiston perusteella olevan yksi yhteisen arvostuksen ominai-

²⁷⁸ Hentilä & Wiik 2003, 10; vrt. myös Kyttä 2004, 51.

²⁷⁹ Esim. Rautiainen 2001, 58 ja 62; Hentilä & Wiik 2003, 9; Kyttä 2004, 17-76; Kyttä & Kahila 2006, 53-54.

²⁸⁰ Kyttä 2004, 51.

²⁸¹ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio A, nauhoitteet 2-3. 18.6.2010.

suus ja sen vaade. Grevön ja Nabbenin tilojen kohdalla maisema on korostetusti katso-
misen kohteena olevaa maisemaa ja havaintokokemuksellisesti jaettavissa sekä moni-
muotoisen maisemakuvan että alueen saavutettavuuden näkökulmasta. Yksityi-
nen/yleinen ulottuvuusparin tarkastelunäkökulmasta ne voidaan sijoittaa yleisen arvostuksen alueiksi, silloin kun yleisellä arvostuksella tarkoitetaan kaikkien tiellä liikkuvien henkilöiden muodostamaa ryhmää.

Maiseman kohtaamisen näkökulmasta mielenkiintoista on myös arvioida sitä, olisiko Nabbenin tila nyt mukana olevien kohteiden listalla, jos alueen toiminnallinen keskus ei määrittyisi Sommarön rantaan, joka sijainnillaan ohjaa keskeisen liikenteen myös Nabbenin alueen läpi kulkevalle tielle. Aikaisemmin alueen ainoa kesäkauppa on sijainnut Baggon kylässä²⁸², jossa edelleen on myös pienimuotoinen satama. Mikäli alueen palveluiden keskus olisi rakennettu Sommarön kylän sijasta alueen etelä-/kaakkoiskulmassa sijaitsevaan Baggöön kylään, määrittyisi alueella liikkuminen palvelurakenteen, asumisen ja lossin keskinäissuhteiden muutosten myötä nykyisestä poikkeavalla tavalla. Samalla Nabbenin tilan maisemaan liittyisi merkittävästi vähemmän kohtaamisia ja sitä kautta yleisen arvostuksen perusteita, vaikka alueen ominaispiirteet ja silmin havaittava maisema voisivat olla yhdenmukaiset nykytilan kanssa. Kohtaamisten väheneminen tarkoittaisi tämän logiikan mukaan sitä, että maiseman arvostus todennäköisesti vähenisi alueella vierailijoiden osalta ja kyseessä olisi pääsääntöisesti paikallisten asukkaiden osajoukon arvostama alue. Tarkastellun ulottuvuusparin kautta se tarkoittaisi yleisen maisema-arvostuksen muuttumista erikseen määriteltävän ryhmän arvostamaksi maisemaksi.

5.3 Sommaröträsketin ja Sundträsketin vapaa-ajan alue

Sommarö- ja Sundträsketin sekä niiden lähiympäristön muodostama alue mainittiin kaikkien alueella asuvien kanssa käydyissä keskusteluissa, joten voidaan perustellusti ajatella, että se on saarella asuvien yhteisesti arvostamaa maisemaa. Saarella vierailevat ja muut toimijat eivät välttämättä ole tietoisia kyseisestä alueesta. Alueen maisema ei avaudu saaren läpikulkevalla tiellä eivätkä Skärlandetissa työssäkäyvät ja vapaa-aikaansa muualla viettävät haastatellut henkilöt ole käyneet alueella, mikä selittää aina-

---

²⁸² Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoitteet 1-2. 11.6.2010.

kin osaksi sen puuttumista heidän kanssaan käydyistä keskusteluista.²⁸³ Alueen valintaa asukkaiden yhteisesti arvostamaksi kohteeksi voidaan selittää luonnon arvostamisen diskurssilla, alueen monimuotoisuudella ja ainutlaatuisuudella suhteessa saaren muuhun ympäristöön sekä siellä vietetyn ajan vapaa-ajan kontekstilla. Alueen arvostuksen perusteena oli erityisesti sen monimuotoisuus. Järvet, niitä ympäröivät kalliot, korkeuserot, eri puulajien muodostamat metsät, vanhat puut, runsas ja monipuolinen kasvillisuus ja eläimistö sekä alueen koettu puhtaus mainittiin keskusteluissa useasti²⁸⁴.

Kuva 7. Sundträsketin rantametsää.

*”Ne [järvet] ovat tosi kauniita. Ja siellä ei ole niinkun roskattu eikä tuhottu eikä mitään. Siellä on hyvin vaihteleva maasto. Siellä on siis korkeita kallioita, matalaa rantaa, siellä on metsää, ne on hienoja paikkoja. Et ne on minusta niinko kauniita.”*²⁸⁵

Masseyn mukaan yksi tilan ominaispiirteistä on ehto sekä erojen olemassaololle että erilaisuuden kohtaamiselle²⁸⁶. Monimuotoisuuden lisäksi Sommaröträsketin ja Sundträsketin järvien maiseman arvostus saattaa, Masseyn ajatuksia mukaillen, osaksi perustua sen erityisluonteisuuteen suhteessa alueen muihin paikkoihin. Saarella ei ole muita järviä ja alue on asukkaille tuttu vapaa-ajan harrastusten kuten marja- ja sieniretkien

²⁸³ Liite:Arvostetuimmat alueet.

²⁸⁴ Liite:Arvostetuimmat alueet.

²⁸⁵ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio A, nauhoite 1. 7.3.2010.

²⁸⁶ Massey 2008, 183.

sekä liikunnan ja retkeilyn kautta.²⁸⁷ Vapaa-ajan harrastukset vaikuttavat myös maisemakokemukseen. Useissa asuinympäristön tutkimuksissa vastaajat ovat arvostaneet erityisesti luonnonympäristön elvytyspotentiaalia eli sen yhteyteen liitettyä stressin vähenemistä ja sitä kautta virkistymisen kokemusta²⁸⁸. Alueen omaehtoinen kohtaaminen itselle mielekkään tekemisen yhteydessä tarjoaa mahdollisuuden arvostaa maisemaa tämän positiivisen kohtaamisen mahdollistajana.

Kuva 8. Sommaröträsketin ja Sundträsketin välinen metsäpolku.

*”Tietysti ne on tutumpia, missä tulee enemmän liikuttua, lenkkeilyä, esimerkiksi täällä [Sommaröträsketin ja Sundträsketin alue]. Tähän on aika mahtavaa maisemaa.”*²⁸⁹

Sommaröträsketin ja Sundträsketin kohdalla kyseessä on siis asukkaiden vapaa-ajan maisemaa, joka ei toistu vastaavanlaisena muualla saaren alueella ja jonka löytäminen edellyttää liikkumista tieverkoston ulkopuolella. Käynti alueella selittää kohteen suosiot. Järvien, kallioiden, sekametsien, kaatuneiden puiden ja useiden polkujen muodostama mosaiikkimainen kokonaisuus sisältää pienelläkin alueella runsaasti erilaisia mielenkiinnon kohteita. Rantametsät ovat riittävän leveitä, jottei kauempana toteutettava päätehakkuihin perustuva talousmetsien hoito tee niistä läpinäkyviä kulissimetsiä. Van-

²⁸⁷ Liite: Arvostetuimmat alueet.

²⁸⁸ Kyttä & Kahila 2006, 54 ja 153.

²⁸⁹ Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio C, nauhoite 1. 4.6.2010.

han metsän kontrasti matkalla nähtyihiin Skärlandetin rantoihin ja maatalousympäristöihin tekee siitä samalla erityisen paikan saaren sisällä.

Alue on samalla myös esimerkki erikseen määriteltävän ryhmän arvostamasta maisemasta. Massey mukaan sellaiset paikat, joita asuttaisi vain yksi ”yhteisö” – siis yhtenäinen sosiaalinen ryhmä - ovat olleet harvinaisia jo pitkään²⁹⁰. Hän tarkastelee paikkaa erityisenä toimintatilojen ja sosiaalisten suhteiden sekoituksena, joka syntyy ja elää ihmisten, ihmisryhmien ja tilojen vuorovaikutuksessa. Paikoissa on aina läsnä monenlaisia ryhmiä, joilla on erilaisia suhteita maailmaan.²⁹¹ Massey ajattelun kulmakivenä on siis ajatus tilasta, paikasta ja yhteiskunnasta relationaalisina ja toisiinsa kietoutuneina käsitteinä²⁹². Massey ajatuksia mukaillen voidaan todeta, että Skärlandetin asukkaat eivät muodosta yhtä yhtenäistä yhteisöä vaan ryhmiä, joiden väljästi määritellen yhtenäisiä intressejä tai arvostuksen kohteita voidaan tapauskohtaisesti tunnistaa. Sommaröträsketin ja Sundträsketin vapaa-ajanalue on esimerkki yhden saarella asuvan ryhmän harrastuksen kautta määrittyvästä maiseman arvostuksesta. Laajemmassa tutkimuksessa Skärlandetista voitaisiin todennäköisesti tunnistaa myös muiden harrastusryhmien arvostamia maisemakohteita, esimerkiksi metsästäjien keskuudessa arvostetut ja tutuiksi tulleet alueet sijaitsevat todennäköisesti ainakin osittain saaren eri alueilla.

5.4 Skärlandetin moniarvoinen maisema

Grevön ja Nabbenin maatalousmaisema sekä Sommaröträsketin ja Sundträsketin ympärillä olevat alueet ovat asukkaiden ja päätielle aukeavien näkymien osalta myös saarella työssäkäyvien arvokkaaksi kokemia kohteita. Valikoituneiden maisemien arvoperusta rakentuu haastatteluaineistossa usean eri tekijän kautta määrittyvälle kokonaisuudelle. Tutkimusaineiston perusteella luonnon ja perinteisen maaseudun arvostamisen diskurssit näkyvät hyvin yhteisesti arvostettujen alueiden perusteluissa. Asuinpaikan ja alueen arvotuksen diskurssit, maisemakuvan monimuotoisuus, erityisluonteisuus suhteessa saaren muihin alueisiin sekä alueiden kohtaamisen tavat ja mahdollisuudet vaikuttavat kaikki osaltaan merkittävästi siihen, mitkä maisemat tapauskohtaisesti nostetaan arvokkaiksi. Asukkaiden nimeämät alueet sekä vahvistivat asuinympäristön arvostettujen

²⁹⁰ Massey 2008, 28.

²⁹¹ Lehtonen, Rantanen & Valkonen 2008, 9., Massey 2008, 29-30.

²⁹² Massey 2008, 14-15, 29-30, 36, 57-58 ja 123.

ominaisuuksien oikeellisuutta että toivat niiden rinnalle erikseen mainittujen alueiden kohdalla maiseman moniarvoisen kohtaamisen edellytyksen.

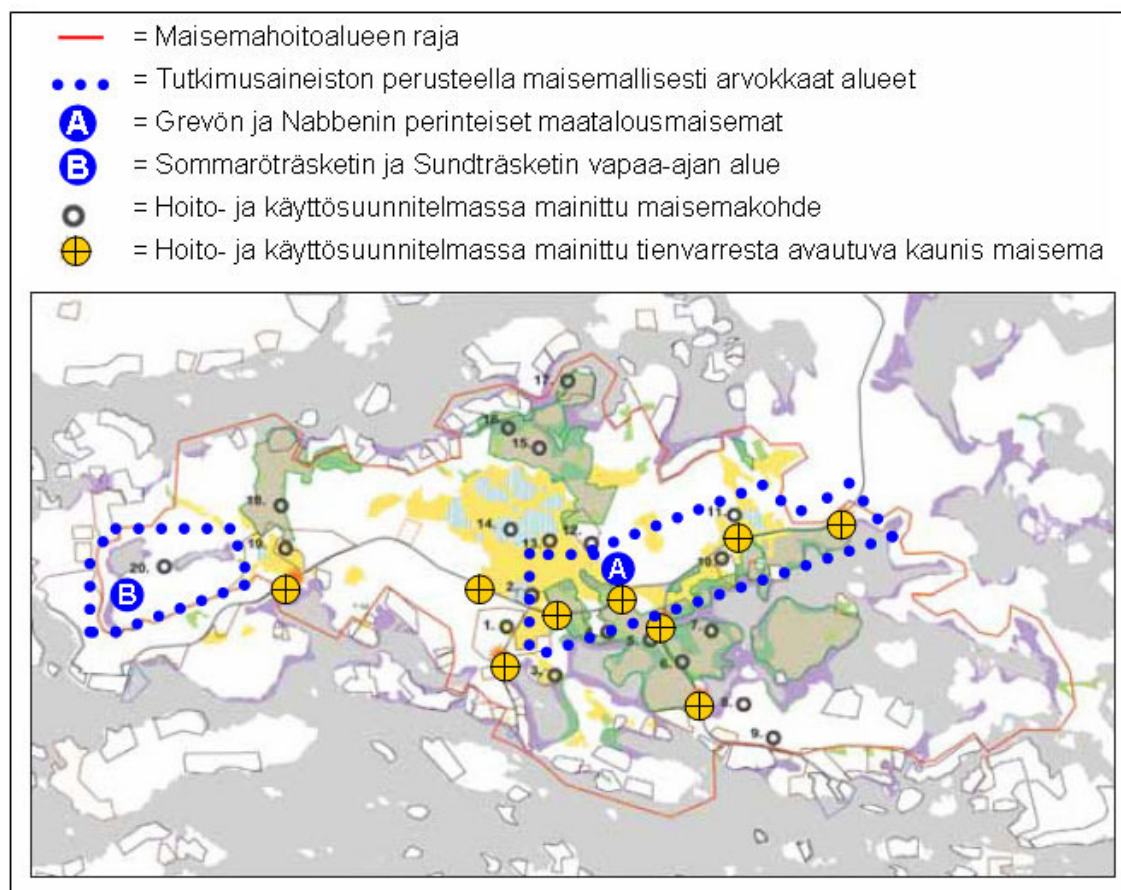
Asukkaiden esiin nostamien maisemallisesti arvokkaiden alueiden kohdalla monimuotoisuus oli selkeästi yksi yhteisesti arvostetun maiseman erityispiirre ja samalla valinnan edellytys. Valittuja alueita arvostavat kaikki, vaikka niiden arvostuksen perusteet vaihtelisivatkin henkilökohtaisesti. Monimuotoisissa kohteissa arvostettuja ominaisuuksia oli useita, esimerkkinä Grevön ja Nabbenin laiduneläinten, veden, maatalouskulttuurin, vanhojen puiden sekä vaihtelevan kasvillisuuden muodostama maisema. Jokainen näistä ominaisuuksista sisälsi myös useita erilaisia arvostamisen perusteita ja mahdollisuuksia. Skärlandetin kohdalla voidaan sanoa, että mitä useampia erilaisia arvostettuja ominaisuuksia maisemaan liitetään tai sen koetaan sisältävän, sitä todennäköisemmin se on yleisen arvostuksen kohteena. Vastaavasti kääntäen voidaan olettaa, että monimuotoisen maisema mahdollistaa sen, että siihen voidaan liittää useita erilaisia arvostuksen piirteitä. Tämä huomio löytyy myös vertailukirjallisuudesta. Niiden mukaan tärkeiksi koetuille paikoille on tunnusomaista merkitysten moninaisuus. Asuinympäristön tutkimuksissa on huomattu, että samaa paikkaa voidaan arvostaa monesta eri syystä, mikä on toisaalta myös tyypillistä yleisesti arvostetulle kohteelle.²⁹³ Maisemakohteiden moniarvoisuuden logiikka vaikuttaa yhdenmukaiselta myös maisemakuvastojen ominaispiirteiden kanssa. Arvostetut maisemakohteet, niitä edustavien kuvastojen kanssa, artikuloidut samanaikaisesti usealla eri tasolla, mikä mahdollistaa niihin kiinnittymisen monesta eri näkökulmasta. Erilaisten merkitysten rinnakkainen läsnäolo mahdollistaa yksittäisen kohteen arvostamisen monesta eri syystä, joka on luonteenomaista yleisen arvostuksen kohteena oleville maisemakohteille tai niiden esittämiselle.²⁹⁴

Skärlandetin yksittäisten paikkojen valinnoissa kiinnittyy huomio maiseman kohtaamisen välttämättömyyteen havaintokokemuksen ja arvostuksen mahdollistajana. Päätielle näkyvät maisemat ovat kaikkien alueella liikkuvien maisemia, kun taas etäällä tiestä olevat maisemat löydetään vapaa-ajan harrastusten kautta. Osa arvostetuista maisemista jää yksityisiksi jo niihin liittyvien kohtaamisten rajallisuuden vuoksi. Yksittäisen havaintopaikan maiseman nouseminen arvostettuun asemaan edellyttää tämän mukaan sekä maiseman yhteisesti arvostettuja tai jaettuja ominaispiirteitä että myös tapoja, joilla maiseman kohtaaminen mahdollistuu. Mikäli tätä havaintoa pidetään oikeana, voidaan

²⁹³ Korpela & Kyttä 1991, 137., Hentilä & Wiik 2003, 97; Kyttä 2004, 35.

²⁹⁴ Vertaa Häyrynen 2005, 62-63, 186-189.

ajatella, että Skärlandetin maiseman yksittäisen kohteen arvostukseen liittyy kohtaamisen vaade. Yksittäistä paikkaa laajempaa aluetta, kuten koko saarta, arvostetaan tässä yhteydessä vastaavasti sen sisältämien useiden yksityisesti ja yhteisesti arvostettujen ominaisuuksien sekä niitä konkretisoivien kohtaamisten ja paikkojen kanssa.

Kartta 3. Maisemanhoitoalueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa ²⁹⁵ sekä tässä tutkimuksessa tunnistetut maisemallisesti arvokkaat alueet. Copyright Ympäristöministeriö. Kirjallinen lupa Tapio Heikkilältä 19.10.2010.

Tutkimuksessa tunnistettuja arvokkaita maisemia voidaan verrata myös alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa nimettyihin maisemakohteisiin sekä tienvarren kauniisiin maisemiin (kartta 3). Yhdenmukaisuus alueen teiltä avautuvien maisemien kanssa on selkeä, joka osaltaan lisää molempien selvitysten validiteettia. Pääsääntöisesti tieverkoston ulkopuolelle sijaitsevien maisemakohteiden puuttumista tässä tutkimuksessa, lukuun ottamatta Sommaröträsketin ja Sundträsketin vapaa-ajan aluetta, selittää eniten selvitysten erilaiset lähtökohdat. Hoito- ja käyttösuunnitelma ja sen erikseen nimeämät maisemakohteet on kartoitettu asiantuntijatyön tuloksena, kun taas tässä tutkimuksessa kohde-

²⁹⁵ Tammissaaren kaupunki 2005, 35.

ryhmänä olivat alueen asukkaat, jotka nostivat esiin saarella asumisen kautta tutuksi tulleita kohteita. On myös huomattava, että asukkaiden asuinympäristön arvokkaaksi kokemat ominaisuudet ja niiden edustavimmat kohteet sijaitsevat pääosin maisemanhoitoalueella. Asukkaiden arvostuksen perusteet olivat myös yhdenmukaisia maisemanhoitoalueen virallisten arvojen kanssa. Alueen asukkaat arvostavat siis maisemanhoitoalueen tunnustettuja ominaisuuksia, mutta eivät ole tietoisia näiden alueiden virallisesta statuksesta. Maisemanhoitoalueen näkökulmasta tämä tarkoittaa sen arvojen ja kohteiden yleistä hyväksyntää asukkaiden keskuudessa. Tämä yhdenmukaisuus tarjoaa erinomaisen perustan myös maisemanhoitoalueen statuksen integroimiseksi osaksi alueen asukkaiden arvoperustaa. On todennäköistä, että asukkaiden suhde asuinympäristöönsä ja sen maisemaan osaltaan syvenisi ja rikastuisi, jos he olisivat nykyistä paremmin tietoisia omien ja institutionalisoidun maisemanhoitoalueen arvoperustan ja niitä edustavien kohteiden yhdenmukaisuuksista.

Yhteisesti arvostettujen ja erikseen nimettyjen paikkojen kohdalla huomio kiinnittyy myös varsinaisten ranta- tai merimaisemia sisältävien kohteiden puuttumiseen. Saaristolaisuuden diskurssista tuttu merellisyyden erimuotoinen arvostaminen ei konkretisoidu yhteisesti nimettyyn paikkaan saarella. Osaltaan tätä voidaan ymmärtää harrastusten, tieverkoston ja alueen laajuuden sekä erilaisten luontotyyppien kautta. Marjastus ja sienestys, liikunta sekä muu harrastustoiminta keskittyy saaren sisäosiin tai jakaantuu eri puolille saarta. Tieverkosto sijoittuu saaren sisäosiin ja sen mahdollistama rannan kohtaaminen rajoittuu lossin ja Sommarön rannan lisäksi kolmeen pieneen venepaikkaan sisältävään rantakohteeseen. Tieverkoston piirissä olevien rantakohteiden maisema on tyypillistä sisäsaariston maisemaa. Vesialueet ja havupuustoisien saariston muodostama maisemakuva on melko sokkeloinen ja sulkeinen, jos sitä vertaa ulkosaariston tai kapean saaristovyöhykkeen edustaman rannikon tarjoamaan tyypillisesti avoimeen merimaisemaan. Saarelta siis puuttuu helposti saavutettava, katsojille avoimen merimaiseman tarjoava paikka. Osaltaan lopputulokseen on voinut vaikuttaa myös tutkimuksen kohde-ryhmä. Vertailututkimuksissa on todettu, että laajojen alueiden, lähinnä merialueiden, pienempi osuus arvostetuista alueista vakinaisilla asukkailla liittyy siihen, että kesäasukkaat viettävät todennäköisemmin vapaa-aikaa meren rannalla tai merellä veneillen. Heillä on siis erilainen suhde maisemaan kuin vakinaisilla asukkailla, jotka asuvat alueella ympäri vuoden ²⁹⁶. Saaristolaisuuden diskurssista tuttu merellisyyden arvostaminen ei siis konkretisoidu Skärlandetin saarella yhteen yhteisesti arvostettuun paikkaan

---

²⁹⁶ Tyrväinen ym. 2005, 27.

vaan se liitetään alueeseen yleisesti ja sen konkreettiset kohtaamiset jakautuvat yksilötasolla eri puolille saarta.

Arvostetun maiseman määrittelyssä näkyi hyvin maisema-käsitteeseen liitetyt erilaiset paikan abstraktiotasot. Arvostusta voidaan siis tarkastella myös koko saaren ja sen lähiympäristön perspektiivistä, jolloin yksittäisten havaintopaikkojen sijaan arvostuksen perusta rakentuu alueen sijoittumiselle saaristoon ja sen kautta maantieteellisesti eri paikoissa toteutuville yksilöllisille kohtaamisille meren kanssa. Keskusteluissa tarkasteltavan paikan tai maiseman abstraktiotaso vaihtelee luontevasti tavalla, jossa välillä kyseessä on yksittäisestä havaintopaikasta määrittyvä maisema, jota seuraa maiseman arvostaminen saaren osa-alueen, koko saaren tai saariston laajuudessa.

6.0 Yhteenveto

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustamisprosessista, asukkaiden asuinympäristönsä maisema-arvostuksista ja heidän suhtautumisestaan maisemanhoitoalueeseen. Näiden perusteella voidaan arvioida myös sitä, miten hyvin Skärlandetissa on onnistuttu luomaan ympäristöministerin alueen avustilaisuudessa kuvaamaa uudenlaista ympäristö- ja luonnonsuojelupolitiikkaa.

Maisemakäsite osoittautui erittäin kiinnostavaksi tutkimuskohteeksi. Se on luonteva puhekielen termi, jonka johdannaisia kuten mielen-, kaupunki-, kulttuuri-, äänimaisemaa käytetään useissa eri yhteyksissä. Maisema tuntuu lähtökohtaisesti positiiviselta käsitteeltä ja sopii luontevasti tapauskohtaisesti määrittyvän havaintokokemuksen kontekstin tai kohteen ilmaisulle. Käsitteen problematiikka tulee esiin vasta maiseman tutkimisen yhteydessä. Haastattelujen yhteydessä maisema, paikka, alue, luonto ja ympäristö toimivat tapauskohtaisesti toistensa synonyymeinä. Maisemaa käytettiin usein etäältä arvioitavan, rajatun, visuaalisen ja tyypillisesti esteettisesti arvostetun havaintokokemuksen yhteydessä. Haastateltavien oli luontevaa puhua maisemasta myös niissä yhteyksissä, joissa tarkastelutasona oli koko Skärlandetin saari tai alueen saaristo. Käsitteen tarkempi ilmaisuvoima tuntuikin melko heikolta. Maisemakäsitteen merkitys ei ole aina yksiselitteinen ja vastaavasti maisemasta puhutaan usein myös muilla termeillä.

Maisemaa ja sen arvostusta kuvaavia diskursseja luodaan, käsitteellistetään ja uusinnetaan kullekin ajalle, paikalle, ryhmälle ja henkilölle ominaisista lähtökohdista. Maisemakäsitettä ja -suhdetta rakentavilla ja ylläpitävillä diskursseilla ei ole mitään pysyvää identiteettiä tai olemuksellista pysyvyyttä. Näille on tyypillistä elävä ja jatkuvasti muuttuva suhde rajauksen sisä- ja ulkopuolella oleviin alueisiin ja toimintoihin, jolloin mikä tahansa pysyvä tai kiinteä raja on lähtökohtaisesti ainakin osittain ristiriitainen maisemaa rakentavien ja ilmentävien diskurssien kanssa. Kontingentti maisemakäsite rakentuu useiden eri tasojen merkitysviittauksista, suhteesta muuhun ympäristöön, sosiaalisesta merkityksenantoprosessista sekä käsitteen rajoja ja sisältöä tuottavista rinnakkaisista prosesseista. Maisema ja maisemansuhde rakentuvat monimuotoisuudesta, jossa useat samanaikaisesti arvostetut ominaisuudet ovat suhteellisia ja tilannesidonnaisia. Samalla ne ovat jatkuvasti liikkeessä ja tietynlaisen uudelleen määrittelyn alaisia.

Tutkimuksen yhtenä lähtökohtana oli kiinnostus alueen asukkaiden maisemasuhteen mahdollisimman kokonaisvaltaiseen lähestymiseen. Tavoitteen toteutumisen mahdollisuus oli jo etukäteen tiedossa, mutta pidän lähtökohtaa edelleen hyvänä ratkaisuna. Kokonaisvaltainen lähtökohta oli henkilökohtaisesti mielekäs tapa lähestyä tutkimuskysymyksiä. Lisäksi se vastaa myös käsitystäni asukkaiden maisemasuhteen perustasta ja tukee hyvin aineistolähtöisen tutkimuksen periaatetta. Kokonaisvaltaisen lähtökohdan ansiosta aineistolähtöisessä analyysissä oltiin korostetun avoimia tekstistä esiin nouseville teemoille. Esimerkiksi liikkumismuotojen, -paikkojen ja -tarkoituksen merkitys arvokkaiksi koettujen maisemien yhtenä tärkeänä selittäjänä löytyi näiden tekijöiden kautta. Kokonaisvaltaisessa lähtökohdassa oli myös tutkimusta vaikeuttavia puolia. Tiukan rajauksen tai näkökulman puuttuminen vaikeutti haastattelukysymysten ja lähdekirjallisuuden valintaa sekä aineiston analyysiä.

Tutkimuskohteen laajuus ja erilaiset tietoteoreettiset sekä metodologiset mallit tarjosivat paljon erilaisia, hyvin perusteltuja lähtökohtia saman kohteen tutkimiseen. Jokainen menetelmään liittyvä valinta taas sulki pois suuren joukon mielenkiintoisia ja mahdollisesti merkittäviä näkökulmia. Tutkimukseen liittyy luonnollisesti useita epävarmuuskijöitä. Tutkija ja haastateltava ovat samojen kulttuuristen arvostusten ja sosiaalisten diskurssien ympäröimiä, jotka osaltaan voivat ohjata vastausten sisältöä tai niiden tulkintaa. Haastateltavien ilmaisussa voi olla tapauskohtaista variaatiota tai epätarkkuutta, mielipide voi puuttua ja joissain kohdissa voidaan haluta antaa toivottuja tai oletettuja vastauksia. Tutkija voi vastavuoroisesti ymmärtää vastauksia eri tavalla tai luottaa liiak-

si vakiintuneiden tulkintatapojen tarjoamiin päätelmiin. Epävarmuustekijöihin kuuluu myös havaintokokemusten vaikeasti määriteltävät rajat. Kartalla alueen määrittäminen on melko helppoa, mutta subjektiivinen kokemus on paljon moniulotteisempi. Tapauskohtaisesti ja yksilöllisesti määräytyvä havaintokokemus on vaikeasti rajattava ja selkeiden rajojen puuttumisen myötä syntyvä abstraktius tukee osaltaan kokemusten monimuotoisuutta, mikä samalla laajentaa kohteen käsitteellisiä rajoja ja sen merkitystä.

Mitkä tekijät vaikuttivat eniten siihen, että maisemanhoitoalue perustettiin nimenomaan Skärlandetiin? Osittain kyse on sattumasta, koska kriteerit täyttäviä alueita on eri puolilla Suomea ja näiden alueiden maanomistajien ja viranomaistahojen intressit ja valmiudet kyseisen statuksen saamiseksi oletusarvoisesti vaihtelevat merkittävästi. Skärlandet oli kuitenkin monella tavalla erinomainen kohde luonnonsuojelulain mukaisen maisemanhoitoalueen perustamiseksi. Alueen arvoperusta täyttää hyvin maisemanhoitoalueelta vaadittavat kriteerit. Skärlandetissa maa- ja karjataloutta harjoittavat yrittäjät ovat omalla toiminnallaan osoittaneet arvostuksensa perinteisiä toimintamalleja ja sen myötä syntyneitä luontoarvoja kohtaan. Alueen maanomistus on keskittynyt viiden maataloutta ja karjanhoitoa harjoittavan tilan omistukseen, mikä mahdollisti viranomaisten ja maanomistajien tiiviin, toimivan ja sitouttavan yhteistyön. Yhteistyöhön on sisältynyt muun muassa yksilöllisten maisemanhoitosuunnitelmien laatiminen. Maanomistajien ollessa alueen maa- ja karjatiloja, mahdollistui samalla arvojen säilyttämiseen liittyvien maatalouden erityistukien hakeminen tukemaan maisemanhoitoalueen hoitotoita ja alueen omistajien elinkeinotuloa. Maanviljelijöiden ja paikallisten viranomaisten välille rakennettu hyvä yhteistyö ja näin syntynyt luottamus näkyi maanomistajien positiivisena suhtautumisena hankkeelle ja olisi mahdollistanut jopa pinta-alaltaan laajemman maisemanhoitoalueen perustamisen.

Tammisaaren kaupunki ja erityisesti sen ympäristönsuojelutoimisto selkeästi halusivat statuksen alueelle. Tammisaaren kaupungin edustajien voidaan arvioida työskennelleen 10-15 vuotta alueen arvojen kartoittamisen ja säilyttämisen puolesta. Myös ympäristöministeriö piti tärkeänä saada Suomeen maisemanhoitoalueen statuksen omaavia alueita ja tuki osaltaan hanketta merkittävästi. Lisäksi alueen perustamisprosessin ohjausryhmällä ja keskeisillä sidosryhmillä, kuten eri ministeriöillä oli kyky löytää lähtökohdistaan erilaisista toiveista yhteinen näkemys perustamispäätökseen liitetystä suosituksesta ja alueen rajauksesta. Toteutunutta rajausta voidaan pitää rationaalisena kompromissina, joka rakentuu Skärlandetin maa- ja karjatalouden ydinalueiden ympärille. Mikäli loppu-

tulos olisi voinut olla usean erillisen alueen muodostama kokonaisuus, olisi samoilla kulttuurimaiseman arvoilla voitu ottaa mukaan kohteita myös Gullön ja Näsebyn alueilta. Luonnonsuojelulain maisemanhoitoaluetta koskevien säädösten vähäiset vaikutukset oikeusvaikutteisen yleiskaavan alueella helpottivat todennäköisesti maisemanhoitoalueen perustamista ja toisaalta vähensivät sen juridista merkitystä. Skärlandetin maisemanhoitoaluetta voidaankin pitää korostetusti neuvoteltuna ja sopimuksenvaraisena alueena.

Tutkimuksen toisessa osassa korostui maiseman kokemuksellisuuden arviointi asukkaiden näkökulmasta tarkasteltuna. Aineistolähtöisessä analyysissä alueen asukkaiden suhdetta Skärlandetin maisemiin tarkasteltiin arvostettujen ominaisuuksien ja maiseman kohtaamisten kautta. Asuinympäristön arvostetut ominaisuudet selittävät hyvin maisemallisesti arvokkaiden alueiden valintaa ja maisemakohtaamisen taustalla olevat liikumisen tarkoitukset, tavat ja paikat selittävät osaltaan alueita, joilla arvostettuja ominaisuuksia kohdattiin. Asukkaiden arvostukset olivat myös yhdenmukaisia asiantuntijoiden kokoaman alueen hoito- ja käyttösuunnitelman sisältämien esteettisesti arvokkaiden kohteiden, sekä vertailututkimuksissa kuvattujen yleisten asuinympäristön arvostuksen kanssa, mikä osaltaan luo edellytyksiä tulosten uskottavalle tulkinnalle.

Mitä ominaisuuksia saaren asukkaat asuinympäristössään eniten arvostavat ja mitkä alueen maisemakohteista ovat heidän näkökulmastaan erityisen arvokkaita? Skärlandetin asukkaat tarkastelevat, rakentavat ja muokkaavat omaa ja asuinympäristönsä identiteettiä luonnon arvostamisen, saaristolaisuuden sekä dualistisen kaupunkisuhteen diskursseilla, missä sosiaalisen kulttuurin hyvin tuntemat asuinympäristöjen keskinäissuhteet muodostavat diskurssien keskeisen ja yleisesti tunnistettavan rakenteen. Luonnon arvostamisen diskurssissa luonto tai sen tunnusomainen elementti esiintyy abstraktina yhteisen arvostuksen metaforana. Arvostettuihin ominaisuuksiin viitataan yleisellä tasolla kuten hiljaisuus, puhtaus, vihreys, vanhat puut ja luonnollisuus. Luonnon arvostamisen diskurssissa sitä edustavat kohteet esiintyvät pääsääntöisesti kaupunkiympäristön ulkopuolella. Diskurssille on tyypillistä pelkästään positiivinen arvovaraus sekä oletus siitä, että kuuliija ymmärtää ja jakaa saman arvostuksen.

Dualistisen kaupunkisuhteen diskurssissa suhde urbaaniin ympäristöön voidaan tulkita olevan hyväksyttyä ja haluttua etäisyyttä talousalueen keskukseen, mikä mahdollistaa työssäkäynnin pääkaupunkiseudulla, sen tarjoamien palveluiden ja tapahtumien hyö-

dyntämisen sekä sukulaisuus- ja ystävyys-suhteiden hoitamisen ilman kaupunkiasumisen koettuja haittoja. Kaupunkiasumisen negatiivisina ominaispiirteinä mainittiin ahtaus, ruuhkat, saasteet, lähiöt, betonirakentaminen ja erilainen yhteisöllisyys. Haastatteluaineistossa kaupunkiympäristöä kuvattiin usein toiseuden näkökulmasta, suhteessa omaan asuinympäristöön, maaseudulla tai saaristossa asumiseen.

Skärlandetin alueelliset erityispiirteet näkyvät osaltaan myös saaristolaisuuden diskursseissa, jossa luonnonläheisyydellä viitattiin useimmiten meren läheisyyteen. Merellisyys eri termein kuvattuna on asumispaikan kriteeri, harrastusten ja vapaa-ajan kohde, positiivisen ja negatiivisen kehityksen indikaattori, tarinankerronnan ja historiatiedon konteksti sekä vuodenaikojen tai vuosien ilmentäjä. Meren rannassa sijaitsevat myös alueen palvelut. Mereen, saaristoon ja rantaan sisältyy sekä henkilökohtainen että yleiseksi koettu arvostus. Keskusteluissa tätä alueen saaristolaisuuden diskurssia mitataan, todennetaan, välitetään ja uusinnetaan halukkuudella asua ja viettää aikaa alueella sekä näistä johdetuilla aiheilla kuten vapaa-ajan tonttien kysynnällä ja niiden rahallisella arvolla. Saaristolaisuuden diskurssista tuttu merellisyyden arvostaminen ei kuitenkaan konkretisoidu Skärlandetin saarella yhteen yhteisesti arvostettuun paikkaan vaan se liitetään alueeseen yleisesti ja sen konkreettiset kohtaamiset jakautuvat yksilötasolla eri puolille saarta.

Alueen maiseman tunnusomaisiksi ja edustavimmiksi yhteisen arvostuksen paikoiksi nousevat Grevön ja Nabbenin perinteisen ja monimuotoisen maatalouden muovaamat maisemat meren äärellä sekä Sommaröträsketin ja Sundträsketin järvien ja niitä ympäröivien kallioiden ja metsien alueet. Grevön ja Nabbenin alueiden arvostuksen perustana ovat perinteinen maalaismaisema, lehmien ja hevosten näkyvä rooli maisemakuvassa, laitumet, vanhat puut ja monessa kohdassa veden näkyvä rooli osana maisemakuvaa. Luonteenomaista näille maisemille on myös pienipiirteisyys ja vaihtelevuus. Laitumet, pellot, rantalehdot, havu- ja lehtimetsät muodostavat mosaiikkimaisen maiseman, jossa eri luontotyytit rajautuvat monesti toisiinsa epäsäännöllisten, ei-geometristen muotojen mukaisesti. Grevön ja Nabbenin alueiden perusteluissa luonnon arvostamisen ja dualistisen kaupunkisuhteen diskurssit konkretisoituivat ja yhdistyivät perinteisen maaseudun arvostamisen diskurssiksi. Maatalousmaisemaa arvostettiin yleisesti siihen usein liitettyjen ominaisuuksien kautta. Puhtaus, luonnollisuus, kiireettömyys ja historiallinen jatkumo liitettiin maatalouden piirissä oleviin alueisiin usein tavoilla, jotka samalla viittasivat vastakohtaisuudesta teollistumisen ja kaupunkiympäristön asumisen koetuille hait-

tapuolille. Maa- ja karjatalouden muokkaamaa aluetta pidettiin ennen kaikkea elävänä maisemana. Monimuotoinen maisema elää vuodenaikojen ja erilaisten elinkeinojen myötä tarjoten ohikulkijoille alati vaihtuvia havaintokokemuksia. Grevön ja Nabbenin alueiden yhteinen nimittäjä ja samalla muista erottava tekijä on myös kaikkien edellisten ominaisuuksien summa eli useiden erilaisten yksittäisten arvostettujen ominaisuuksien keskittyminen näille alueille. Grevön ja Nabbenin alueet ikään kuin kokoavat ja tiivistävät Skärlandetin alueelle tyypillisen maatalouden ja meren keskinäisen suhteen yhdessä paikassa havaittavaksi visuaaliseksi ja historiallisen jatkuvuuden sisältäväksi kerrostuneeksi maisemaksi.

Sommaröträsketin ja Sundträsketin järvien muodostama alue on selkeästi alueen asukkaiden arvostamaa vapaa-ajan maisemaa. Kyseessä on tiettyjen harrastajaryhmien eli sienestäjien, marjastajien ja ulkoilijoiden arvostama alue. Alueen maisema ei avaudu saaren päätielle eli paikan löytäminen tai sen arvostaminen edellyttää liikkumista tieverkoston, pihapiirien ja palvelujen ulkopuolella. Alueen valintaa asukkaiden yhteisesti arvostamaksi kohteeksi voidaan selittää luonnon arvostamisen diskurssilla, alueen monimuotoisuudella ja ainutlaatuisuudella suhteessa saaren muuhun ympäristöön sekä siellä vietetyn vapaa-ajan kontekstilla.

Tutkimusaineiston perusteella maisemallisesti arvokkaat alueet ovat luonnon ja perinteisen maaseudun arvostamista korostavien diskurssien esimerkillisiä edustajia. Niissä yhdistyy maisemakuvan monimuotoisuus ja erityisluonteisuus suhteessa saaren muuhun maisemaan, useiden erilaisten arvostettujen ominaisuuksien keskittyminen ja ominaisuuksiin liitetyt positiiviset symboliset merkitykset. Asukkaiden esiin nostamien maisemallisesti arvokkaiden alueiden kohdalla monimuotoisuus oli selkeästi yksi yhteisesti arvostetun maiseman erityispiirre ja samalla valinnan edellytys. Monimuotoisissa kohteissa arvostettuja ominaisuuksia oli useita, ja jokainen näistä ominaisuuksista sisälsi myös useita erilaisia arvostamisen perusteita ja mahdollisuuksia.

Tämän tutkimuksen mukaan yksittäisen maisemakohteen nouseminen arvostettuun asemaan edellyttää sekä maiseman yhteisesti arvostettavia tai jaettavia ominaispiirteitä että myös tapoja, joilla maiseman kohtaaminen mahdollistuu. Valintojen taustalla näkyivät myös alueiden kohtaamiseen vaikuttava paikkojen keskinäissuhteiden muodostama liikkumisen verkosto, suosituimmat vapaa-ajan harrastukset ja sosiaalisissa kanssakäymisissä uusinnettavat maisemakohtaamista syventävät kertomukset ja tiedot. Päätielle nä-

kyvät maisemat ovat kaikkien alueella liikkuvien jaettavissa ja etäällä tiestä olevat maisemat löydetään esimerkiksi harrastusten kautta. Asukkaille alue ja maisema tulevat tutuksi liikkumisen, erimuotoisen tekemisen, sosiaalisen yhteisön sekä alueeseen liittyvän tiedon ja kertomusten kautta.

Asukkaat arvostavat maisemanhoitoalueella sijaitsevia maisemakohteita, mutta eivät ole tietoisia varsinaisen maisemanhoitoalueen olemassaolosta. Statuksen tuntemattomuus paikallisten keskuudessa tarkoittaa samalla sitä, että alueen asukkaat eivät liitä tätä tunnustettua arvostusta osaksi saaren ja asuinympäristönsä identiteettiä. Voidaan olettaa, että Skärlandetin maisemanhoitoalueen virallisen statuksen ja sen perusteena olevien maisema-arvojen ja arvostuksen nykyistä parempi tunteminen alueen asukkaiden piirissä olisi asia, joka osaltaan lisäisi oman asuin- ja harrastusympäristön arvostusta. Tietoisuus statusalueen olemassaolosta kiinnittää huomiota maisemaan, oikeuttaa arvostamaan sitä, liittyy siihen yleisen arvostuksen piirteen ja tarjoaa yhden argumentin arvostuksen perusteleamiseen. Asukkaiden ja maisemanhoitoalueen virallisten arvojen yhdenmukaisuus tarjoaa erinomaisen perustan maisemanhoitoalueen statuksen integroimiseksi osaksi alueen asukkaiden arvoperustaa.

Miten hyvin Skärlandetissa on onnistuttu luomaan ympäristöministerin alueen avaustilaisuudessa kuvaamaa uudenlaista ympäristö- ja luonnonsuojelupolitiikkaa? Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustamisprosessi on oppikirjamainen esimerkki vuorovaikutuksellisen toimintamallin toteutuksesta viranomaisten ja maanomistajien välillä. Yhteistyön rakentamisen konkreettisena välineenä toimi alueelle jo suunnitteluvaiheessa laadittu hoito- ja käyttösuunnitelma. Alueen hoitotoimenpiteisiin on mahdollista saada erilaisia taloudellisia tukia. Taloudelliset ohjaukset ovat samalla yksi askel sekä varautumisessa että siirtymisessä siihen tulevaisuuden suuntaan, jossa maatalouden ympäristötuet sidotaan nykyistä vahvemmin myös kulttuuri- ja ympäristöarvojen suojeleminen sekä luonnonmukaisen tuotannon tukemiseen. Suojelualueen oikeusvaikutukset maankäyttöön pystyttiin tunnistamaan ja kommunikoimaan eri toimijoiden kesken jo suunnitteluvaiheen aikana. Alueen symbolista statusta korostavat luonnonsuojelulain maisemanhoitoaluetta koskevien säädösten vähäiset oikeusvaikutukset, joiden perusteella voidaan Skärlandetissa antaa vain voimassa olevaa yleiskaavaa täydentäviä suosituksia. Osaltaan tämä todennäköisesti helpotti maisemanhoitoalueen perustamista, mutta sen seurauksena maisemanhoitoalueen oikeudellinen status on melko heikko, mikä samalla korostaa päätöksen ja alueen statuksen sopimuksenvaraista merkitystä. Kyseessä

on viranomaisten ja maanomistajien yhteistyönä toteutettu uudenlainen ympäristöpolitiikan ja toimintatavan malli, jossa määräysten ja lakisääteisen ohjauksen sijaan fokus on maanomistajien laajaa hyväksyntää hakevassa menettelytavassa, yhteisesti jaetussa arvoperustassa ja tahtotilassa näiden arvojen säilyttämiseksi. Skärlandetin maisemanhoitoalueen perustamisprosessi oli esimerkki modernista, osallistumiseen ja yhteiseen tavoitteeseen pyrkivän suojeluprosessin toteutuksesta. Kyseessä on myös selkeästi neuvoteltu alue, joka toteutui usean eri toimijan aktiivisen ja kompromisseja edellyttäneen yhteistyön tuloksena.

Maisemanhoitoalue on konstruoitu idea, joka on syntynyt, ja jota ylläpidetään sosiaalisen ympäristön muodostamassa matriisissa. Skärlandetin maisemanhoitoalue rakentuu ainakin alueellisen ja valtakunnallisen ympäristöhallinnon, maisema-aluetyöryhmän, lainsäädännön, perustamisprosessin ohjausryhmän, ympäristöjärjestöjen, median, maataloustukien, maanomistajien ja markkinointitoimenpiteiden muodostamassa matriisissa. Vuorovaikutteinen maisemanhoitoalueen idea voi muuttua yleisten arvostusten mukaan. Se voi myös muuttaa statuksesta tietoisien ihmisten suhtautumista alueeseen ja heidän suhtautumisensa voi vastavuoroisesti muuttaa itse idean sisältöä ja merkitystä.

Skärlandetin maisemanhoitoalueen kohdalla sosiaalinen merkityksenantoprosessi, jossa yleiset, alueelliset ja maanomistajien edut ja tavoitteet pyritään esittämään ja asemoimaan yhteisiksi, oli ja on jatkossakin keskeisessä osassa arvojen ja niiden säilymiseen tähtäävien toimien toteuttamisessa ja legitimoinnissa. Hoitoa vaativien kulttuurimaisemien arvojen säilymisen edellytyksenä on maanomistajien sitoutuminen suunniteltujen toimenpiteiden toteuttamiseen. Sitoutumista voidaan valtakunnallisella ja alueellisella tasolla tukea osoittamalla työlle hyväksyntää ja arvostusta sekä toimeentuloa tukevia toimenpiteitä. Sosiaalisen merkityksenantoprosessin näkökulmasta tulisikin jatkossa kiinnittää erityistä huomiota statusalueen tunnetuksi tekemiseen saaren muille asukkaille, mökkiläisille ja turisteille. Yleinen tietoisuuden kasvu vahvistaisi samalla alueen arvoperustaa ja arvojen säilymiseen tähtäävien toimenpiteiden toteutumista.

Sosiaalisen merkityksenantoprosessin rakentamalle maisemanhoitoalueelle sopii hyvin ympäristö- ja luonnonsuojelupolitiikka, joka huomioi maaseudun kulttuurimaisemat ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntyneinä aluekokonaisuuksina ja jossa alueen arvojen säilyminen perustuu perinteisen maatalouden ja karjatalouden prosessiluontoihin, eri toimijoiden ja luonnonolosuhteiden jatkuvaan vuorovaikutukseen alueella.

Alueen vuosisatojen aikana muodostuneiden arvojen prosessiluontoisen syntyhistorian tunnistaminen ja niiden jatkuvuuden tukeminen tekee maisemanhoitoalueesta modernin suojelukonseptin ja elävän mallin arvokkaaksi koettujen alueiden säilyttämiseksi. Samalla se toimii vastakohtana mahdolliselle museoimisen kritiikille. Prosessiluonteisuuden tunnistamiseen on sisäänrakennettu myös muutoksen mahdollisuus ja tulevaisuudessa Skärlandetin maisemanhoitoalue tulee muuttumaan. Luonnon omien muutosprosessien kuten maankohoamisen tai sukkession lisäksi maatilojen sukupolvenvaihdokset, erilaiset maankäytön intressit ja niiden toteutustavat, taloudellisen tilanteen vaihtelut, maatalouden tukipolitiikka, muuttuvat arvostukset sekä monet muut tekijät muuttavat ja luovat muutospaineita maisemanhoitoalueelle. Lakisääteisten ohjauskeinojen vähäinen määrä voi tarkoittaa myös muutosten ohjausmekanismien heikkoutta. Toisaalta myös käsityksemme maisemanhoitoalueen arvoista voi muuttua. Alueen tuleva kehitys näyttää, miten vahvasti muutoksia pystytään ohjaamaan sosiaalisen merkityksenannon, luonnonsuojelulain sekä hoito- ja käyttösuunnitelman avulla tavalla, joka huomioi ja säilyttää maisemanhoitoalueen nykyisen tai tulevan arvoperustan.

Skärlandetin maisemanhoitoalue on esimerkki modernista, viranomaistahon ja maanomistajien erilaisia arvonäkökulmia huomioivasta, osallistavasta ja vuorovaikutteisesta viitekehyksestä, jolla voidaan toteuttaa maaseudun kulttuuriympäristöön liittyvien arvojen suojelua. Näitä kokemuksia ja käytäntöjä tulisikin vahvistaa ja jakaa tavalla, joka samalla keventäisi suojelualueiden perustamisprosessiin liitettyä historiallista painolastia eri osapuolten vastakkainasettelusta kohti yhteisten tavoitteiden rakentamista. Toivottavasti tämä tutkimus voi osaltaan olla yksi askel siinä kehityksessä, ja tarjota näkökulmia sekä vaikuttaa kannustavasti suunnitelmiin perustaa uusia neuvoteltuja, asuttuja ja arvostettuja maisemanhoitoalueita.

TUTKIMUSAINEISTO

Kahdeksan asukkaan haastatteluaineisto. Haastattelija Matti Riihimäki, nauhat ja litte-roitu aineisto tekijän hallussa.

Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio A, nauhoite 1. 7.3.2010.

Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio A, nauhoitteet 2-3. 18.6.2010.

Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio B, nauhoite 1. 8.5.2010.

Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio C, nauhoite 1. 4.6.2010.

Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoitteet 1-2. 11.6.2010.

Asukkaiden suhde maisemanhoitoalueeseen. Anonyymi haastattelu. Kansio D, nauhoite 4. 22.5.2010.

Muut haastattelut:

Heikkilä, Tapio, Ympäristöneuvos, Ympäristöministeriö. *Skärlandet in maisema-alueen perustamisvaiheita koskeva asiantuntijahaastattelu 20.11.2009* (Haastattelija Matti Riihimäki, muistiinpanot tekijän hallussa)

Vuorinen Esko, luontokartoittaja, Skärlandet in maisemanhoitosuunnitelman ohjausryhmän jäsen. *Skärlandet in maisema-alueen perustamisvaiheita koskeva asiantuntijahaastattelu 17.11.2009* (Haastattelija Matti Riihimäki, muistiinpanot tekijän hallussa).

Vuorinen, Esko: *Skärlandet in maisema-alue*. Haastattelua täydentävä sähköpostiviesti Matti Riihimäelle 14.5.2011.

Sanomalehdet

Etelä-Uusimaa: *Askel kohti uudenlaista ympäristö- ja luonnonsuojelupolitiikkaa. Suomen ensimmäinen valtakunnallinen maisemanhoitoalue Tammisaareen*. Etelä-Uusimaa 28.6.2007.

Ilpala-Klemm, Merja: *Skärlandet on maisemien aatelialue*. Turun Sanomat 27.6.2007

Koljonen, Katja: *Tammisaareen perustettiin koko kansan maisema-alue*. Maaseudun tulevaisuus 27.7.2007.

Maaseudun tulevaisuus: *Saaristossa hoidetaan koko kansan maisemaa*. 27.7.2007.

Nöjd, Kristoffer: *För den unika miljön och ett fortsatt lantbruk I skärgården. Ministerbesök på Skåldö*. Västra Nyland: 27.6.2007.

Ojakangas, Mika: *Foucaultin analyysi puree yhä*. Helsingin Sanomat 12.1.2011.

Puttonen, Silja: *Vanhat niityt säilyvät Tammisaarella*. Helsingin Sanomat 27.6.2007.

Ranninen, Tua: *Deras kor ser till att marken blir unikt område*. Hufudstadbladet 27.6.2007.

Suomenmaa: *Skärlandetista tulee maisema-alue*. 27.6.2007.

Västra Nyland: *Skåldö först i landet*. 27.6.2007.

Muu lähdeaineisto

Arkkitehtitoimisto Mars 2002: *Tammisaari – Gullö-Skärlandet maisemanhoitosuunnitelma ja maisema-alueen perustaminen*. Kokousmuistio 4.10.2002.

Arkkitehtitoimisto Mars 2003a: *Tammisaari – Skärlandet maisemanhoitosuunnitelma ja maisema-alueen perustaminen*. Kokousmuistio 20.2.2003.

Arkkitehtitoimisto Mars 2003b: *Muistio asukastilaisuudesta. Tammisaari Skärlandet Maisemanhoitosuunnitelma ja maisema-alueen perustaminen*. Kokouksen ajankohta ja –paikka 10.3.2003 Tammisaaren kaupunki, raatihuone.

Ekenäs stad 1999: *Rådplänning och informationstillfälle om landskapområdet Skärlandet i Ekenäs*. Stadshuset 3.12.1999.

Ekenäs stad 2006: *Ansökan om inrättande av Skärlandets landskapsvårdsområde*. 30.5.2006.

Heikkilä, Tapio: *Skärlandet in maisemanhoitoalueesta ensimmäinen valtakunnallinen maisema-alue*. Lehdistötiedote 26.6.2007. Löytyy myös internetistä osoitteesta <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=239092&lan=fi&clan=fi>

Maa- ja metsätalousministeriö 2006: *Maa- ja metsätalousministeriön lausunto hakemuksesta Skärlandet in maisema-alueen perustamiseksi*. Dnro 2979/439/206. 11.8.2006.

Metsähallitus: *Lausunto hakemuksesta Skärlandet in maisema-alueen perustamiseksi*. 14.8.2006.

Miljöministeriets beslut: *Inrättande av ett landskapsvårdsområde av riksintresse i enlighet med naturvårdslagen för Skärlandet i Ekenäs (nr 3/500/2007)*.

Natur och Miljö: *Inbegärt utlåtande om ansökan om inrättande av landskapvårdsområdet Skärlandet*. 15.8.2006.

Ratamäki 2009b.

Ratamäki, Outi: *Suojelukeskustelun problematiikkaa...* Sähköpostiviesti Matti Riihimäelle 11.9.2009.

Rinkineva-Kantola, Leena: *VS: Söderfjärden in maisema-alue*. Sähköpostiviesti Matti Riihimäelle 22.9.2009.

Salmi, Niina: *Lehdistöanalyysi: Skärlandet in maisemanhoitoalue*. Kesäkuu 2007. Vies-tintäyksikkö Ympäristöministeriö.

Suomen luonnonsuojeluliitto: *Lausunto Skärlandet in maisema-alueen perustamisesta*. 19.8.2006.

Suomen maisema-arkkitehtien liitto MARK 2006: *Lausunto hakemuksesta Skärlandet in maisema-alueen perustamiseksi* 28.7.2006.

Suomen ympäristökeskus: *Lausunto hakemuksesta Skärlandetin maisema-alueen perustamiseksi Tammisaaren 14.8.2006.*

Tammisaaren kaupunki 1999b: *Skärlandet –Gullön maisemanhoito-ohjelma.* Tammisaaren kaupungin ympäristösuojelusihteeri Gustav Munsterhjelman kirje Ympäristöministeriön ylitarkastaja Tapio Heikkilälle 28.4.1999.

Tammisaaren kaupunki 2002: *Skärlandet –Gullön maisemanhoitoalue. Avutushakemus /maisemanhoitohanke.* 11.4.2002.

Tammisaaren kaupunki 2003: *Kutsu viranomaiskokoukseen 13.11.2003. Skärlandet. Luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustaminen ja hoitosuunnitelma.* Tammisaaren kaupungin kutsu kokouksen osallistujille 27.10.2003.

Uudenmaan ympäristökeskus 2006. *Lausunto maisema-alueen perustamisesta Skärlandetiin.* 14.8.2006.

Ympäristöministeriö 2002: *Tammisaari Gullö-Skärlandet maisemanhoitosuunnitelma ja maisema-alueen perustaminen.* Muistio 4.10.2002.

Ympäristöministeriö 2006: Lausuntopyyntö hakemuksesta Skärlandetin maisema-alueen perustamiseksi. YM3/576/2006. Ympäristöministeriö 26.6.2006.

Ympäristöministeriö 2007a: *Ympäristöministeri Paula Lehtomäki Skärlandetin maisema-alueen perustamistilaisuudessa Tammisaarella.* [WWW] Valtion ympäristöhallinto. Päivitetty 26.6.2007. Viitattu 28.12.2009.

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=239375&lan=FI>

Ympäristöministeriö 2007b: Ympäristöministeriön päätös. Luonnonsuojelulain mukaisen valtakunnallisesti merkittävän maisema-alueen perustaminen Tammisaaren Skärlandetiin 26.6.2007.

Ympäristöministeriö 2007c: *Tammisaaren Skärlandetin maisemanhoitoalueesta annettujen lausuntojen yhteenvedo 2.4.2007.* Tapio Heikkilän kirje Tammisaaren kaupungin ympäristötoimistolle 2.4.2007.

Ympäristöministeriö 2009a: *Skärlandetin maisemanhoitoalueesta ensimmäinen valtakunnallinen maisema-alue*. [WWW] Valtioneuvosto. Päivitetty 26.6.2007 10.06. Viitattu 28.12.2009.

<http://www.valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=199214>

LÄHDELUETTELO

Aittola, Tapio & Raiskila Vesa: Jälkisanat. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Berger, Peter & Luckmann Thomas. Gaudeamus, Helsinki, 2009.

Alasuutari, Pertti: *Laadullinen tutkimus*. Osuuskunta Vastapaino, Tampere, 2007.

Arjas, Inari: Fluksuksesta luksukseen – ei maisemallisista esteettisistä arvoista luonnonympäristöissä. *Ympäristöestetiikan polkuja*. Toim. Von Bonsdorff, P. International Institute of Applied Aesthetics Series Vol. 2. Gummerus, Jyväskylä, 1996.

Berger, Peter & Luckmann Thomas: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. 5. painos (alkuperäinen teos on julkaistu vuonna 1966). Gaudeamus, Helsinki, 2009.

Borg, Pekka: *Monimuotoisuuden aika. Luonnonnähtävyyksistä Naturaan*. Suomen ympäristösuunnittelu Oy. Karisto, Hämeenlinna, 2008.

Clark, John., Darlington, John ja Fairglough Graham (toim.): *Polkuja eurooppalaiseen maisemaan*. PCL, 2003.

Dewey, John: *Pyrkimys varmuuteen*. Gaudeamus, Helsinki, 1999. Viittaus Lappalaisen (2007) mukaan.

Eriksson, Päivi & Koistinen Katri: *Monenlainen tapaustutkimus*. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 4:2005. Kuluttajatutkimuskeskus. Savion Kirjapaino Oy, Kerava 2005. Julkaisu löytyy myös verkosta osoitteesta:

http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/files/4957/2005_04_verkkojulkaisu_tapaustutkimus.pdf

Eräsaari, Risto: Konteksti. *Tapaustutkimuksen taito*. 149-170s. Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy, Helsinki, 2007.

Finlex: *Luonnonsuojelulaki*. [WWW] Luotu 20.12.1996/1096. Päivitetty 5.2.1999. Viitattu 28.12.2009.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961096?search\[type\]=pika&search\[pika\]=luonnonsuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961096?search[type]=pika&search[pika]=luonnonsuojelulaki)

Finlex: *Eurooppalainen maisemayleissopimus*. [WWW] Luotu 2006. Viitattu 19.1.2010. http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060014/20060014_2/

Gatens, Moira. & Llyod, Genevieve. *Collective Imaginings: Spinoza, Past and Present*. Routledge, London 1999. Viitaus Massey'n 2008 mukaan.

Granö, Päivi: Saaren taju. *Tuntematon saaristo. Selkämeren saariston eletty maisema*. Toim. Häyrynen, M., Luotonen, E., Mustalampi, E. & Bruk, E. Otava. Keuruu 2006.

Haapala, Arto: Johdanto. *Ympäristö, arkkitehtuuri ja estetiikka*. Toim. Haapala, A., Honkanen, M. & Rantala, V.. Yliopistopaino, Helsinki, 1995.

Haarni, Tuukka., Karvinen, Marko, Koskela, Hille & Tani, Sirpa (toim.): *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino. Tampere 1997.

Hacking, Ian: *Mitä sosiaalinen konstruktio on?* Vastapaino Tampere 2009.

Haila, Yrjö: Analogiamallit ja dynaaminen yleistettävyyden taito. *Tapaustutkimuksen taito*. Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy, Helsinki, 2007.

Hall 1992a

Hall, Stuart: Valkoisuus heidän silmissään. Teoksessa *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Toim. Koivisto, J. Vastapaino. Tampere, 1992.

Hall 1992b

Hall, Stuart: Postmodernismista ja artikulaatiosta. Teoksessa *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Toim. Koivisto, J. Vastapaino. Tampere, 1992.

Hallikainen, Ville: Näkökohtia erämaan käsitteestä ja erämaakokemuksesta. *Erämaa – yhteisomaisuusresurssin biologinen ja yhteiskunnallinen merkitys*. Toim. Jokimäki, J., Sipola, A-L. ja Junttila, P., Lapin yliopisto, Arktinen keskus, Rovaniemi, 1994.

Hamel, Jacques., Dufor, Stephane. & Fortin, Dominic: *Case Study Methods*. Sage, Thousand Oaks, CA, 1993.

Hammersley Martyn & Foster Peter: Introduction. *Case study method. Key issues, key texts*. Toim. Roger Gomm, Martyn Hammersley & Peter Foster. Sage, London 2000.

Hankonen, Ilona: *Luontoa polulla – luontopolku luonnon esittämisen tapana*. Maisemantutkimuksen Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto. Painamaton 2007.

Heikkilä Tapio: *Suomalainen kulttuurimaisema*. Tammi, Helsinki 2000.

Heikkilä 2007a

Heikkilä, Tapio 2007a: *Visuaalinen maisemanseuranta*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 76. Musta Taide ja Taideteollinen korkeakoulu, Helsinki, 2007.

Heikkilä 2007b

Heikkilä, Tapio 2007b: Esipuhe. Teoksessa *Maisema asukkaiden silmin. Tapaustutkimus Koskenkylässä ja Pernajanlahdella*. Toim. Tyrväinen Liisa, Hietala Reija, Silvennoinen Harri, Sipilä Maija. Suomen Ympäristö 25 | 2007. Ympäristöministeriö. Julkaisu on saatavana vain internetistä:

www.ymparisto.fi/julkaisut. ISBN 978-952-11-2746-5 (PDF). ISSN 1796-1637 (verkojulkaisu).

Hellström, Eeva & Hyttinen, Pentti: *Tapaustutkimusstrategia ja metsätieteet*. Metsätieteen aikakauskirja 4/1996, 38 - 407. 1996.

Hentilä, Helka-Liisa & Wiik, Maarit: *Kaupunkikuva asukkaiden kokemana. Vantaan kokeiluprojektin kuvaus*. Suomen ympäristö 619, 2003.

Hietala-Koivu, Reija., Joutsalmi, Sinikka & Tyrväinen, Liisa: *Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden muutoksen arvioiminen. Selvitys maiseman seuraintindikaattoreista*. Suomen ympäristö 6/2006. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2006. Julkaisu on saatavana vain sähköisenä versiona:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=177772&lan=fi>.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1997.

Hoikkala Tommi: Teun A. van Dijkin diskurssianalyysi. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Toim. Mäkelä, K. Gaudeamus, Helsinki, 1990.

Hustich, Ilmari 1964. *Finlands skärgård, en ekonomisk-geografisk översikt*. Ekonomi och samhälle, Skrifter utgivna av Svenska handelshögskola Nr 10. Helsingfors: Söderström & C:o förlagsaktiebolag. Viittaus Siivosen mukaan.

Häikiö, Liisa. & Niemenmaa, Vivi: Valinnan paikat.. *Tapaustutkimuksen taito*. Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy. Helsinki, 2007.

Häkli, Jouni: Meta Hodos. *Johdatus ihmismaantieteeseen*. Vastapaino, Tampere, 1999.

Hämeen ympäristökeskus: *Kulttuuriympäristön käsitteitä*. [WWW] Valtion ympäristöhallinto.

Päivitetty 26.2.2004. Viitattu 28.12.2009.

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=64298&lan=FI#a2>

Häyrynen, Maunu: Maisemantutkijan kotiseutu. *Koti, Kaiho, paikka, muutos*. Toim. Granö, P., Suominen, J. & Tuomi-Nikula, O. Gummerus, Jyväskylä, 2004.

Häyrynen, Maunu: *Kuvitettu maa. Suomen kansallisen maisemakuvaston rakentuminen*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki, 2005.

Häyrynen, Maunu. Selkämeren saaristomaisema. *Tuntematon saaristo. Selkämeren saariston eletty maisema*. Toim. Häyrynen, M., Luotonen, E., Mustalampi, E. & Bruk, E. Otava. Keuruu, 2006.

Ilmonen, Kari: Muuan diskurssianalyysi. Esimerkkinä chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Toim. Aaltola, J & Valli R.. PS-kustannus, Juva, 2007.

Jokinen, Arja: Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Toim. Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. Vastapaino, Jyväskylä, 1999.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi: Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Toim. Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Vastapaino, Jyväskylä, 1999.

Jokinen, Arja & Kuronen, Marjo: *TAPAUSTUTKIMUS*. Sosiaalityön ammatillinen lissensiaatinkoulutus. Sosnet. Tampereen yliopisto. [WWW] Viitattu 12.4.2010.

<http://www.uta.fi/laitokset/sospol/sosnet/ammlis/tapaustut.htm>

Jolkkonen, Marketta: *Maisemaselvitys ja maisemanhoito-ohjeita Skärlandetin-Gullön alueelle Tammisaarella*. Uudenmaan ympäristökeskus, Helsinki, 1988.

Juhila, Kirsi: Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Toim. Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. Vastapaino, Jyväskylä, 1999.

Järvinen, Pertti & Järvinen, Annikki: *Tutkimustyön metodeista*. Opinpaja Oy, Tampere, 1996.

Jyväskylän yliopisto: *Diskurssianalyysi ja fenomenografinen analyysi*. [WWW]. Kurssi- ja oppimateriaalipolku Koppa. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 1.1.2010.

<https://webapps.jyu.fi/koppa/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/diskurssianalyysi>

<https://webapps.jyu.fi/koppa/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/fenomenografinen-analyysi>

<https://webapps.jyu.fi/koppa/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistohankintamenetelmat/kokonaistutkimus-otanta-ja-harkinnanvarainen-naeyte>

Karjalainen, Pauli Tapani: Aika, paikka ja muistin maantiede. *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen.* Toim. Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. Vastapaino. Tampere 1997.

Karjalainen, Pauli Tapani: Ympäristö ulkoa ja sisältä: Geografiasta geobiografiaan. *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite.* Toim. Mäntysalo Raine. Atena kustannus, Jyväskylä, 2004.

Karma, Kai: *Käyttätymistieteiden metodologian perusteet.* Otava. Keuruu, 1987.

Kokko, Marjo: *Nähdä, kuulla ja ymmärtää. Perusterveydenhoidossa toimivien hoitajien käsityksiä depressiosta ja sen hoidosta.* Oulun yliopiston julkaisemia elektronisia julkaisuja. Isbn9514251725. Lääketieteellinen tiedekunta, Oulun yliopisto 1999. Päivitetty 10.7.2009. Viitattu 15.12.2009.

Julkaisu pdf-muodossa: <http://herkules oulu.fi/isbn9514251725/isbn9514251725.pdf>

Julkaisu html-muodossa: <http://herkules oulu.fi/isbn9514251725/html/index.html>

Korpela, Kalevi & Kyttä, Marketta. 1991: Ympäristöanalyysi Tampereella. *Ympäristön kokeminen ja havainnollistaminen. Esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoinen fyysinen ympäristö ja uudet suunnittelutekniikat (Essu) Osa 2.* Burman, C. Honkanen, M. Koho, T. Korpela, K. Kyttä, M. Lehtonen, H. Siitonen, P. Säätelä, S. & Tuovinen P. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, tiedotteita. Espoo, 1991.

Kortelainen, Jarmo: *Ympäristöriidan poliittiset jännitteet – esimerkkinä Uimaharjun selluloosatehtaan jätevesikamppailu.* Alue ja ympäristö 22:2. 1993. Viittaus Malmsténin (2007) mukaan.

Kuittinen, Matti: *Defensiivinen käyttäytyminen yhteistyön ja kommunikaation esteenä.* Pienyrityksen tapaustutkimus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 52. Joensuun yliopistopaino, Joensuu, 2001.

Kurunmäki, Kimmo: Vertailu. *Tapaustutkimuksen taito*. Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy, Helsinki, 2007.

Kyttä, Marketta: *Ihmisyystavallinen elinympäristö. Tutkimustietoa ja käytännön ideoita rakennetun ympäristön suunnittelua varten*. YIT & Teknillinen korkeakoulu. Rakennuspaino Oy, Helsinki, 2004.

Kyttä, Marketta & Kahila, Maarit: *PehmoGIS Elinympäristön koetun laadun kartoittajana*. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B90. Espoo, 2006.

Laclau, Ernesto: *New Reflections on the Revolution of Our Time*. Verso. London. Viittaus Massey'n 2008 mukaan.

Laclau, Ernesto: *On Populist Reason*. Verso. London. 2005.

Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal: *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. 2nd Edition. Verso. London, 2001 (1985).

Laine, Markus., Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka: Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. *Tapaustutkimuksen taito* Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy, Helsinki, 2007.

Laine, Markus. & Peltonen, Lasse: Ikkuna muutokseen. *Tapaustutkimuksen taito*. Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy, Helsinki, 2007.

Lappalainen, Pertti: Poliittinen toiminta tapauksena. *Tapaustutkimuksen taito*. Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy, Helsinki, 2007.

Lehtonen, Mikko, Rantanen, Pekka & Valkonen, Jarno: Toimittajien saatesanat. *Samanaikainen tila*. Massey Doreen. Vastapaino, Tampere, 2008.

Leino, Helena: Yleinen ongelma, yksi tapaus. *Tapaustutkimuksen taito*. Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy, Helsinki, 2007.

Luotonen Elina: *Ouran karit. Merikarvian saaristorannikko vapaa-ajankalastajien paikallsiessa ympäristötietämyksessä vuosina 1930-2006*. Maisemantutkimuksen Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto. Painamaton 2007.

Malmsten, Annukka: Rajaaminen. *Tapaustutkimuksen taito*. Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy, Helsinki, 2007.

Malmsten, Annukka: *Natura 2000-verskosto maanomistajien silmin Lounais-Suomessa*. Terra 116:2/2004 .

Massey, Doreen: *Samanaikainen tila*. Vastapaino, Tampere, 2008.

Metsämuuronen, Jari: *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Metodologia –sarja 4. Helsinki : International Methelp, 2001.

Metsämuuronen 2006a

Metsämuuronen, Jari: *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. 1.painos. Gummerus, Jyväskylä, 2006.

Metsämuuronen 2006b

Metsämuuronen, Jari: *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. 4.painos. International Methelp Ky, Vaajakoski, 2006.

Moilanen, Pentti & Räihä, Pekka: Merkitysrakenteiden tulkinta. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Toim. Aaltola, J & Valli R. PS-kustannus, Juva, 2007.

Molander, Lise-Lotte ja Järvinen, Carina: *Söderfjärdenin maisemanhoitosuunnitelma*. Länsi -Suomen ympäristökeskus. Länsi -suomen ympäristökeskuksen raportteja 2 | 2008. Tampereen yliopistopaino Juvenes Print, Tampere, 2008.

Mouffe, Chantal: *On the political*. Verso, 2005.

Määttä, Tapio: *Maanomistusoikeus. Tutkimus omistusoikeusparadigmoista maaomaisuuden käytön ympäristöoikeudellisen sääntelyn näkökulmasta*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A 220, 1999.

Määttänen, Pentti: Taideteos kokemuksena. *Kokemus*. Toim. Haaparanta, L., Oesch, E. Acta Philosophica Tamperensia, vol 1. Tampere, 2002. Viittaus Lappalaisen (2007) mukaan.

Niiniluoto, Ilkka: Kokemus-kollokvion avaussanat. *Kokemus*. Toim. Haaparanta, L., Oesch, E. Acta Philosophica Tamperensia, vol 1. Tampere, 2002. Viittaus Lappalaisen (2007) mukaan.

Pehkonen, Marjaana: *Kinahmi. Luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamisen mahdollisuuksia selvittävä pilottiprojekti*. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 668. Edita Prima Oy. Helsinki, 2003.

Peltola, Taru: Empirian ja teorian vuoropuhelu. *Tapaustutkimuksen taito*. Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy, Helsinki, 2007.

Peuhkuri, Timo: Teoria ja yleistämisen kriteerit. *Tapaustutkimuksen taito*. Toim. Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus Oy, Helsinki, 2007.

Peuhkuri, Timo: *Tiedon roolit ympäristökiistassa. Saaristomeren rehevöityminen ja kalankasvatus julkisen keskustelun ja päätöksenteon kohteena*. Turun yliopisto, Turku 2004.

Pohjola, Anneli: *TAPAUSTUTKIMUS*. Lapin yliopisto. [WWW] Luotu 22.1.2008. Viitattu 8.4.2010.

http://www.ulapland.fi/includes/file_download.asp?deptid=21172&fileid=12457&file=20080123082651.ppt

Ragin, Charles: *Constructing social research: the unity and diversity of method*. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 1994. Viittaus Kurunmäen (2007) mukaan.

Rannikko, Pertti: Ympäristötietoisuus ja ympäristöristiriidat. *Näkökulmia ympäristösosiologiaan*. Toim. Jokinen, P., Järvikoski, T., & Rannikko, P. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 33, 1995.

Rannikko, Pertti. 2006: Ympäristöristiriidat. *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*. Toim. Haapala, A. Honkanen, M. & Rantala, V. Yliopistopaino, Helsinki, 1995 ja 2006.

Rantala, Veikko: Esteettinen kokemus ja metaforat. *Kokemus*. Toim. Haaparanta, L., Oesch, E. Acta Philosophica Tamperensia, vol 1., Tampere, 2002. Viittaus Lappalaisen (2007) mukaan.

Raivo, Petri: Kulttuurimaisema. Alue, näkymä vai tapa nähdä. *Tila, paikka ja maisema, Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Toim. Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. ja Tani, S. Osuuskunta Vastapaino, Tampere 1997.

Raivo, Petri: Maisema ja suomalaisuus. *Suomen kartasto*. Suomen Maantieteellinen seura ja WSOY. WSOY, Porvoo 1999.

Raivo, Petri: Historialliset maisemat ja maantieteellinen muisti. *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*. Toim. Mäntysalo Raine. Atena kustannus. Jyväskylä, 2004.

Ratamäki 2009a.

Ratamäki, Outi: *Yhteiskunnallinen kestävyys ja hallinta suomalaisessa sisipolitiikassa*. Joensuun yliopisto, yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. Joensuun yliopistopaino, Joensuu 2009.

Rautiainen, Marianne: Kaupunkikuvan arvioiminen. *Selvitys kaupunkikuvaindikaattoreista*. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2001.

Relph, Edward: *Place and placelessness*. Pion, London, 1976.

Remes, Liisa: Diskurssianalyysin perusteet. *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Toim. Metsämuuronen Jari. Gummerus, Jyväskylä, 2006.

Riihimäki, Matti: *Historiallinen ja pittoreski Tammisaaren vanha kaupunki. Vierailijoiden kokemat kaupunkikuvalliset vahvuudet*. Maisemantutkimuksen praktikumtyö. Turun yliopisto. Painamaton 2009.

Routio, Pentti: *TUTKIMUSMENETELMÄT / Empiirisen tutkimuksen suunnittelu*. Taide-teollinen korkeakoulu. [WWW] Luotu 9.5.2005. Viitattu 19.5.2010.

http://www.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/110_tutkimushank.html

Routio, Pertti: *Tapaustutkimus*. Taideteollinen korkeakoulu. [WWW] Luotu 3.8.2007.

Viitattu 25.3.2010. <http://www2.uiah.fi/projekti/metodi/071.htm>

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna: *Diskurssianalyysi*. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [WWW]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoar-kisto. Luotu 2006. Viitattu 1.11.2010.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_1.html.

Saaristo, Kimmo: *Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertii-si*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66. 2000.

Saltzman, Katarina: *Inget landskap är en ö. Dialektik och praktik i öländska landskap*. Nordic Academic Press, Lund, 2001.

Savolainen, Tomi: *Skärlandet halusi arvokkaan maiseman virallisen leiman*. [WWW] Luotu 27.6.2007. Viitattu 13.10.2009.

<http://www.tekniikkatalous.fi/rakennus/article28647.ece>

Siivonen, Katriina: *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina. Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa*. Kansantieteellinen arkisto 51. Suomen mui-naismuistoyhdistys. Helsinki 2008

Silius, Kirsi & Tervakari, Anne-Maritta: *6.luento MATHM-57550. Kvalitatiiviset tutki-musmenetelmät*. 7.2.2006 TTY/DMI/Hypermedialaboratorio. Tampereen teknillinen yliopisto. [WWW] Luotu 7.2.2006. Viitattu 28.4.2010.

<http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/kval-tutk/2005/luennot2005/liitteet/kvalit070206.pdf>

Snellman, Ritva Liisa: *Maiseman lumo*. Helsingin sanomat 11.7. 2010.

Spaargaren, Gert & Mol, Arthur: *Sociology, environment and modernity: ecological modernization as a theory of social change*. Society and Natural Resources 5:4, 1992. Viittaus Malmsten, A. (2007) mukaan.

Suoninen, Eero: Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Toim. Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. Vastapaino, Jyväskylä, 1999.

Syrjälä, Leena., Ahonen, Sirkka., Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo: *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1994.

Taideteollinen korkeakoulu 2010a

Taideteollinen korkeakoulu: *Empiirisen tutkimuksen suunnittelu*. Taideteollinen korkeakoulu, Virtuaaliyliopisto [WWW]. Viitattu 1.1.2010.

http://www.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/110_tutkimushank.html

Taideteollinen korkeakoulu 2010b

Taideteollinen korkeakoulu: *Empiirisen tutkimuksen perusratkaisut*. Taideteollinen korkeakoulu, Virtuaaliyliopisto [WWW]. Viitattu 1.1.2010.

http://www2.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/1364_empiir.html#teemahaas

Taideteollinen korkeakoulu 2010c

Taideteollinen korkeakoulu: *Otantatutkimus*. Taideteollinen korkeakoulu, Virtuaaliyliopisto [WWW]. Viitattu 10.1.2010.

http://www.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/133_empiir.html

Taideteollinen korkeakoulu 2010d

Taideteollinen korkeakoulu: *Toteava tutkimus*. Taideteollinen korkeakoulu, Virtuaaliyliopisto [WWW]. Viitattu 10.1.2010.

http://www.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/141_totea.html

Tammisaaren kaupunki 2005: *Maisema-alue Skärlandet. Hoito- ja käyttösuunnitelma*. [WWW] Julkaistu 2.4.2005. Viitattu 19.9.2009.

<http://www.ekenas.fi/page.php?&lang=fi>

Taxell, Christoffer 1989: *Samhällsutvecklingen och skärgården. – Nordenskiöldsamfundetstidskrift 49 supplementum: ”Kontakt och konflikt i skärgården”*. Nordiskt symposium om skärgårdsfrågor 20.–21.9.1986, Hanaholmens Kulturcentrum för Sverige och Finland, Esbo, Finland. Arrangerat av Nordenskiöldsamfundet i Finland r.f. och Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi, med stöd av UNESCO-kommissionen i Finland, s. 52–57. Helsingfors: Nordenskiöld-samfundet i Finland r.f.. Viittaus Siivosen 2008 mukaan.

Tella, Katri: *Valituksen maisema. Maiseman kokeminen naapurivalitusten välittämänä*. Maisemantutkimuksen Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto. Painamaton 2008.

Tuan, Yi-Fu: *Space and place. The perspective of experience*. Edward Arnold, London, 1977.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä. Gummerus, 2002.

Tutkimus- ja kehitysinstituutti ARONIA: *COAST-MAN SGA*. [WWW] Tutkimus- ja kehitysinstituutti ARONIA, Åbo Akademi University & Novia University of Applied Sciences. Luotu 23.11.2009. Viitattu 8.1.2010. <http://www.coastman.fi/>

Tyrväinen, Liisa., Hietala, Reija., Silvennoinen, Harri., Sipilä, Maija: *Maisema asukkaiden silmin. Tapaustutkimus Koskenkylässä ja Pernajanlahdella*. Suomen Ympäristö 25 | 2007. Ympäristöministeriö. Julkaisu on saatavana vain internetistä: www.ymparisto.fi/julkaisut. ISBN 978-952-11-2746-5 (PDF). ISSN 1796-1637 (verkkojulkaisu).

Varto, Juha: *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Kirjayhtymä, Helsinki, 1992.

van Dijk Teun, Adrianus: *News as discourse*. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale NJ, 1998. Viittaus Hoikkalan 1990 mukaan.

van Dijk Teun, Adrianus: Introduction: The role of discourse analysis in society. *Handbook of discourse analysis, volume 4. Discourse analysis in society*. Toim. van Dijk Teun A. Academic Press, London, 1985. Viittaus Hoikkalan 1990 mukaan.

Vehkala, Minna-Maaria & Vainio Arttu: *Luonnonsuojelun yhteiskunnallinen ulottuvuus. Luonnonsuojelun toteuttamisen sosio-ekonomiset vaikutukset Väli-Suomessa 1990-luvulla*. Vaasan yliopiston tutkimuslaitoksen julkaisuja 83. Vaasan yliopisto, Vaasa 2000.

Viitaniemi Juhani 2005: *Tapaustutkimus (case-tutkimus, case study)*. Tampereen teknillinen yliopisto. Hypermedian jatko-opintoseminaari. [WWW] Luotu 11.3.2005. Viitattu 3.4.2010. http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Viitaniemi110305.pdf

Yin Robert K: *Case Study Research. Design and Methods*. Sage, London, 2003.

Ympäristöministeriö 1995. *Valtioneuvoston periaatepäätös maisema-alueista ja maisemanhoidon kehittämisestä*. 1995. [WWW] Valtion ympäristöhallinto. Julkaistu 23.1.1995. Viitattu 14.1.2010
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=28080&lan=fi>

Ympäristöministeriö 1993a: *Maisema-alue työryhmän mietintö 1. Maisemanhoito*. Mietintö 66 /1992. Ympäristöministeriö, Helsinki, 1993.

Ympäristöministeriö 1993b: *Maisema-alue työryhmän mietintö II. Arvokkaat maisema-alueet*. Mietintö 66 /1992. Ympäristöministeriö, Helsinki, 1993.

Ympäristöministeriö 2009b: *Maisemanhoitoalueet*. [WWW] Valtion ympäristöhallinto. Päivitetty 11.8.2009. Viitattu 2.1.2010.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=331260&lan=FI>

Ympäristöministeriö 2009c: *Ympäristöministeriön päätös Hyypänjokilaakson maisemanhoitoalueesta*. 5.8.2009 Dnro YM3/576/2008. Päätös löytyy myös ympäristöhallinnon verkkosivuilta <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=106579&lan=FI>

Ympäristöministeriö 2010: *Lapin ensimmäinen maisemanhoitoalue perustettiin Pelkosenniemelle*. [WWW] Ympäristöministeriö. Julkaistu 20.4.2010. Viitattu 18.10.2010.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=356721&lan=FI>

Aura, Seppo., Horelli, Liisa & Korpela, Kalevi: *Ympäristöpsykologian perusteet*. Porvoo, WSOY, 1997.

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelun kysymyslomake.

Tallenteen tunnisteet:

Nauhoite:

Aika:

Paikka:

Aihe:

Haastateltava

Nimi:

Osoite:

Ikä:

Työpaikka:

Asumis- ja työhistoria

Kuinka monta vuotta olette asunut tai käynyt työssä Skärlandetin saarella?

[Jos asuu alueella] Mitkä olivat ne yleiset perustelut/syyt muuttaa nimenomaan Skärlandetin alueelle?

[Jos ei ole asunut alueella aina...] Olitteko te käyneet tällä alueella ennen muuttamista, oliko tämä alue etukäteen tuttu? Minkälaisia mielikuvia Teillä oli alueesta ennen muuttoa?

Miten vertaisitte Skärlandetin aluetta suhteessa muihin paikkoihin joissa olette asuneet/työskennelleet? Onko Skärlandetilla joitain muista alueista erottavia omaleimaisia tai luonteenomaisia piirteitä? Miten vertaisitte Tammisaaren tai Raaseporin muita alueita Skärlandettiin?

Asuinympäristön merkitys

Kun te olette asuneet alueella X vuotta niin oletteko kotiutuneet alueelle, tuntuuko asuinympäristö kodilta?

Kuinka merkityksellinen ja tuttu on asuinympäristö?

Kuinka paljon asuinympäristössä on paikkoja, jotka te koette itsellenne tärkeäksi? Mitkä ovat tärkeimmät paikat ja miksi?

Kuinka paljon koette että oma identiteetti rakentuu kodin ja asuinympäristön kautta?

Vieraiden kommentit?

Miten vieraat ovat kommentoineet aluetta?

Mihin vierailijat kiinnittävät huomiota ja mitä he arvostavat?

Alueen ominaispiirteet

Minkälaisia ovat Skärlandetin luonteenomaiset tai tunnusomaiset piirteet jotka kuuluvat nimenomaan tähän alueeseen?

Kun tulette lossilta kotiin, niin minkälaisia ajatuksia teillä tuohon maisemaan liittyy. Onko siinä matkan varrella jotain alueita mihin kiinnitätte huomiota tai onko täällä jotain tunnusomaisia maisemallisia piirteitä mitkä tekevät siitä tutun tai mitä arvostatte?

Kuinka tärkeää/merkityksellistä on se, että ollaan saaristossa?

Muuttuisiko asuinympäristönne luonne, jos lossiyhteyden tilalla olisi kiinteä silta?

Maisema-alue/tunnettavuus

Alueelle on vuonna 2007 perustettu maisema-alue. [Näytä alue kartalta].

Oletteko tietoinen maisema-alueen olemassaolosta ja muistatteko onko alueesta kirjoitettu tai keskusteltu perustamisen yhteydessä tai sen jälkeen?

Miten arvioisitte, ovatko alueen muut asukkaat tietoisia maisema-alueen olemassaolosta?

Miten hyvin maisema-aluetta on hyödynnetty matkailun edistämiseen tai kehittämiseen? Onko se näkynyt alueen markkinoinnissa ja/tai matkailuesitteissä?

Maisema-alue/arvostus

Skärlandetin maisema-alueen perustamisen tavoitteena on edistää alueen maaseutuelinkeinoja kestävästi sekä säilyttää, kehittää ja hoitaa Skärlandetin luonnon- ja kulttuuri-maiseman kauneutta, historiallisia ominaispiirteitä ja maatalous- ja kylämaisemaan liittyviä muita erityisiä arvoja. Käytännössä maisema-arvot ovat syntyneet pitkäaikaisen maa-, metsä- ja karjatalouden myötä. Jos luonnehtii tätä metsien, vesistöjen, peltojen, laitumien ja maatilojen muodostamaa mosaiikkia, niin onko se samannäköistä kuin muualla Etelä-Suomessa tai onko siinä jotain erityistä johon kiinnittää huomiota?

Kuinka tärkeää teille on perinteisen maatalouden ja karjatalouden ja sitä kautta syntyneen kulttuurimaiseman näkymisen ja säilymisen tällä alueella?

Pystyykö asukkaan näkökulmasta tunnistamaan alueelta joitain erityisen kauniita maisema-alueita tai itselle tärkeitä paikkoja vai onko niin että tämä saari on erottamaton kokonaisuus josta ei voi nostaa esiin yksittäisiä alueita?

Maisema-alue/rajaus

Maisema-alue kattaa ison osan Skärlandetin pinta-alasta [näytä kartalta alueen rajaus]. Kuinka looginen tai perusteltu on maisema-alueen rajaus? Pystyttekö tunnistamaan alueita, jotka olisi voitu sisällyttää nykyisen rajauksen sisäpuolelle tai jättää sen ulkopuolelle?

Maisema-alue/liikkuminen alueella

Mitkä Skärlandetin alueen tärkeimmät virkistys- tai vapaa-ajan arvot?

Miten hyvin tai huonosti toteutuu jokamiehen oikeus saarella? Onko alueella mahdollista liikkua rannoilla, metsissä ja tai pelloilla, ilman että on tai kokee olevansa jonkun pihapiirissä tai luvattomalla alueella? Onko vapaa-ajan harrastuksiin liittyvään liikkuamiseen sisältynyt ristiriitoja?

Maisema-alue/kehitys ja uhat

Kuinka hyvin saarella on pystytty yhteen sovittamaan perinteinen maa-, karja- ja metsätalous, pienimuotoinen teollinen toiminta, matkailu, asuminen ja erilaiset vapaa-ajan toiminnot?

Jos ajattelee Skärlandetin aluetta kokonaisuutena, niin kuinka hyvin täällä on tasapainossa odotusten ja toteutuvan kehityksen samansuuntaisuus? Onko maiseman lähihistoria ollut siinä mielessä odotettua, että sen kehitys, muutos tai muuttumattomuus on ollut yhdenmukainen asukkaiden toiveiden kanssa?

Mitä voisi olla alueelle sopiva ja toivottu kehitys, joka liittyisi alueen maisemaan?

Onko tässä maisemassa tai alueessa jotain erityisen huonoja puolia tai mahdollisia uhkia? Onko jotain sellaista josta te olette huolestuneita, tai onko jotain sellaisia puolia, joiden toivoisitte olevan toisin?

Lopuksi

Tuleeko mieleen vielä jotain sellaista tärkeää, merkityksellistä tai erityisen omaleimaista josta ei olla keskusteltu?

Kiitos

Seuraavat liitteet on arkistoitu Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman arkistoon:

Liite: Arvostetuimmat alueet.

Liite: Asuinpaikan valintakriteerit.

Liite: Eri elinkeinojen suhde toisiinsa.

Liite: Jokamiehen oikeus.

Liite: Hoito- ja käyttösuunnitelman sisällön luokittelu.

Liite: Liikkuminen ja harrastukset.

Liite: Merellisyyden arvostus.

Liite: Rajaus.

Liite: Ruotsinkieli ja suvut.

Liite: Sisältöanalyysi alueen avauspuheesta.

Liite: Suhde lossiin.

Liite: Tietoisuus maisemanhoitoalueen olemassaolosta.

Liite: Yhdessä tekemisen muodot.